

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sakarya İli Kaynarca İlçesi Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük)

İsmail TEKDAL

ÖN SÖZ

Diller, toplumun kültürel, coğrafi, dinî, tarihî ve sosyal yaşantısıyla yakından ilgilidir. Toplumların gelişmelerine paralel olarak gelişme süreci yaşarlar. Dili anlatım aracı olarak iki şekilde kullanırız. Yazı dili, konuşma dili... Yazı dilinin genel kaideleri vardır ve değişmez özellikleri gösterir. Fakat konuşma dili ise konuşulan yerin coğrafi duruma, etnik yapısına bağlı olarak değişebilir. Bu değişimler dilde ses, yapı, anlam, söz dilimi vb. olarak kendini gösterebilir.

Değişken bir yapı olan dil, zamanla bazı özelliklerini kaybederken bir yandan da toplumdaki gelişmelere paralel olarak kendini yeniler. Türk dili de tarih içinde değişik aşamalardan geçtikten sonra çeşitli lehçe, şive ve ağızlara ayrılmıştır. Bu da Türk dilinin köklü ve zengin bir dil olduğunun en büyük delilidir. Tarihte yer alan hiçbir dil bu derecede zenginliğe sahip olamamıştır.

Biz bu çalışmamızda Kaynarca ve köylerinde halk arasında konuşulan dilin özelliklerini esas alarak, bunun yazı dili ile arasındaki farkları ortaya koymaya çalıştık.

Kaynarca ve köylerini metin derlemesi yapmadan bir kere gezdik. Gezdiğimiz bu köylerden, yapacağımız ağız çalışmasında bize faydalı olabilecek olan Manav köylerini tespit ettik. Daha sonra Kaynarca'nın merkezini ve tespit edilen bu köyleri 19 Eylül-20 Ekim 1999 tarihleri arasında gezerek mümkün olduğu kadar değişik sosyal yapıda ve yaşta kişilerle görüşmeye çalıştık. Bu çalışma sonrasında 24 metin oluşturduk. Bu metinlerden bir kısmı tek kişilik konuşmaları içermesine rağmen, bir kısmı da gidilen yerdeki kişilerin toplu sohbet veya sıra ile konuşmaları şeklinde oluşmuştur. Bu çalışma sırasında aynı ortamda yer alan konuşmalar ait olduğu köyün adı altında bir metinde topladık. Bu metinlerin başında, konuşan kişi veya kişilerin adını soyadını, köyünü ve yaşını belirttik.

Elde ettiğimiz metinleri incelerken dilbilimin genel kurallarına uygun bir sınıflama yapmaya gayret ettik. Metinlerimizi fonetik yönden ele alıp sırasıyla ünsüzlerdeki ve

nllerdeki değişiklikleri inceledik. Bu incelemelerden çıkan sonuçları da maddeler halinde sonuç bölümüne kaydettik.

İnceleme kısmındaki örnek kelimelerin kaynakları gösterilirken, metin ve satır numarası verilerek örneğe kolay ulaşılmasına çalıştık. Seçilen rnek kelimenin karşısındaki, mesela “7/23” yedinci metnin yirmi üçüncü satırını göstermektedir. Bir konudaki rneklendirmenin çok olması o örneğin ya da örneklerin sık kullanıldığının ifadesidir.

Çalışmamızdaki metinleri, merkez başta olmak üzere şu şekilde alfabetik olarak sıraladık. Merkez, Akbaşlar, Alabaşlar, Asarlı, Balcılar, Bayramoğlu, Bykyanık, akallar, eşek, Emirler, Eypler, Gicikli, Gökçeler, Kalburcu, Kirtler, Kızılelma, Konak, Odacılar, Tmekler köyleri.

Çalışmamızın sonuna bir de sözlük ekledik. Sözlükte yer alan kelimelerin de karşısına, hangi metni ve metnin kaçıncı satırını olduğunu gösterdik. Kelimenin almış olduğu ekleri de kelime ile belirttik. Bunun yanı sıra “abdeslik boyları” gibi kelime gruplarını hem “abdest” hem de “boy” kelimelerinin altında ele aldık.

Bu alışma giriş, ses bilgisi, sonuç, metinler ve sözlük bölümlerinden oluşmuştur. Giriş kısmında, ilçe hakkında yapılmış çalışmalara ve kendi tespitlerimize dayanarak ilçenin tarihini, arkeolojik bulgularını, yeryüzü şekillerini, iklimini vb. kültür özelliklerini ortaya koymaya çalıştık. Ses bilgisi bölümünde ses özelliklerini maddeler halinde sıraladık. Sözlük kısmında ise metinlerde geçen kelimeler alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

Yaptığımız bu çalışmaya bizi teşvik eden, metinlerin yazıya geçirilmesinden incelenmesine kadar hemen her safhada yardımlarını esirgemeyen, tecrübelerinden faydalandığım, danışman hocam Sayın Doç. Dr. Zikri TURAN’a teşekkürü bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
GİRİŞ	1
Kaynarca İlçesini Gösteren Harita.....	7
İşaretler	8
SES BİLGİSİ	9
1. Sesler	9
1.1. Ünlü ve Ünsüz Şemaları	9
1.2. Ünlüler	10
1.3. Ünsüzler	11
2. Ses Değişmeleri	13
b > v değişmesi	13
b > p değişmesi	13
ç > c değişmesi	14
d/, VdV > y/, VyV değişmesi	14
VgV > VvV değişmesi	14
g# > Ø# değişmesi	15
ğ > ğ değişmesi	15
ķ > k değişmesi	15
k > g değişmesi	15
ğ > h değişmesi	15
ŋ/ > n/ değişmesi	16
ŋ/ > nk/, yn/ değişmesi	16

t > d değişmesi	16
3. Ses Hadisesi	17
3.1. Ötümlüleşme	17
3.2. Ötümsüzleşme	18
3.3. Patlayıcılaşma	19
3.4. Sızıcılaşma	20
3.5. Süreklileşme	21
3.6. Erime	21
3.7. Yutulma	23
3.8. Düşme	24
3.9. Türeme	24
3.10. Aşınma	26
3.11. Karışma	26
3.12. Kaynaşma	26
3.13. Geçişme	26
3.14. Ünsüz Kaynaşması	27
3.15. Ünsüz Ayrışması	27
3.16. Derilme	27
3.17. Büzülme	28
3.18. Benzetme	28
3.18.1. Ünlü Benzetmesi	28
3.18.2. Ünsüz Benzetmesi	29
3.19. Başkalaşma	30
3.20. İkizleşme	31
3.21. Tekleşme	32
3.22. Hece Tekleşme	33
3.23. Damaklılaşma	33
3.24. Dudaklılaşma	33
3.25. Uçlaşma	34
3.26. Genizleşme (Nazalizasyon)	34
3.27. Eş Organlı Değişme	34

3.28. Göçüşme	35
3.29. Ulanma	35
3.30. Genişleme	36
3.31. Daralma	36
3.32. İncelme ~ Önlüleşme	37
3.33. Kalınlaşması ~Artılılaşma	38
3.34. Yuvarlaklaşma	39
3.35. Vokal Düzleşmesi	40
3.36. Vokal Kısalması	41
3.37. Vokal Uzunluğu	42
3.38. Açıklık Uyumu	43
3.39. Açık E (ä)	43
3.38. Halk Etimolojisi	44
3.39. Taşralılanmaca	44
4. Ses Uyumları	45
4.1. Damak Uyumu	45
4.2. Dudak Uyumu	46
4.3. Ünlü-Ünsüz Uyumu	47
4.4. Ünsüz Uyumu	47
5. Vurgu	48
SONUÇ	49
METİNLER	53
SÖZLÜK	169
KAYNAKLAR	359
ÖZGEÇMİŞ	360

ÖZET

Bu çalışmada Sakarya'nın Kaynarca ilçesi ve bu ilçeye bağlı köylerdeki ağız farklılıkları incelenmeye çalışıldı. Kaynarca ağzının, yazı dili ile arasındaki farkın yanı sıra kendi içindeki değişik konuşmaları da tespit edildi.

Alan araştırması yapılırken Kaynarca'nın bütün köyleri gezilip bu köylerdeki hane sayısı ve bu hanelerde yaşayanların etnik grupları tespit edildi. Bu tespitten sonra malzeme toplamak için manav adı verilen yerli halkın oluşturduğu köylere gidildi. Bir buçuk ay boyunca yapılan alan araştırmasındaki konuşmalar ses cihazıyla kasetlere kaydedildi. Kaydedilen bu kasetler daha sonra transkripsiyonlu metin haline getirildi. Kasetlerdeki konuşmalar metin haline getirilirken anlaşılmayan veya telaffuzu tam olarak yapılamayan kelimeler üç nokta işareti ile belirtildi.

Tezin içeriğini oluşturan metinlerin yazı diliyle arasındaki fonetik farklar tespit edildi. Tespit edilen bu farklar; sesler, ses değişimleri, ses hadiseleri ve ses uyumları başlıkları altında toplandı. Ses özelliklerinin toplandığı bu maddeler mümkün olduğu kadar değişik ve çok sayıda örnekle desteklendi. Bunun yanında çalışmanın sonuna çalışmayla ilgili sözlük eklendi. İnceleme yapılan bölümde daha önce yapılmış olan ağız çalışmaları esas alınıp bir sınıflama yapılmaya çalışıldı.

Sonuçta ise tespit edilen farklar ve değişiklikler maddeler halinde sıralandı.

SUMMARY

In this research, an attempt has been made to study the accent -the way of pronouncing- differences in Kaynarca and its villages. Besides this, different talkings in itself have been identified.

During the field research all the villages of Kaynarca had been visited and the number of household and ethnic groups living in these villages had been determined. After this, some visits had been made to the villages where indigenous people called “manav” live, to collect data and information. Conversations that were made in the field research during one and half month had been recorded and a text with transcription from this recordings had been formed. During this process, words which could not be understood and pronounced completely have been showed with the mark of three points.

Later, phonotical differences between the spoken language and the written language of these texts have been brought up. These identified differences which are sounds, changes in sound, sound events and sound harmony have been put into four main titles and also supported with many different examples as many as possible. Besides, alexican woy appended atthe endof the thesis. During this process by taking the accent differences into consideration a classification has been tried to be made.

In conclusion, the submitted differences and the changes identified have been classified in articles.

GİRİŞ

Tarihçe:

Kaynarca ilçesi; Kocaeli yarımadasının doğu uzantısında, Sakarya Vadisi ile Karadeniz arasında yer almaktadır. Bu bölgenin tarihi Bitinya Krallığı ile başlar (M.Ö-307-304) sonra sırası ile Pantos, Roma ve Bizans egemenliğine geçmiştir Roma İmparatorluğunun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Anadolu toprakları Bizans'a bırakılmıştır. 5.yüzyılda Bizans İmparatorluğu, Jüstinianos döneminde Sakarya bölgesinde önemli bayındırlık faaliyeti görülmüştür. (ATSO, 2000: 79)

1299 yılında Söğüt dolaylarında Osmanlı Beyliğini kuran Osman Gazi Karadeniz'e kadar olan yörenin fethini Akçakoca ve Konuralp Beylere verir. Akçakoca Beyi bu yörenin fethini 1308-1317 yılları arasında tamamlar. Kaynarca'nın kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Hoca Köyün, daha sonra Şeyhler adını alarak nahiye olduğu (1288-1827) tarihli tapu kayıtlarından anlaşılmaktadır. 1899'da meydana gelen büyük bir yangın sonucu devlet daireleri önce Şeyhtimar köyüne (1899-1909), sonra Kavacık Çorallar köyüne (1909-1917) taşınır. 1917'de tekrar nahiye olarak teşkilatlanan Şeyhler, 25 Mart 1920'de Yunan işgaline uğramış ve 16 Nisan 1921'de geri alınmıştır. İkinci kez 30 Nisan 1921'de düşman işgaline uğramış ve 3 Mayıs 1921'de düşman işgalinden kurtarılmıştır. 1922 yılında da ikinci kez büyük bir yangın geçirerek 1922-1925 yılları arasında Topçu Büyük Kaynarca Köyüne nakledilir. Önce Kocaali'ye bağlı olan Şeyhler 1868'de Kandıra'nın ilçe olması üzerine Kandıra'ya bağlanmıştır. 1 Nisan 1959 yılına kadar da Kandıra ilçesine bağlı kalmıştır. 1 Nisan 1959'da 7033 sayılı kanunla "Kaynarca" adı ile ilçe olmuş ve 21 Ocak 1966 tarih ve 714 sayılı kanunla da Sakarya iline bağlanmıştır. (ATSO, 2000: 79)

Tarihî Eserler ve Turistlik Faaliyetler:

Kaynarca ilçesinde: İlçenin bir çok köyünde Roma devrine ait lâhit, stel, sunak taşı, sütun, sütun başlığı, insan başı gibi eserlere rastlanmaktadır. Gölce köyünde bulunmuş bir aslan heykeli İzmit Müzesi'ne götürülmüştür. Küçük ve Büyük Kaynarca köylerinde

Şeyh Muslihuddin adını taşıyan birer cami vardır. Bu camiler Orhan Gazi adı ile de anılmaktadır. (Türk Dili, Ekim 1999, 193)

Gezi yerlerinden Acarlar Gölü, Karadeniz'e 700 metre uzaklıkta, çevresi dışbudak ormanları ile kaplı ve av hayvanları yönünden zengin bir yerdir. Uzunluğu 30 km, genişliği 5-6 km olan Kamış Gölü bazen Karadeniz'e açılır. Gölde sazan, turna, yayın ve tatlı su kefali boldur. (Bigeç, 1984: 2595) Şu an ise bu bölge Milli Park Alanı olarak ilan edildiği için avlanma yasağı getirilmiştir.

Yer ve Yer Şekilleri:

Kaynarca yeryüzü şekilleri itibarı ile engebeli bir arazi yapısına sahiptir. İlçede nehir veya ırmak bulunmamaktadır. Ancak 1965-1970 yılları arasında Toprak-Su tarafından Kandıra-Kaymaz'dan başlayan ve Karadeniz'e dökülen Roçgan Kanalı açılmıştır. Bu kanal ve küçük dereler ile köylerin tarım faaliyetleri için gerekli su ihtiyacı karşılanmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında Okçular ve Kulaklı köyleri civarında iki adet gölet inşa edilmiştir.

360,27 km kare yüzölçümüne sahip Kaynarca ilçesi, Sakarya ilinin kuzey batısında yer alır, il merkezine uzaklığı 34 km olan ilçe doğuda Karasu, batıda Kandıra, güneyde Adapazarı merkez ilçe ve kuzeyde Karadeniz ile sınırdır. İlçe merkezinin denizde yüksekliği 50 metredir. En yüksek yeri 353 metre olan Oflak dağıdır. (ATSO, 2000: 80)

İlçenin il merkezi ve çevre ilçeler ile (Karasu, Kandıra) asfalt yol bağlantısı mevcuttur. İlçe merkezi ile arasındaki mesafe fazla olmamasına rağmen, yer şekillerinden dolayı yolun çok virajlı olması, ilçenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Köy yollarının büyük bir kısmı da asfalttır.

Kaynarca ilçesi, Türkiyede Sinop, Sakarya, Kocaeli ve Bolu illerinde görülen *divan mahallesi* yerleşim tipine sahiptir. Divan; birden fazla mahallenin bir muhtarlık yönetimi altında birleşmesiyle oluşturulmuş yerleşme şeklidir. Sabırlı Divanı, Şeyhtımarı Divanı, Uğurlu Divanı, Topçu Divanı gibi.

İklim Özellikleri:

İlçe Marmara iklimine sahiptir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılımandır. En çok sonbaharda yağmur yağmaktadır. Karadeniz'e yakın olması sebebi ile nem oranı fazladır. Kıyıya yakın yerlerde kayın, meşe, çamlardan oluşan ormanlar yer alır. Ancak bu ormanlık alanlar Karadeniz Bölgesinden gelen yoğun göç sebebi ile tarla ve yerleşim alanı yapılmak için tahrip edilmiştir.

Geçim ve Yaşama Tarzı:

İlçenin başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ürünlerinden mısır, buğday, arpa, şekerpancarı, ayçiçeği; meyvelerden elma ve fındık üretilir. Hayvancılık yerel ihtiyacı ancak karşılar. İlçede tavukçuluk sektörü gelişmiştir. Yapılan teşvikler ve kurulan işletmeler ilçeyi önemli tavukçuluk merkezlerinden biri haline getirmiştir. Şu an ise seracılık faaliyetleri ilçede yaygınlaşmaktadır. Çiftçi ve esnafı destekleyici Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifi, Yağlı Tohumlar Kooperatifi ve Pancar Bölge Şefliği vardır.

Eğitim:

İlçede; bir Çok Programlı lise, bir İmam Hatip Lisesi, iki ilköğretim okulu, köylerde ise 38 ilköğretim okulu vardır. Bu kadar okula rağmen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ilgisizliği sebebiyle eğitim seviyesi giderek düşmüştür. İlçede daha önceki yıllara oranla okuyan öğrenci sayısı artmasına rağmen üniversite sınavını kazanan öğrenci sayısı azalmıştır. İlçede üniversite sınavını kazanan öğrencilerin büyük kısmı eğitim için il merkezindeki okul ve dershanelere devam eden öğrencilerdir.

Sağlık:

İlçede sağlık hizmetleri 3 sağlık ocağı ve 11 sağlık evi tarafından yürütülmektedir. Şu an ise Devlet Hastanesi inşaatı devam etmektedir. Doğum olayı veya önemli hastalıklarda ilçe halkı Adapazarı veya Kandıra'ya gitmektedir.

Nüfus Yapısı:

1997 Genel Nüfus Sayımına göre ilçe merkezinin nüfusu 4.210, köylerin nüfusu 23.753'dür. Nüfus yoğunluğu % 66.5 ve ortalama yıllık nüfus artışı % 0.5'dir. İlçenin nüfusunun % 74'ü tarımla iştigâl etmektedir. İlçede okur-yazarlık oranı % 97'dir. (ATSO, 2000: 80)

Kaynarca ve köylerinde Manav ismi ile anılan bu halk Orhan TÜRKDOĞAN'ın Etnik Sosyoloji isimli kitabında “yerli, yerli halk, yerleşik Türk, yerli yerleşik Türk Cemaati” şeklinde açıklanmıştır. (TÜRKDOĞAN, 1998: 324, 511, 535) Manav halkının bu yörede varlık gösteren ve Yörük olarak nitelendirilen kişilerle yerleşik düzene geçmenin dışından fark yoktur. Yörükler, manavlardan çok daha sonra yerleşik hayata geçmişlerdir.

Kaynarca ilçesinde yüz on altı tane irili ufaklı köy mevcuttur. Mevcut olan bu köylerden küçük olanları yukarıda da belirtildiği gibi “Divan” adı altında bir muhtarlıkta toplanmıştır. Köyleri gezerek yaptığımız tespitlerde sadece Manav dediğimiz halkın oluşturduğu köyler ve hane sayısı aşağıda verilmiştir.

Akbaşlar Köyü-24 hane	Kayalar Köyü-10 hane
Dudu Köyü-14 hane	Kertil Köyü-15 hane
Albaşlar Köyü-8 hane	Kızılalma Köyü-10 hane
Asallı Köyü-10 hane	Kızılcaali Köyü-60 hane
Bayramoğlu Köyü-6 hane	Kızıtafan Köyü-10 hane
Büyük Kaynarca Köyü-28 hane	Kiçilli Köyü-5 hane
Cinler Köyü-22 hane	Kitler Köyü-9 hane
Çakallar Köyü-25 hane	Konak Köyü-25 hane
Çelebiler Köyü-2 hane	Kulaklı Köyü-50 hane
Çelikler Köyü-15 hane	Kulalı Köyü-15 hane
Çengelli Köyü-9 hane	Kurudere Köyü-13 hane
Çevkeller Köyü-3 hane	Küçük Kaynarca Köyü-35 hane
Çoralar Köyü-12 hane	Mehter Köyü-16 hane
Çubuklu Köyü-14 hane	Meremler Köyü-7 hane
Dağyeni Köyü-13 hane	Merkez Köyü-30 hane
Davutlar Köyü-10 hane	Meşler Köyü-5 hane
Dedeler Köyü-20 hane	Mollaahmetler Köyü-9 hane
Dımbazlar Köyü-13 hane	Müezzinler Köyü-50 hane
Dırmanlar Köyü-3 hane	Nevrin Köyü-25 hane
Durmuşlar Köyü-3 hane	Odacılar Köyü-15 hane
Emirler Köyü-16 hane	Okçular Köyü-35 hane
Eyüpler Köyü-8 hane	Sarıbeyli Köyü-30 hane
Gaziahmet Köyü-9 hane	Sarıoğlu Köyü-7 hane
Gıcikli Köyü-11 hane	Şaşılar Köyü-5 hane
Gökçeler Köyü-12 hane	Şemenler Köyü-8 hane
Gölçe Köyü-32 hane	Şimşitler Köyü-10 hane
Hacı Köyü-25 hane	Taşoluk Köyü-72 hane
Hasanbey Köyü-9 hane	Topçu Köyü-20 hane
Hayalar Köyü-8 hane	Tömekler Köyü-20 hane
Hayaller Köyü-120 hane	Uzunalan Köyü-52 hane
Hunlar Köyü-9 hane	Yakupkalfalar Köyü-12 hane
İmamlar Köyü-14 hane	Yeniçam Köyü-30 hane
İmamlar Köyü-35 hane	Yenikışla Köyü-30 hane
İnanlar Köyü-11 hane	Zadeler Köyü-16-hane
Kaba Köyü-50 hane	Zıngıllar Köyü-35 hane
Kalburcu Köyü-20 hane	

Bununla birlikte büyük çoğunluğunu Manavların oluşturduğu diğer yörelerden gelenlerin azınlıkta olduğu köyler vardır. Bu köylerin sayısı fazla olmamakla birlikte bu köyler şunlardır.

Cebek Köyü: 30 hane Manav, 9 hane Ordu

Hocaoğlu Köyü: 12 hane Manav, 5 hane Macır

Kayacık Köyü: 50 hane Manav, 4 hane Trabzon, 1 hane Çingene

Osmanlı Köyü: 10 hane Manav, 1 hane Macır

Tekneler Köyü: 10 hane Manav, 1 hane Giresun

Köçekkişla Köyü 50 hane Macır ile sadece bu gruba girenlerin oluşturduğu bir köydür.

Dağazlı Köyü 70 hane, Sarıköy ise 25 hane ile Çingene olarak isimlendirilen insanların meydana getirdikleri köylerdir. Ancak uzun zamandır bu köylerde yerleşik hayata geçmiş olan bu insanların, hayat tarzı ve kültür yapısı bakımlardan Manavlardan ayrılması zordur.

Çoğunluğunu Karadeniz Bölgesinden gelenleri oluşturduğu köyler aşağıda verilmiştir. Yalnız bu köyleri sınıflandırırken bu köyleri oluşturanları Karadeniz Bölgesinin hangi ilinden geldikleri belirtilmiştir.

Arifağa Köyü : 5 hane Yörük, 35 hane Trabzon, 35 hane Ordu, 10 hane Giresun

Büyükyanık Köyü : 7 hane Manav, 29 hane Trabzon, 70 hane Ordu, 30 Giresun

Dokuzoluk Köyü : 35 hane Trabzon

İnekçi Köyü: 10 hane Trabzon

İşaret Köyü : 10 hane Trabzon, 5 hane Ordu, 75 hane Giresun

Kadı Köyü : 8 hane Manav, 11 hane Trabzon

Karabacak Köyü : 15 hane Trabzon, 30 hane Ordu, 22 hane Giresun

Keşkekler Köyü : 43 hane Trabzon, 5 hane Giresun

Kocadaş Köyü : 159 hane Trabzon

Orta köyü: 45 hane Trabzon, 2 hane Giresun, 1 hane Gümüşhane, 2 hane Sivas

Sazdere Köyü: 30 hane Ordu

Sülükgölü Köyü: 60 hane Trabzon

Turnalı Köyü: 90 hane Trabzon, 10 hane Giresun, 20 hane Batum

Ziahmet Köyü : 110 hane Trabzon

İŞARETLER

- : ünlüler üstünde uzunluk işareti.
- ˘ : ünlüler üstünde kısalık işareti.
- ' : kalın ünlüler üzerinde yarı incelme ve ünsüzler üzerinde palâtalizasyonu yani önde telaffuz edilmeyi ifade eden işaret.
- . : geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti.
- ° : ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklık, ünsüzler altında ise erimeye yakınlık ifade eden işarettir.
- ' : vurgu işareti.
- ˘ : h ünsüzü altında hırıltılılık işareti.
- * : yanında bulunduğu harfleri oluşturan seslerin sınırlı sayıda olduğunu ifade eder.

SES BİLGİSİ

1. Sesler

Kaynarca ağzında seslerin kazandığı değerler, şu şekilde birer şema hâline getirebiliriz.

1.1. Ünlü ve ünsüz şemaları:

Ünlüler:

	Düz		Yuvarlak					
	Geniş	Dar	Geniş	Dar	Düz-Yuvarlak		Geniş-Dar	
Kalın	a	ı	o	u	â	ı	a	o
Kalın-İnce	á	í	o	ú				
Kalın-Kısa	ă	ĩ	ö	ű				
İnce	e	i	ö	ü	e	i	é	ö
İnce-Kısa	ě	ï	ö					

Ünsüzler:

		Sonantlar												
		Dudak		Diş		Damak		Çift-Dudak	Diş		mak	Da	Geniz	Dama
		Çift Dudak	Diş-Dudak	Asıl Diş	Diş Eti	Ön	Arka		Asıl Diş	Diş Eti				
Patlayıcılar	Patlayıcılar	Ötümsüz	p	-	t	ç	k	ķ	-	-	-	-	-	-
		Ötümlü	b	-	d	c	g	ğ	-	-	-	-	-	ŋ
		Yarı Ötümlü	pb*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Süreklili	P.							Geniz					
									m	n				-
	Aşırı Pat.			-	-	-	-	K*		-	-	-	-	-
			-	-	-	-	G		-	-	-	-	-	
Sızıcılar	Yarı Sızıcı	Ötümlü	-	-	-	çş*		-	-	-	-	-	-	
		Ötümsüz	-	f	s	ş	-	h,h*		-	-	-	-	
	Sızıcılar	Yarı Ötümsüz	-	-	zs*	-		-	-	Akıcılar			-	
		Ötümlü	-	v	z	j	-	ğ	-	r	l	y		

1.2. Ünlüler:

Kaynarca ağzında, standart Türkiye Türkçesi konuşma dilindeki ünlülerinin hepsi mevcuttur. Bunun yanında iki ünlü arasındaki geçiş merhelesini temsil eden ünlü türleri de bulunmaktadır. Bu ünlüler yarı ince, yarı daralma, yarı yuvarlaklaşma gösteren ünlüler ve açık e (ä) ünlüsüdür. Yine normal değerden daha kısa ve uzun ünlüler de mevcuttur.

Kaynarca ağzında yarı incelme özelliği yani geçiş merhalesi gösteren ünlüler ve bu ünlülere örnekler şu şekildedir:

á : biráz < biraz (23-31)

í : salí < salı (15-160)

ú : úçún < için (16-34)

ó : yók < yok (2-15)

Kaynarca ağzında yarı yuvarlaklaşma özelliği gösteren ünlüler ve bu ünlülere örnekler şu şekildedir:

å : vår < var (8-29)

e : evde < evde (18-36)

ı : yavrım < yavrum (6-146)

î : gördüğmiz < gördüğümüz (3-7)

Kaynarca ağzında yarı daralma özelliği gösteren ünlüler ve bu ünlülere örnekler şu şekildedir:

a : yanlana < yanlarına (18-25)

é : séyrek < seyrek (18-79)

o : hoş < hoş (6-71)

ö : köpek < köpek (24-336)

Yine Kaynarca ağzında açık e (ä) ünlüsünün de örneklerini görmekteyiz.

ä : dā < de (4-165), hazinālara < hazinelere (16-33), içinā < içine (18-104)

Kaynarca ağzında bunların dışında uzun ve kısa ünlülerde mevcuttur:

ǎ : pahǎlı < pahalı (13-2)

ě : köpěk < köpek (14-15)

ĩ : attĩğım < attığım (14-54)

i : beri < beri (5-32)

ö : geçiyö < geçiyor (6-250)

ö : öle < öyle (19-13)

ũ : oğlũmuz < oğlumuz (23-1)

ā : āskerlik < askerlik (2-3)

ē : annē < anne (4-80)

ĩ : řapĩ < kapı (14-74)

i : tabi < tabi (1-9)

ũ : ğuřũ < kuşu (8-7)

ü : yũsek < yüksek (8-69)

ō : ō < o (8-61)

ö : gördük < gördük (4-150)

1.3. Ünsüzler:

Kaynarca ağzında standart Türkiye Türkçesine ait (b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z) ünsüzlerin dışında “çş, ğ, G, h, k, K, pb, zs” ünsüzleri de mevcuttur.

b : ötümlü, çift dudak patlayıcısı. **ğabağ** (2-6)

c : ötümlü, diş eti patlayıcısı. **gocca** (6-331)

ç : ötümsüz, diş eti patlayıcısı. **içgi** (11-45)

çş : ötümsüz, diş eti, yarı sızıcı. **açşmış** (1-24)

d : ötümlü, asıl diş patlayıcısı. **doğduğ** (21-64)

f : ötümsüz, diş-dudak sızıcısı. **ferrahlarım** (4-68)

g : ötümlü ön damak patlayıcısı. **geldi** (3-71)

ğ : ötümlü arka damak patlayıcısı. **öğüz** (21-74)

G : yarı ötümlü arka damak patlayıcısı. **Garağol** (20-29)

ğ : ötümlü arka damak sızıcısı. **pağlandı** (21-107)

h : ötümsüz arka damak sızıcısı. **hilleli** (24-283)

h : ötümsüz arka damak hırıltılı sızıcısı. **bahçesinden** (18-64)

j : ötümlü diş eti sızıcısı. **sontaj** (1-1)

k : ön (ince ünlüyle) damak aşırı patlayıcısı. **büyükyanığın** (1-6)

k̄ : ön (kalın ünlüyle) damak aşırı patlayıcısı. **muğdar** (6-65)

K : ötümsüz arka damak aşırı patlayıcısı. **Kālmış** (18-112)

l : ötümlü diş eti sızıcısı, sonant, akıcı. **albaşla** (5-31)

m : ötümlü, çift dudak-geniz, sürekli-patlayıcısı. **memet** (10-83)

n : ötümlü, asıl diş-geniz, sürekli patlayıcısı. **ğamı** (10-25)

ŋ : ötümlü, geniz-damak-diş, patlayıcısı **yeŋi** (11-55)

p : ötümsüz çift dudak patlayıcısı. **topansıra** (3-71)

pb : yarı ötümlü, çift dudak patlayıcısı. **depbrem** (6-334)

r : ötümlü, asıl diş sızıcısı, sonant, akıcı. **ğurt** (16-70)

s : ötümsüz, asıl diş sızıcısı. **sareye** (11-26)

ş : ötümsüz, diş eti sızıcısı. **genşle** (4-40)

t : ötümsüz, asıl diş patlayıcısı. **şekayet** (21-120)

v : ötümlü, diş-dudak sızıcısı. **verane** (16-24)

y : ötümlü ön damak sızıcısı, sonant, yarı ünlü değerinde. **goya** (14-100)

z : ötümlü asıl diş sızıcısı. **zatten** (2-3)

zs : yarı ötümsüz, asıl diş sızıcısı. **zsifiri** (9-66)

2. SES DEĞİŞMELERİ

Herhangi bir ses hadisesi sonucu, bir sesin yerini başka bir sese bırakması ve bu hadisenin kalıcı hale gelmesine ses değişmesi denir.

b > v değişmesi

Kelime başında :#b > #v ünsüz

var (1-5) < bar, ver (8-101) < ber-

kelime başı b > v değişimi Eski Türkçe Döneminde olmuştur.

İki ünlü arasında: V b V > V v V

çevir-irsin (15-33) < çebir-, sevinçli (18-83) < sebin-, tavşan (14-18) < tabışgan

Kelime içinde, Hece başında: (K)VKbVK > (K)VKvVK

yalvarıyo (23-180) < yalbar-, yavrım (18-103) < yabrı-

Kelime ve/veya hece sonunda:

ev (14-42) < eb, sevinçli (18-83) < seb-in-,

#b : #b, yani muhafaza edilenler:

balamut (15-84), barmağ (15-2), bişdi (20-44), bişe (15-145), bişidik (6-107)

Görüldüğü gibi Kaynarca ağzında b > v değişmesi standart Türkiye Türkçesi konuşma dilinde olduğu gibidir. Bunun yanı sıra #b'sinin ötümsüzleşmeyip eski şeklini koruduğu örneklere de rastlanmaktadır. “balamut (15-84), barmağ (15-2)”

b > p değişmesi:

#b > #p :

pıçağ < bıçağı (15-122), sohpetli < sohbetli (23-14), bazara < pazara (22-23)

Bunun yanı sıra Kaynarca ağzında “#b, /b/”leri ötümlüleşme yolundadır: pbişidi (20-60), depberm (6-334). Karakteristik bir özelliktir.

b# > p# :

Bu değişme alınma kelimelerde olup standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kaynarca ağzında da vardır.

kitapla (6-256) < kitab ile, harp (10-99) < harb

ç > c değişmesi :

V ç V > V c V :

gece (10-120) < giçe

küçük (10-33), açıldı (14-9) örneklerinde ötümlüleşmemiş şekilleri de var dır. Bu iki durum standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

#ç > #c :

cınganları < çingeneleri (21-123)

d/, VdV > y/, VyV değişmesi :

Eski Türkçe Dönerinden Orta Türkçe Dönemine geçerken Türk dilinin tamamına yakın kısmında meydana gelen bu değişme hususunda, Kaynarca ağzına ait bir istisna bulunmuyor.

büyük (20-75) < bedük, ayağ+mızda (23-172) < adak, uyu-yola (24-482) < udı-, geyik (24-374) < kedik, giyin-dirrim (8-82) < kedin-

VgV > VvV değişmesi:

Kaynarca ağızındaki bu değişme standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. İstisna bir duruma rastlanmamıştır.

ğavun+la (4-147) < kağın, tavuk+lā (6-95) < tağık, üviy (19-46) < ügey

g# > Ø# değişmesi:

Bu değişme şu şekilde gelişmektedir: türlü < türlü < türlüw < türlüğ < türlüg (24-277) Burada sızıcılaşma neticesinde bir erime söz konusudur.

türlü <<< türlüg (24-277), diri <<< dirig (21-43)

ġ > ğ değişmesi:

Orta Türkçe dönemine kadar “ğ” olarak değerlendirdiğimiz arka damak ötümlü ünsüzü Kaynarca ağızında hem kelime içinde hem de kelime sonu itibarıyla daima sızıcıdır.

ağaç+ları (19-120) < ağaç, boğaz (9-48) < boğaz, ağır (14-65) < ağır, dağ+ında (21-31) < dağ, sığır+ını (3-28) < sığır

ķ > k değişmesi :

takib edesin (20-6) < ta'ķib

Arapçadan dilimize geçen, ince ünlüden önce bulunan arka damak ķ'ları ön damak k'si olarak değişmiştir. Bu değişme standart Türkçede olduğu gibidir.

k > g değişmesi :

#k > #g :

#k'lerin ötümlüleşmesi, Kaynarca ağzında ince ünlü dizisine sahip kelimelerde görülmektedir.

gel-di (3-71) < kel-, geyik (24-374) < kedik, giyin-dirrim (8-82) < kedin-, gönüllü (9-16) < köngül, güç (20-26) < küüç, gönderiyám (12-29) < köndger-

ğ > h değişmesi

bahçesinden (18-64) < bağ+ce

Bu değişim standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Aslı Farsça olan bu kelime Türkçeye geçtiği zaman arka damak sızıcı ötümlü ğ'si, arka damak sızıcı ötümsüz h'ye dönmüştür. Ancak bu değişimin Kaynarca ağzında başka örnekleri yoktur.

ŋ/ > n/ değişmesi:

anla-tım (7-15) < anla-, deniz (12-47) < deniz, son (11-10) < son, yalnız (24-154) < yalnız

ŋ/ > nk/, yn/ değişmesi:

denk (14-14) < teŋ, göynünü (6-19) < göñül, öynkü (6-370) < öñki

Yukarıdaki örneklerde konson ayrışmasından kaynaklanan bir ses değişmesi vardır. Burada gözümüze çarpan göñgöl kelimesindeki “n” ile “g”nin yer değiştirip “g”nin “y” olması olaylarıdır.

t > d değişmesi

#t > #d, #t değişmesi :

dil+im (4-147) < til, di-yor (5-48) < te-, dinle-meden (8-121) < tıñla-, dört (3-20) < tört, doğ-umu (4-17) < toğ-, dilekçe (1-8) < tile-kçe, diken (23-174) < tiken, dikiyala (24-273) < dik-iyorlar, doğuz (24-25) < tokuz

Eski Türkçeden Orta Türkçeye geçerken Türkçede oluşan #t > #d değişimi umumiyetle tamamlanmıştır. Yalnız “top+ları (10-110), taşı-mak (22-132), taş+larla (22-98) ve tokş+luğ (4-104)” örneklerinde de olduğu gibi aslını koruyanlar da vardır.

t# > d# değişmesi :

Eski uzunlukların kaybolmasıyla kurulan ses-hece dengesi sırasında meydana gelen ötümlüleşme hadisesini ihtiva eder.

ad+ına (6-15) < āt

Bu örneğin dışında başka örneğe rastlanamamıştır.

3. SES HADİSELERİ

Ses hadisesi; bir ağız incelenirken, ses bilgisi bakımından, doğrudan doğruya o ağızın özelliklerinden sayabileceğimiz değişmelerdir. Ses hadiseleri, konuşma sırasında olup biten ve kalıcı hale gelmeyen değişmelerdir.

3.1. ÖTÜMLÜLEŞME

ç > c ötümlüleşmesi : ağac+ın (10-9) < ağaç, sağdıç+ı (22-131) < sağdıç

k > ğ ötümlüleşmesi : ekmeğ+i (4-104) < ekmek, çocuğ+a (22-129) < çocuk, ördeğ+e (14-62) < ördek, alacağ+a (16-14) < alacak

p > b ötümlüleşmesi : hesap+ını (19-28) < hesap, harb+e (16-16) < harp, takib edesin (20-6), heb+isi (5-20) < hep

t > d ötümlüleşmesi : süd+ü (15-77) < süt, yap+dık (6-167) < yaptık

Yukarıdaki örneklerde ekleşme sırasında, kelime sonundaki ünsüz sestem sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiği zaman genellikle iki ünlü arasında kalan ötümsüz sesler ötümlüleşmiştir. Kaynarca ağızındaki bu ses hadiseleri standart Türkiye Türkçesine uygundur.

s > z ötümlüleşmesi : herkez (8-47) < herkes (**s# > z#**); zebep (19-64) < sebep, zobanın (15-179) < sobanın (**#s > #z**)

p > b, pb ötümlüleşmesi : debrem (6-358) < deprem, kıobmuş (16-73) < kopmuş (**p/ > b/**), bazara (22-23) < pazara (**#p > #b**); depbrem (6-334) < deprem, pbişidi (6-334) < pişirdi

t > d ötümlüleşmesi : daşın < taşın (15-20), dutim < tutayım (14-116), diyzem < teyzem (17-19), duz (11-36) < tuz (**#t > #d**)

k > ğ, G, ğ ötümlüleşmesi : ğabaķ (2-6) < kabak, ğadem (4-58) < kadem, ğurt (16-70) < kurt, ğadındı (6-180) < kadındı (**#k > #ĝ**); oğutmamışla (11-65) < okutmamışlar, taĝım (6-208) < takım, yuĝarı (15-7) < yukarı, öĝüz (21-74) < öküz, içĝi (11-45), < içki (**/k/ > /ĝ/**); Gorgulü (8-119) < korkulur, Garaĝol (20-29) < karakol; ısaĝ (20-48) < sıcak, pıçaĝ (15-122) < bıçak (**k# > ĝ#**)

ş/ > j/ ötümlüleşmesi : branjım (8-56) < branşım

h/ > ğ/ ötümlüleşmesi : paĝlandı (21-107) < pahalandı

Yukarıdaki örneklerde kelime başı, kelime ortası ve kelime sonrasındaki ötümsüz sesler ötümlüleşmiştir. Kaynarca aĝzında standart Türkiye Türkçesine nazaran farklılık gösterir. Bu farklılık şöyledir: Kelime sonundaki ekleşmeler sırasında Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. aĝac+ın (10-9) < aĝaç, saĝdıç+ı (22-131) < saĝdıç, ekmeĝ+i (4-104) < ekmek, çocuĝ+a (22-129) < çocuk, hesap+ını (19-28) < hesap [p, ç, t, k kelime sonu] Kelime başı, içi ve sonu ötümlüleşmesi Kaynarca aĝzının karakteristik özelliĝidir. herkez (8-47) < herkes (**s# > z#**); zebep (19-64) < sebep (**#s > #z**); diyzem < teyzem (17-19), duz (11-36) < tuz (**#t > #d**); içĝi (11-45), < içki (**/k/ > /ĝ/**); Gorgulü (8-119) < korkulur, Garaĝol (20-29) < karakol; ısaĝ (20-48) < sıcak, pıçaĝ (15-122) < bıçak (**k# > ĝ#**)

Bu şekil ötümlüleşme Kaynarca aĝzında çok sık olarak karşımıza çıktığından karakteristik bir özellik taşır.

3. 2 ÖTÜMSÜZLEŞME

b > p ötümsüzleşmesi : pıçağ (15-122) < bıçağı (**#b > #p**); sohpetli (23-14) < sohbetli (**/b/ > /p/**)

d > t ötümsüzleşmesi : taha (1-2) < daha (**#d > #t**); sontaj (1-1) < sondaj (**/d/ > /t/**)

z > s, zs ötümsüzleşmesi : düşçeden (14-54) < düzceden (**/z/ > /s/**); inanmas (6-291) < inanmaz (**z# > s#**); zsamanları (4-82) < zamanları, zsifiri (9-66) < zifiri (**#z > #zs**)

/c/ > /ç/ ötümsüzleşmesi : düzçeden (12-51) < düzceden, ikizçe (6-273) < ikizce, pençereden (19-75) < pencereden

v > f ötümsüzleşmesi : çerçefesi (1-12) < çerçevesi, asvatın (13-57) < asfaltın, tafaf ettik (12-4) < tavaf ettik (**v/ > f/**)

Yukarıdaki örneklerde incelemiş olduğumuz Kaynarca ağzında ötümsüzleşme hadisesi diğer Anadolu ağızlarıyla ortaktır. Ancak Kaynarca ağzında ötümsüzleşme hadisesi, ötümlüleşme hadisesi kadar yaygın değildir.

3.3. PATLAYICILAŞMA

j > c : candarma (12-4) < jandarma (**#j > #c**); necatlara (6-281) < nejatlara (**/j/ > /c/**)

/r/ > /d/ : ğodudtudu (20-50) < koydurturdu

h/ > k/ : muğdar (6-65) < muhtar, mığdarda (11-37) < muhtarda, anahtarımıla (4-42) < anahtarımıla

j# > ç# : Garaç (6-326) < garaj

ğ/ > g/, k/: ağa (20-85) < ağa

r# > n# : ğadan (3-64) < kadar (**r# > y# > n#**)

Yukarıdaki örneklerde sızıcılıktan patlayıcılığa geçme hadisesi vardır. Kaynarca ağzında patlayıcılaşma örnekleri sınırlıdır.

Bunun yanında Kaynarca ağzında aşırı patlayıcılaşma olayı da yaşanmaktadır. Bunlardan “g, k > G” aşırı patlayıcılaşması sıkça yaşanırken, “g, k > K” aşırı patlayıcılaşması önemsenecek kadar fazla değildir.

k > G, K Aşırı Patlayıcılaşması

Ötümsüz arka damak patlayıcı k’sı, yarı ötümlü arka damak aşırı patlayıcı G’si ve ötümsüz arka damak aşırı patlayıcı K’sına dönüştüğünde bu hadise meydana gelir.

#k > #G : Gaça (19-1) < kaça, Gaktım (4-5) < kalktım, Gamiyi (14-115) < kamayı, Garağol (20-29) < karakol

/k/ > /G/ : göcaGarla (4-129) < kocakarılar, alaGabağ (8-6) < alakabak, bağGur (19-27) < bağkur, deliGanlıları (6-110) < delikanlıları, oGudula (8-49) < okudular, yıGılmış (283) < yıkılmış

#k > #K : Kaldık (6-118) < kaldık

g > G, K Aşırı Patlayıcılaşması

Ötümlü arka damak patlayıcı g’si, yarı ötümlü arka damak aşırı patlayıcı G’si ve ötümsüz arka damak aşırı patlayıcı K’sına dönüştüğünde bu hadise meydana gelir.

#g > #G : Galba (14-33) < galiba, Garaç (6-326) < garaj, Gavur (16-63) < gâvur

/g/ > /K/ : hanKısını (20-2) < hangisini

3.4. SIZICILAŞMA

Patlayıcı bir sesin sızıcılığa geçmesiyle oluşan ses hadisesidir. Kaynarca ağzında bir çok örnekte görülmektedir.

#p > #f : telli fullu (6-219) < telli pullu

p/ > f/ : çarfişma (16-56) < çarpışma

g/ > ğ/ : öğünde (3-9) < ögünde, düğdükten (15-6) < döğdükten, bugün (4-44) < bugün (burada ulama ve birleşme neticesinde sızıcılaşma olmuştur.)

k/ > ğ/ : ağşamı (10-1) < akşamı, lağabı (10-48) < lakabı

/k/ > /ğ/ : bişireceğsin (20-43) < pişireceksin

k# > h# : çoh (3-31) < çok

k/ > h/ : āhşam (10-3) < akşam, lahabına (19-133) < lakabına, mahta (24-198) < makta

ç# > ş# : ğaştık (6-107) < kaçtı, genşle (4-40) < gençler, göş (5-32) < göç, üş (13-14) < üç, saşları (6-22) < saçları

3.5. SÜREKLİLEŞME

Patlayıcıların belli bir sürede biten bir sızıcılaşmaya uğramasıdır. Sürekli yarı sızıcılaşmadır.

/ç/ > /çş/ : gençşlik (4-36) < gençlik, açşlık (4-103) < açlık

ç# > çş# : geçş (10-30) < geç, geçşti (3-5) < geçti, içş (15-25) < iç, üçş (4-113) < üç, açşmış (1-24) < açmış, açştık (15-70) < açtık, geçştik (20-108) < geçtik, göçştü (6-291) < göçtü, hiçş (9-35) < hiç

3.6. ERİME

Standart Türkiye Türkçesi konuşma dilinde değişmeyi gösteren g#'nin erime hadisesi Kaynarca ağzında da aynıdır. Bunun dışında da hem eriyip hem erimeden kullanılan örnekleriyle karşımıza çıkıp değişmeyle sonuçlanmamış olmasına rağmen r#'nin erime hadisesi bazı eklerde ve kelimelerde son derece yaygın olarak karşımıza çıkar. Erime sonrasında meydana gelen ünlü uzunlukları Kaynarca ağzında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı örneklerde bu uzunluk kaybolmuştur.

r# > Ø# : baraba (8-40) < beraber, vā (2-8) < var, beraba (4-39) < beraber, bi (18-22) < bir, ğada (21-9) < kadar (Kelime kökünde meydana gelen erime hadiseleri.); bangala (6-308) < bankalar, çakiyō (8-6) < çakıyor, ğalī (9-23) < kalır, indiriyola (4-42) < indiriyorlar, kaçtıla (6-346) < kaçtılar, serfoşla (19-62) < sarhoşlar, verdilē (2-20) < verdiler, yiyālā (6-77) < yiyorlar (Eklerde meydana gelen erimeler.)

r / > /Ø/ : ğanı (10-25) < karnı, ātık (3-58) < artık, ezurum (8-48) < erzurum

Yukarıdaki erimelerin dışında “ç#, h/ l#, l/, n/, y#, y/” seslerinde de erimeler meydana gelmiştir. Bu seslerdeki erime “r” sesinde olduğu kadar yaygın değildir.

ç# > Ø# : yamada (8-120) < yamaçta

h / > Ø/ : kıāve (6-253) < kahve, memet (10-83) < mehmet

l# > Ø# : āmıř (4-7) < almış, nası (3-73) < nasıl

l / > Ø/ : ottuķ (6-295) < oturduk, himinin (23-16) < hilminin, asvat (13-57) < asfalt

n / > Ø/ : sora (1-11) < sonra, ireçber (21-107) < rençper

y# > Ø# : köde (22-222) < köyde, ğodula (4-126) < koydular

y / > Ø/ : aķırı (10-125) < aykırı, hadi (4-88) < haydi, öle (19-13) < öyle, gari (5-20) < gayri

Kaynarca ağzında rastladığımız diğer bir karakteristik özellik “r, l” akıcı ünsüzleri ile “y” damak ünsüzleri erimek üzeredir. Bu hadisenin de örnekleri şu şekildedir.

VlK > VlK : almış (8-72) < almış, olmaz (20-5) < olmaz, ğalktı (20-5) < kalktı

Vr# > Vr# : bir (6-199) < bir, konağlar (6-307) < konaklar, olur (19-34) < olur

VrVK > VrØK : derken (6-78) < der(i)ken, ordan (16-46) < oradan

VrK > VrK : sardı (18-6) < sardı, uğraştırma (20-37) < uğraştırma

KrV > KrV : yavrum (6-211) < yavrum

VyK > VyK : şeyh (13-17) < şeyh, böyle (6-171) < böyle, öylemişti (4-131) < öyleymişti

VyV > VyV, VyØ : çekiliyim (4-70) < çekileyim, bekliycem (3-15) < bekleyeceğim

3.7. YUTULMA

Eski Türkçeye göre değişmeyi ifade eden ötümlü damak patlayıcısının yutulması hadisesi Kaynarca ağzı içinde standarttır. Bunun dışında ağız özelliğine bağlı ses hadisesi şeklindeki yutulmalara da şahit oluruz. Özellikle açıklık uyumundan dolayı erimeye fırsat bulmadan ünsüzler veya ünlüler kaybolur.

Ünsüz Yutulması:

g > Ø : deniz+e (6-70) < dengiz, değil (24-143) < deg-gil

d > Ø : günüzün (14-91) < gündüzün

h > Ø : meşurdu (15-51) < meşhurdu

/ʹ/ > /Ø/ : davet (6-191) < da‘vet

Ünlü Yutulması:

a > Ø : ağbeyim (6-1) < ağabeyim, ağyı (5-10) < ağayı, albaşla (5-31) < alabaşlar, ordagi (21-107) < oradaki, pağlandı (21-107) < pahalandı, patliyecek (10-115) < patlayacak, alcaz (1-12) < alacağız, diycek (1-36) < diyecek, satcek (14-98) < satacak, orda (4-42) < orada

I > Ø : çıktığımız (2-27) < çıktığımız, oğunmadığımız (3-2) < okumadığımız, binecağınız (3-6) < bineceğiniz, dağkadı (9-66) < dakikaydı, hağgatten (2-2) < hakikaten, sağbı (12-41) < sahibi, çilni (20-17) < çilini, Galba (14-33) < galiba, facık (24-442) < ufacık, sıcak (20-48) < ısağ, sıcağ (20-52) < ısıcak

3.8. DÜŞME

Kaynarca ağzında ünsüz düşmesi bilhassa yabancı kökenli kelimelerde, kelime sonundaki çift ünsüz olan st# ünsüzlerinden “t” ünsüzünün düşmesi ile olmuştur. (st# > sØ#)

res (17-14) < rest, serbes (11-67) < serbest, abdes (6-337) < abdest, ras gele (14-63) < rast gele

3.9. TÜREME

Kaynarca ağzında iki çeşit türeme örneklerine rastlamaktayız. Türemeyi, ünlü ve ünsüz türemeleri olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz.

Ünsüz Türemesi:

#Ø > #h : hambara (24-194) < ambara

VØV > VhV : sahati (14-101) < saati

#Ø > #y : yesir (6-69) < esir

VØV > VyV : ayilece (23-4) < ailece, ısmayıl (6-69) < ismail

/Ø/ > /ğ/ : bağısı (7-1) < bazısı, boğlu (12-7) < bolu, göğzü (15-190) < gözü, iğrak (23-76) < irak

KØV > KIV : evlin (4-50) < evin

VØ# > Vn# : halbuğun (19-75) < halbuki, harmanın (3-33) < harmanı

Ünlü Türemesi:

#Ø > #I : irifat (4-142) < rıfat, ilâzım (4-115) < lazım, ireçber (21-107) < rençber

#KØK > #KIK : tirektörle (12-13) < traktörler, tirende (8-84) < trende, siteje (23-62) < staja, Giriz (6-181) < kriz (Bu örneklerde hecenin ses düzeni gereği ünlü türemesi olmuştur.)

KØK > KIK : apartıman (6-290) < apartman, çıkırık (22-224) < çikrik, tekirar (11-6) < tekrar, alarım (21-31) < alarm, rahmetili (6-234) < rahmetli, buluz (6-184) < bluz, hebisi (20-62) < hepsi, kayıbı (16-59) < kaybı, hepisi (3-23) < hepsi, yalnız (22-13) < yalnız, verimişti (10-60) < vermişti

KØK > KaK : alaman (11-12) < alman

Yukarıdaki örneklerde Kaynarca ağzında diğer ağızlarda olduğu gibi iki konson arasında bir vokal türemesi olmuştur.

KØK > KIK+ek : biridik (4-32) < birdik, varımış (10-24) < varmış, omüzuna (20-93) < omzuna, varıdı (20-39) < vardı

3.10. AŞINMA

lán (19-70) << oğlum; la (22-36) <<< oğul

Yukarıdaki örneklerde oğul kelimesini bu şekillerde kullanılması pratikten kaynaklanmaktadır.

3.11. KARIŞMA

Konuşma esnasında birinci kelime ünlü ile bitiyorsa ve ikinci kelime de ünlü ile başlıyorsa karışma olur. Bu hadiseye Kaynarca ağzında sıkça rastlamaktayız.

/I+I/ > /II/ > /I/ : tabiyi (23-85) < tabi iyi

/e+A/ > /eA/ > /A/ : şediyo (17-49) < şe ediyor < şey ediyor; şetti (17-27) < şe etti < şey etti, napalım (23-115) << ne yapalım

/e+o/ > /eo/ > /o/ : nolu (19-19) < ne olur

/e+i/ > /ei/ > /ē/ : nēçin (3-15) < ne için

3.12. KAYNAŞMA

/a+a/ > /aa/ > /a/ : babannem (3-8) < babaannem, mustāğam (20-92) << mustafa ağam, ğızılcalı (3-49) < kızılcaali

3.13. GEÇİŞME

Geçişme kelimelerin birleşmesine sebep olan safhasını oluşturur. İki sesin birbirinden ayrılmamak üzere birleşmesi geçişmedir.

/e+a/ > /ea/ > /a/ : nasıl (21-44) < ne asıl, ğahvaltıda (3-70) < kahve altı

/u+i/ > e, ö : beyle (6-313) << bu ile, böyle (20-319) < bu ile, şöyle (6-169) < şu ile

/u+a/ > /ua/ > /u/ : burdan < buradan (3-11) < bu aradan

3.14. ÜNSÜZ KAYNAŞMASI

İki ünsüzün birleşerek bir ünsüz oluşturmasıdır. Kaynarca ağzında daha çok ekleşme sırasında olmuştur.

/ş+s/ > /şs/ > /ş/ : etmişin (6-284) < etmişsin, vurmuşin (8-103) < vurmuşsun

3.15. ÜNSÜZ AYRIŞMASI

Bir konsonun iki konsona ayrılmasıdır.

ŋ > yn : göyun (3-29) < kōŋ, ğaymağ (15-77) <<< kanyak, denk (14-14) < tiŋ

3.16. DERİLME

Kelimede açık orta hece ünlüsünün kendinden sonraki sızıcı ünsüzleri kendi açıklığı içerisinde kaybetmesiyle meydana gelen hadisedir.

ya# > a : ağlamā (9-34) < ağlamaya, aşsa (10-131) < aşıya, çalışmā (2-22) < çalışmaya

ağı# > a# : bayā (2-10) < bayağı, köy ğona (1-1) < köy konağı, ufā (3-21) < ufağı

aya# > i#, i#, a# : buri (3-3) < buraya, buri (4-53) < buraya, şuri (7-1) < şuraya, ori (9-27) < oraya, düvmē (2-23) < dövme

ha# > ā# : tā (19-18) < daha

ıye# > ı# : nakli (4-44) < nakliye

3.17. BÜZÜLME

İki vokal arasında bir sürekli konsonun bu vokallerle birlikte tek vokal haline gelmesiyle oluşan ses hadisesidir. Büzülme hadisesi genellikle eklerde yaygındır. Bu husus Kaynarca ağzında da bu şekildedir.

V+Sürekli Konson+V > V : abim (18-7) < ağabeyim, acık (10-17) < azıcık, açiciz (4-79) < açacağız, adamcaz (6-117) < adamcağız, alcaz (1-12) < alacağız, aldın (13-13) < aldığın, alıyoñ (20-33) < alıyorsun, dil (21-14) < değil, dince (19-67) < deyince, diycem (15-73) < diyeceğim, dutım (14-116) < tutayım, ekiyoñ (2-6) < ekiyoruz, gidecaz (3-2) < gideceğiz, hangına (10-130) < hangisine, ibram (4-135) < ibrahim, ocānda (3-17) < ocağında, yabacam (16-12) < yapacağım, yapım (6-322) < yapayım

3.18. BENZETME

Bir sesin herhangi bir bakımdan herhangi bir sese kendi vasfını geçirmesiyle meydana gelen ses hadisesidir. Standart Türkiye Türkçesi konuşma dilinde sıkça karşımıza çıkar. Bu Kaynarca ağzında da yaygın bir şekilde varlığını sürdürür.

3.18.1. Ünlü Benzetmesi:

Önlüleşme: birez (15-15) < biraz

Arthlaşma : garaz (8-55) < gazez

İlerlek benzetme: guvvatımız < kuvvetimiz (19-16), oğyonuslada (6-13) < okyanuslarda

Gerilek benzetme: biyeniledi (21-10) < beğenirlerdi, cephiyi (9-11) < cepheyi (Bu iki örnekte “y”nin daraltma özelliğinden kaynaklanan gerilek benzetme vardır.) goya (14-100) < güya, yimiğni (19-88) < yemeğini

Daralma: incicik (15-34) < incecik, cephiyi (9-11) < cepheyi, iğri (12-47) < eğri, urfiye (12-1) < urfaya, yimiğni (19-88) < yemeğini, bilemiycem (4-4) < bilemeyeceğim, arkadaşım (3-56) < arkadaşım, ayalıyiverin (4-154) < ayarlayıverin, çıkamıyız (4-52) < çıkamayız, değil (1-30) < değil

Yuvarlaklaşma: ölücâz (19-30) < öleceğiz, mühüm (4-114) < mühim, diyor şu (6-80) < diyor ki, şöylü (6-174) < şöyle, sökülücek (1-34) < sökülecek

Genişleme: hacaya (12-1) < hacıya, yazahanesi (6-123) < yazıhanesi (ı > a); goya (14-100) < güya, Gomandan (16-60) < kumandan (U > o); sareye (11-26) < sarıyor, şekayet (21-120) < şikayet, verane (16-24) < virane (I > A)

3.18.2. Ünsüz Benzetmesi:

İlerlek Benzetme: Bir sesin kendinden sonra gelen ünsüze kendi vasıflarını geçirmesidir.

ottuğ (6-295) < otduk < oturduk (/td/ > /tt/ ötümsüzleşme)

Gerilek Benzetme: Bir sesin kendinden önce gelen ünsüze kendi vasıflarını geçirmesidir.

tafaf ettik (12-4) < tavaf ettik, duğduğ (21-64) < toğduk

Yandaş Benzetme: Benzetmenin yerine göre meydana gelen ses hadisesidir. Yani yan yana bulunan iki ünsüzden birincisinin ikincisine vasıflarını geçirmesidir. Yandaş benzetme Kaynarca ağzında üç şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Ekleşme sırasında :

/rI/ > /II/ : dëlle (6-179) < derler, muhtalla (4-126) < muhtarlar

nl > nn : annıyo musun (10-32) < anlıyor musun, bunnarı (1-2) < bunları, onnara (15-109) < onlara, samanniye (21-89) < samanlığa

/td/ > /tt/ : ottuğ < oturduk (6-295)

Kelime Kknde:

/rl/ > /ll/ : yuvallağ (6-175) < yuvarlak, talla (4-70) < tarla

/kt/ > /tt/ : mattadan (24-270) < maktadan

Birleşme sırasında :

/yl/ > /ll/ : blle (20-86) < böyle < bu ile

tmllk-tmszlk: içki (6-311) < içgi

Dudaklaşma: pumara (15-34) < pınara

Damaklılaşma: bunnarı (1-2) < bunları

3.19. BAŞKALAŞMA

ll > ln : bilin-mediği (15-62) < bilil-

mm > mb : muşamba (6-262) < muşamma

Herhangi bir ses olayı sonucu benzeyen iki sesin benzerlik bakımından uzaklaşmasıyla meydana gelen ses hadisesidir. Teşekkül noktası bakımından eş organlı olan iki ses yine teşekkül noktası bakımından bir Şey kaybetmiyor. Kaynarca ağzında örneklerine fazla rastlanmamaktadır.

3.20. İKİZLEŞME

İkizleşme hadisesi bazı kaidelere bağlıdır. Bilhassa sayı isimleri gibi ya da herhangi bir ağıdan vurgu yapmaya müsait isimler gibi kelimelerde üslup icabı vurgu yapmak

lüzumu hissedildiği durumlarda ikizleşme söz konusu olur. İkizleşme tamamen vurgudan kaynaklanmaktadır. Kaynarca ağı için de böyle bir ikizleşmeden söz edilebilir.

c > cc : göcca (6-331) < koca

ç > çç : küççük (19-92) < küçük

k > kk : vakkalara (10-90) < vakalara

l > ll : bubamgilli (11-56) < babamgili, hilleli (24-283) < hileli

m > mm : emme (4-5) < ama, temmiz (4-74) < temiz

n > nn : yannı (3-27) < yanı

r > rr : ferrahlarım (4-68) < ferahlarım

ş > şş : aşşa (10-131) < aşağıya, eşşek (8-99) < eşek

t > tt : büttün (15-43) < bütün, ottuz (18-97) < otuz, ötte (14-73) < öte, zatte (4-122) < zaten, zatten (2-3) < zaten

Bunun yanında Kaynarca ağızında yalancı ikizleşme hadisesi önemli ölçüde görülmektedir. Bu ikizleşmeler ünsüz benzeşmesi ile iki ünsüzün ikiz ünsüz haline gelmesidir. Genellikle ekleşme sırasında görülür.

/r/ > /rr/ : dëlle (6-179) < derler, yuvallağ (6-175) < yuvarlak, talla (4-70) < tarla

/nl/ > /nn/ : annıyo musun (10-32) < anlıyor musun, bunnarı (1-2) < bunları

/kt/ > /tt/ : mattadan (24-270) < maktadan

/yl/ > /ll/ : bölle (20-86) < böyle

3.21. TEKLEŞME

İçte Meydana Gelen Tekleşme:

Kaynarca ağzında standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi alınma kelimelerde tekleşme hadisesi görülmektedir.

değil (24-143) < deg-gil (/gg/ > /g/), ama (1-27) < amma (/mm/ > /m/), taaruz (8-61) < taaruz (rr > r), belediye (1-13) < belediyye, niyetle (8-94) < niyyetle (/yy/ > /y/), dükkanlar (6-153) < dükkanlar (/kk/ > /k/), eveli (17-36) < evveli (/vv/ > /v/)

Sonda Meydana Gelen Tekleşme:

Kaynarca ağzında standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi alınma kelimelerin sonunda bulunan çift ünsüzden birisi düşerek tekleşme hadisesi görülür.

dürüs (23-64) < dürüst, res (17-14) < rest, serbes (11-67) < serbest, üs (21-69) < üst (st# > s#); tef (18-6) < teff (ff > f)

Tarihi Olaylar Neticesinde Tekleşme:

Standart Türkiye Türkçesinde görülen açıklık uyumu yanında erime ve yutulma hadisesine bağlı olarak meydana gelen tekleşme hadisesi Kaynarca ağzında da görülür.

orağ (6-226) < orgak (/rg/ > /r/), otur-muş (6-232) < oltur- (/lt/ > /t/)

3.22. HECE TEKLEŞMESİ

Sesçe birbirine benzeyen hecelerden birinde bir vokal ve bir konsonun söylenişten kalkmasıdır.

batıgrız (15-11) < batırırız, diğerlerin (2-16) < diğerlerinin, iydi (2-9) < iyiydi, geliyorusun (6-215) < geleyorursun

3.23. DAMAKLILAŞMA

Damak sesi olmayan bir ünsüzün damaklaşması hadisesidir.

ş > h : ahcılar (6-191) < aşçılar (Ayarlama neticesinde bir damaklılaşma olmuştur.)

n > y : amcáy (18-8) < amcan, öyünde (6-177) < önünde

r > y : vayım (22-2) < varım

3.24. DUDAKLILAŞMA

Herhangi bir sebeple dudak sesi olmayan bir sesin dudaklaşmasıdır. Bu husus Kaynarca ağzında yaygındır.

h > f : afir (4-42) < ahır (ayarlama), serfoşla (19-62) < sarhoşlar (Ünlü-ünsüz benzetmesi, ayarlama)

n > m : ıstambulda (6-49) < istanbulda, pumara (15-34) < pınara

ğ > v : ğavun (18-78) << kagun, avırlamasını (4-35) < ağırlamasını, davıdamamış (11-38) < dağıtamamış, davına (6-106) < dağına, düvün (6-194) < düğün

y > v : kövüne (6-90) < köyüne

3.25. UÇLAŞMA

Dudakla ilgili bir durumdur. Normal dudak ünsüzünün dudak uçlarında telaffuz edilen dudak ünsüzüne dönüşmesidir.

v/ > f/ : asvatın (13-57) < asfaltın

m/ > v/ : tövekler (10-47) < tömekler

3.26. GENİZLEŞME (Nazalizasyon)

Geniz sesi olmayan bir sesin geniz sesi olması hadisesidir. Kaynarca ağzında da bu hadisesine rastlamaktayız.

#b > #m : mir (6-232) < bir

ğ > n : denişiyalā (15-7) < değişiyorlar

r > n : ğadan (3-64) < kadar

3.27. EŞ ORGANLI DEĞİŞME

Bir sesin değişmesi sırasında, sesi çıkaran organın sabit kalmasıdır.

#b > #m : mir (6-232) < bir

j/ > c/ : necatlara (6-281) < nejatlara

y/ > ğ/ : diğlim (4-20) < diyelim

d/ > c/ : şinci (4-38) < şimdi

j# > ř# : Garaç (6-326) < garaj

c/ > ř/ : düzçeden (12-51) < düzceden

p/ > f/: çarfişma (16-56) < çarpışma

r/ > ğ/ : eğzircanlı (20-40) < erzincanlı

#s > #z : zebep (19-64) < sebep, zobanın (15-179) < sobanın

3.28. GÖÇÜŞME

Kaynarca ağzında fazla olmasa da birkaç örnekte göçüşme hadisesi yaşanmaktadır.

Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi:

faslı (6-40) < fasıl (ıl X lı)

Ünsüz-Ünsüz Göçüşmesi:

mehlem (4-147) << merhem (rh X hl), diğren (22-100) < dirgen (rg X ğr)

3.29. ULANMA

Ulanma sadece kapalı hece ile biten kelimeler ile ünlüyle başlayan kelimeler arasında değil, bir arada sıkça kullanılan kelimelerden, ünlü ile bitip ünlü ile başlayan kelimelerde de ünsüzle bitip ünsüzle başlayan kelimeler arasında da bir arada telaffuz edilmekten doğan ses hadiseleri meydana gelmektedir. Bu hadiseler düşme, birleşme, sızıcılışma, ötümlüleşme vb. ile sonuçlanmaktadır.

Ünsüz-Ünsüz Ulanması:

bi şey (1-2) < bir şey, bi daha (3-58) < bir daha (r > Ø, “r”nin erimesiyle oluşuyor.), şeyaptık (14-88) < şey yaptık (erime sonucu)

Ünsüz-Ünlü Ulanması:

takibettik (1-9) < takip et-, allahizin verise (1-13) < allah izin ver-, yoğudu (23-102) < yoğ idi (sızıcılışma dolayısıyla), onuğ çün (15-123) < onun için, varıdı (20-39) < var idi

Ünlü-Ünlü Ulanması:

olduğ için (16-18) < olduğı için, olmadığı için (19-124) < olmadığı için (bu iki örnek erime sonucu oluşmuştur.) nolu (19-19) < ne olur (kaynaşma sonucu)

Ünlü-Ünsüz Ulanması:

ğoyverin (12-44) < koyu ver- (u > Ø, yutulma), haşimdi (24-46) < ha şimdi (ulanma ile birleşme)

3.30. GENİŞLEME

Dar bir ünlünün geniş ünlünün etkisiyle genişleme hadisesine genişleme denir. Kaynarca ağzında bunun yanı sıra dar ünlünün bir geniş ünlü etkisinde kalmadan genişlediğini de görmekteyiz.

hacaya (12-1) < hacıya, yazahanesi (6-123) < yazıhanesi (ı > a); goya (14-100) < güya, Gomandan (16-60) < kumandan (U > o); sareye (11-26) < sarıyor, şekayet (21-120) < şikayet, verane (16-24) < virane (I > A)
ehtiyârlık (4-140) < ihtiyarlık, eni (24-373) < ini, dörüp (4-129) < dürüp, yöğrüdüm (14-24) < yürüdüm, yörü (4-95) < yürü (Geniş ünlünün etkisinde kalmadan genişleyenler.)

Kaynarca ağzında az sayıda da olsa darken genişleme yolunda olan ünlülere rastlanır.

ê → éy (11-24) < iyi, hêçbi şey (5-34) < hiçbir şey, êhtiyar (22-155) < ihtiyar

3.31. DARALMA

Geniş bir ünlünün daralması hadisesine denir. Kaynarca ağzında bunun yanı sıra geniş ünlünün bir dar ünlü etkisinde kalmadan daraldığını da görmekteyiz.

incicik < incecik (15-34), cephiyi < cepheyi (9-11), iğri < eğri (12-47), urfiye < urfaya (12-1), yimiğni < yemeğini (19-88), bilemiycem < bilemeyeceğim (4-4), arğadışım < arkadaşım (3-56), ayalıyiverin < ayarlayıverin (4-154), çıkamıyız < çıkamayız (4-52), diğil < değil (1-30), irkeklerin < erkeklerin (6-198), üviy < üvey (19-43)

arabiye < arabaya (6-106), urlāda < oralarda (21-32), pantulla < pantolonla (10-119), yatıkan < yatariken (4-149), çıtlaqla < çatlaklar (10-17), torbiye < torbaya (6-96), urman < orman (20-16) (Dar ünlünün etkisinde kalmadan daralanlar.)

Kaynarca ağzında bazı geniş ünlüler daralma yolundadır.

a → oraya (1-36) < oraya, yanlana (18-25) < yanlarına, yapacām (13-38) < yapacağım

ê → bēraz (8-15) < biraz, bëyenmedim (14-99) < beğenmedim, bëyinle (4-2) < beyinler, bēzleri (19-115) < bezleri, bilēcek (3-42) < bilecek, dēreye (8-16) < dereye, sēyrek (18-79) < seyrek

o → çoğunluqla (2-8) < çoğunlukla, Goydula (18-92) < koydular, hoş (6-71) < hoş, o (15-76) < o, on (6-170) < on

ö → köpek (24-336) < köpek, öğrendim (6-74) < öğrendim, öğretmen (23-54) < öğretmen

3.32. İncelme ~ Önlüleşme

Vokal incelmesi Kaynarca ağzında kalınlık incelik uyumunu bozmasına rağmen bazı örneklerde kalınlık incelik uyumunu sağlamıştır.

birez (15-15) < biraz, esker (11-11) < asker, dene (13-55) < tane, lireyi (15-168) < lirayı, yikedik (20-57) < yıkardık, icik (4-76) < azıcık, yikedik (20-57) < yıkardık, şöför (15-172) < şoför, şübede (5-160) < şubede

Bu örnekler incelik uyumunu sağlayan örnekler

a > e : alince (14-113) < alınca, buydey (18-75) < buğday, çıraklığe (4-73) < çıraklığa, felan (15-51) < falan, hatırlıyemicem (5-12) < hatırlayamayacağım, oldiyse (14-6) < olduysa, patliyce (10-115) < patlayacak, serfoşla (19-62) < sarhoşlar, topliliğe (14-113) < topluluğa, urfiye (12-1) < urfaya, zobiye (4-47) < sobaya

a > i : arabiye (6-106) < arabaya, bakiyim (20-13) < bakayım, çıraklıkdıydı (4-77) < çıraklıktaydı, doyce (9-48) < doycak, fabrikiyi (9-43) < fabrikayı, Gamiyi (14-115) < kamayı, komiye (4-17) < komaya, örtiye (8-100) < ortaya, torbiye (6-96) < torbaya, urfiye (12-1) < urfaya

ı > i : alince (14-113) < alınca, çalgıcıyi (6-206) < çalgıcıyı, çıkriği (22-226) < çıkırığı, dutim (14-116) < tutayım, ğalmiye (9-48) < kalmıyor, hatırlıyemicem (5-12) <

hatırlayamayacağım, kağni (8-105) < kağni, merakliyim (14-56) < meraklıyım, rahatsızım (21-1) < rahatsızım, uyumiyiz (9-56) < uyumayız, yattığını (6-328) < yattığını

u > i : boyundiriğe (15-120) < boyunduruğa, çocukliğimizde (3-71) < çocukluğumuzda, doğumliyim (14-2) < doğumluyum, ğoltyne (15-192) < koltuğuna, oldiğini (14-108) < olduğunu, topliliğe (14-113) < topluluğa, unidiyom (21-5) < unutuyorum, vurduğımız (20-7) < vurduğumuz, yolculiğimiz (11-5) < yolculuğumuz

Kaynarca ağzında kalın ünlüler incelleme yolundadırlar. Bu geçiş ünlüleri vokal uyumunu bozma eğilimindedir. Bu tür örnekler karakteristik bir özellik haline gelmiştir. **á** → biráz (23-31) < biraz, çalışacak (23-115) < çalışacak, duyuncá (9-34) < duyunca, ehtiyárlık (4-140) < ihtiyarlık, hizmetğárlár (6-125) < hizmetkârlar, kárnen (19-22) < karnen, meselá (6-183) < mesela, varacák (19-17) < varacak, yáşinde (3-30) < yaşında, zátén (8-51) < zaten

í → çakiyō (8-6) < çakıyor, çıkıyodu (24-27) < çıkıyordu, doğumliyim (7-13) < doğumluyum, kenarlarína (18-105) < kenarlarına, máfızıydım (10-76) < muhafızıydım, salí (15-160) < salı, vayím (22-2) < varım

ó → yók (2-15) < yok

ú → doğumlúyım (16-1) < doğumluyum, memnún (4-30) < memnun, sú (24-316) < su

3.33. Kalınlaşma ~ Arthlaşma

Kaynarca ağzında vokal kalınlaşması kalınlık uyumuna uygun bir şekilde vuku bulmuştur. Bunun yanı sıra az sayıda kalınlık uyumunu tamamlamamış kelimelere de rastlamaktayız.

e > a : átmadım (3-17) < etmedim, baraba (8-40) < beraber, beraberdi (21-53) < beraberdi, binecağñız (3-6) < bineceğiniz, dutmuşқан (14-64) < tutmuşken, ğardaşı (4-11) < kardeşi, gidecaz (3-2) < gideceğiz, habarım (17-19) < haberim, hangına (10-130) < hangisine, hızmat (3-14) < hizmet, vākan (15-9) < varken, yatıқан (4-149) < yatarken, dana (20-30) < tane, eşrafların (5-3) < eşreflerin

i > ı : acamıyı (11-12) < acemiği, biraz (4-40) < biraz, burdağı (9-39) < buradaki, çoğalıvadı (4-57) < çoğalıverdi, ğızılcalı (3-49) < kızılcaali, habarım (17-19) < haberim,

hangına (10-130) < hangisine, hanķısı (23-109) < hangisi, hızmata (3-14) < hizmet, nihatin (24-458) < nihatin, nişan (18-37) < nişan, onunķı (4-74) < onunki, santım (15-83) < santım, tabı (17-37) < tabi, eşrafların (5-3) < eşreflerin

ö > o : obür (4-59) < öbür

ü > u : mubalek (14-30) < mübarek

Kaynarca aēzında bazı ünlüleri inceyken kalınlaşma yolundadır. Bu örneklerin sayısı oldukça azdır.

bıraz < biraz (16-91), uçún < için (16-34), gidecáz < gideceēiz (6-249), átmadım < etmedim (3-17)

3.34. YUVARLAKLAşMA

Düz ünlünün yuvarlaklaşması hadisesidir. Bunun dışında deēiřik sebeplerden kaynaklanan yuvarlaklaşma hadiseleri de vardır.

oēyonuslarda (6-13) < okyanuslarda, ölücáz (19-30) < öleceēiz, mühüm (4-114) < mühim, diyor şu (6-80) < diyor ki, şöylü (6-174) < şöyle, sökölücek (1-34) < sökülecek, üçün (15-102) < için, topansıra (3-71) < tapansıra, bubamēilli (11-56) < babamēili, aynu (21-60) < aynı, pumara (15-34) < pınara, mevlüt (19-100) < mevlit

Kaynarca aēzında çeşitli sebeplerden dolayı bazı düz ünlüleri yuvarlaklaşma yolundadır.

a > á : ávcılıēı (8-26) < avcılıēı, olálaē (19-6) < olarak, páldırtı (15-182) < paldırtı, távuē (6-335) < tavuk, vár (8-29) < var, yáv (8-1) < yav

e > e : evde (18-36) < evde, öyle (6-184) < öyle

i > ı : diyor kı (14-108) < diyor ki

3.35. Vokal Düzleşmesi

Düz ünlülerin yuvarlak ünlülere göre açıklıkları daha fazla olduğu için yuvarlak ünlülere kendi vasıflarını verirler. Kaynarca ağzında da böyle bir uyum söz konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

o > a: sara (8-12) < sonra, yiyala (16-26) < yiyorlar

o > e: demiye (8-43) < demiyor, yapıye (8-45) < yapıyor

u > a: maharrem (14-48) < muharrem

u > ı: mıkırdarda (11-37) < muhtarda, yavrılarım (4-8) < yavrularım, yılaf (21-72) < yulaf

u > i: çociğnin (21-53) < çocuğunun, çoçim (11-62) < çocuğum, çorliye (9-44) < çorluya, divardan (6-256) < duvardan, doğumliyim (14-2) < doğumluyum, göltiyne (15-192) < koltuğuna, gondiğ (21-139) < konduğu, görkiye (14-87) < korkuyor, okiyen (11-62) < okuyan, unutmuşim (2-2) < unutmuşum, vurduğımız (20-7) < vurduğumuz

ü > e: düşeyä (24-358) < düşüyor

ü > i : bölinde (12-25) < bölüğünde, düşti (6-338) < düştü, gütmüşim (3-28) < gütmüşüm, küççiğiningi (18-94) < küçüğününki, minevver (18-107) < münevver, öbürkileri (12-25) < öbürkileri, usuli (15-7) < usulü

Aşağıdaki örneklerde de düzleşme olmasına rağmen aslına dönme vardır.

çabık (14-75) < çubuk, ğabığnı (15-18) < kabuğunu, yamık (15-137) < yamuk, andan (1-11) < ondan

Kaynarca ağzında çeşitli sebeplerden dolayı bazı yuvarlak ünlüler düzleşme yolundadır.

o > ă : bitmiyă (20-62) < bitmiyor, bulunmuyă (20-4) < bulunmuyor, çalışıyăz (8-41) < çalışıyoruz, çıkarıyămuş (4-83) < çıkarıyormuş, sâra (22-10) < sonra, toqtâra (19-21) < doktora

u > ı : tırıyıklıyımış (24-397) < tırtıklıyormuş, yarım (6-146) < yavrum

ü > e : meezzinlerin (24-38) < müezzinlerin

ü > i : gördiğmiz (3-7) < gördüğümüz

3.36. Vokal Kısılması

Kaynarca ağzında, karakteristik bir özellik olarak standart Türkiye Türkçesine göre vokallerde kısalma söz konusudur. Bu kısalma hadisesi genellikle yutulmaya yönelik seslerde kendini göstermektedir.

a > ă: alăcaqladı < alacaklardı (14-6), almăğa < almaya (19-31), halihăzırda < hâlihazırda (23-99), meselă < mesela (22-219), olăcağ < olacak (1-11), onlăyın < onların (16-68), pahălı < pahalı (13-2), tâh < daha (19-109), yabăcaz < yapacağız (23-67), yăni < yani (15-24)

o > ă : ăndan < ondan 8-66

e > ě: dědim < dedim (8-87), evěla < evvel (8-47), kěpěk < köpek (14-15), meğěr < meğer (8-55)

a > ĩ: ģalıcağ < kalacak (1-28)

e > i: diyi < diye (14-67), gelicek < gelecek (15-185), söyliyim < söyleyeyim (10-97)

ı > ĩ: adlarĩnı < adlarını (8-38), ģarıla < karılar (6-209), attĩğım < attığım (14-54)

ı > i: çalgıcıyi < çalgıcıyı (6-206)

i > i : beri < beri (5-32), bitmiyâ < bitmiyor (20-62), dedi < dedi (8-15), diyince < deyince (14-21), galiba < galiba (16-92), geyik < geyik (14-18), iyidi < iyiydi (13-8), kimi < kimi (4-72), vedile < verdiler (8-53), yeni < yeni (9-62), zahire < zahire (4-59)

i > ĩ: nişan < nişan (18-36)

ı > ĩ: rıfat < rıfat (4-142), yavrım < yavrum (18-30)

o > õ: geçiyõ < geçiyor (6-250), õ < o (15-90)

ö > ö : öle < öyle (19-13)

u > ũ: duruşũ < duruşum (8-70), oğlũmuz < oğlumuz (23-1), ottũzuncu < otuzuncu (8-51), vurdũdum < vurduydum (14-18), vurũyola < vuruyorlar (20-8)

3.37. Vokal Uzunluğu

Kaynarca ağzında vokal uzunluğu Şu Şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Erime neticesinde eriyen sesin fonem yũkũnũ alan vokal uzatılır.

açā < açar (5-32), āşam < akşam (4-12), āşap < ahşap (22-118), yiyālā < yiyorlar (6-77), boęulũsun < boğulursun (3-27), bõle < bõyle (15-103), dıŐāda < dıŐarıda (4-13),

Arapçadan dilimize gečen “ ‘ ” (ayınlı) kelimeler normal a deęil de ā (uzun a) Őeklinde telaffuz edilir. Kaynarca aęzında da bu durum mevcuttur.

āskerlik < askerlik (2-3), bāzı < bazı (2-26), mēmur < memur (6-158),

Bazı yabancı kelimeler de asıllarına uygun olarak uzun vokalli sũylenirler.

dāmādı < damadı (18-13), hāne < hane (3-36), ihtiyār < ihtiyar (3-45)

Bazı Türkçe kelimelerde erime olmadan da vokal uzunluğuna rastlamaktayız. Bunun sebebi hece dengelenmesi ve vurgudur.

dutārız < tutarız (12-43), āhşamına < akşamına (9-57), annē < anne (4-80), āy < ay (6-335), ěrzurumda < erzurumda (3-13), ğağtı < kalktı (5-35), ğardaşı < kardeşı (4-11), gördük < gördük (4-150), Kālmış < kalmış (18-112), ğapī < kapı (14-74), ğuşū < kuşu (8-7), hāydi < haydi (15-200), yūlaf < yulaf (18-76), yūsek < yüksek (8-69)

3.38. Açıklık Uyumı

Vokal açıklığında daha açık olan vokal kendine göre az açık olan vokali ve iki vokal arasındaki ünsüzü de yutarak uzun bir vokal oluşturur. Burada mesele açık olan vokalin kendine göre az açık olan vokali ve konsonu kendi bünyesinde eritmesi hadisesi vardır.

V+K+V > uzun vokal

mācirlādan << muhācirlerden (9-22) [mācir < muācir < muhācir]

māyinede << mu‘ayenede (21-8) [māyine < muayene < mu‘ayene]

māfizlık << muhafızlık (10-76) [muafızlık < muafızlık]

maasebeci << muhasebeci (6-255) [muasebeci < muhasebeci]

icaretler << icra‘atlar (1-1)

3.39. Açık E (ä)

dä < de (4-165), diyä < diyor (24-396), diycän < diyeceksin (4-169), düşeyä < düşüyor (24-358), götürecän < götüreceksin (6-107), hazinälara < hazinelere (16-33), hizmetġarımız < hizmetkârımız (6-253), içinä < içine (18-104), şeylä < şeyler (20-55)

3.40. HALK ETİMOLOJİSİ

Halkın yabancı kelimeleri kendi dil mantığı içinde kullanması ve o kelimeyi o şekilde manalandırmasıdır.

makarizmi < mekanizmayı (8-62)

3.41. TAŞRALILANMACA

cegara < sigara (8-101)

4. SES UYUMLARI

4.1. Damak Uyumu

Kaynarca ağzında kalınlık-incelik uyumu yaygın bir şekilde gerçekleşmesine rağmen bazı kelimelerde kalınlık-incelik uyumunun bozulduğunu da görebiliyoruz.

Kaynarca ağzında kalınlaşma daha çok alınma kelimelerde vuku bulmuştur. acamıyı < acemi (11-12), alatlarını < aletlerini (15-44), baraba < beraber (8-40), dana < tane (20-30), Gabahatı < kabahati (6-373), garaz < gazez (8-55), ısmayıl < ismail (6-69) goya < güya (14-100), halbuğun < halbuki (19-75), sağbı < sahibi (12-41), santım < santim (15-83), vaqtı < vakti (3-53), misafirleri < misafirleri (6-206), guvvatımız < kuvvetimiz (19-16)

Bunun yanı sıra Türkçe kelimelerde de ekleşmeler sırasında ekler, eklendikleri kelimenin ses uyumuna riayet etmişlerdir.

ağlarğa < ağlarken (18-8), burdağı < buradaki (9-39), duruğan < dururken (10-125), qarşıkı < karşıki (5-35)

Ayrıca Kaynarca ağzında bazı alınma kelimeler hem bütün ünlüleri kalın hem de ince şekilleri ile karşımıza çıkar.

dana (20-30), dene (13-55) < tane; eme (22-4), amma (2-9) < ama

Kaynarca ağzında kalınlık uyumunun bozulduğu kelimelere de rastlamaktayız.

çoçim < çocuğum (6-257), uri < oraya (20-108), şuri < şuraya (18-16)

Bazı birleşik kelimelerde de kalınlık uyumuna uyulmaktadır.

Gızılalma < kızılalma (5-1), ğardaşı < kardeşi (4-11), biraz < biraz (3-53), ğızılcalı < kızılcaali (3-49)

Kaynarca ağzında incelmeye kalınlaşmadaki gibi olup kalınlaşmaya göre fazla değildir.

icaretler < icraatlar (1-1), dene < tane (13-55), depiyе < depoya (8-80), eme < ama (22-4), misir < mısır (21-1), esker < asker (11-11), file < falan (21-84), lireyi < lirayı (15-168)

4.2. Dudak Uyumu

Kaynarca ağızında ünlüler arasında düzlük-yuvarlaklık uyumu olup bazı yuvarlak vokalli fiiller çekimlendiklerinde, düz şekilli ekler almışlardır. Bunun dışında düzlük yuvarlaklık uyumunun korunduğunu görürüz. Düzlük yuvarlaklık uyumunu Kaynarca ağızında şu maddeler halinde sıralayabiliriz.

1. Fiil kökleri yuvarlak ünlü taşıyorsa bunlardan sonra gelen eklerin yuvarlak şekillerinin olmasına rağmen düz şekilli ekler gelerek dudak uyumunu bozar.

gütmişim (3-29) < gütmüşüm, doğumliymişim (6-1) < doğumluymuşum, gördüğümüz (3-7) < gördüğümüz, doğumliyim (18-97) < doğumluyum

2. Yukarıdaki örneklerin yanı sıra yuvarlak vokalli fiillerden ve isimlerden sonra yuvarlak şekilli eklerin geldiğini de görürüz.

bulunudu (20-3) < bulunurdu, düvüyoduğ (3-23) < dövüyor idik, buğulusun (3-27) < boğulursun, doktoruna (7-28), torunumu (18-96)

3. Düz sıradan kelimelere gelen ekler dudak uyumuna uyuştur.

kendimizi (21-8), köpeklerimiz (20-6), şeyimizde (21-34), yaralandım (21-38)

4. Bunların yanı sıra günümüz Türkçesinde yuvarlaklaşan kelimelerin Kaynarca ağızında aslını korunduğunu görürüz. Bu da Kaynarca ağızında düzlük uyumunun sağlamlığını gösterir.

çabık (14-75) < çabuk, ğabıĝını (15-18) < kabuĝunu, yamık (15-137) < yamuk, andan (1-11) < ondan

5. Bazı eklerin tek şekilli olması dudak uyumunu bozar.

arıyorlar (14-203), çıkıyordum (14-205), ekmiyorduk (18-4)

oyunlarınan (18-36) < oyunlarıyla, doqurlardı (19-117), çocukları (20-86), odunlara (20-91), gürültüsünden (21-82), üstümüzden (21-79), bölümünden (21-58)

6. Standart Türkiye Türkçesi konuşma dilindeki, “düz ünlüden sonra düz ünlü” gelme prensibinin dışında gelişen ve “kalın-düz-geniş ünlüden sonra dudak ünsüzü gelirse sonraki ünlü kalın-dar-yuvarlak olur.” Kaidesine dönüşen ses uyumunun Kaynarca ağzında da olduğu dikkat çeker.

ğavunla (4-147) < kavunlar, ğarpuz (18-78) < karpuz

4.3. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Kaynarca ağzında söz konusu olabilecek bir ünlü ünsüz uyumu daha çok kelime köklerinde ünlülerle ünsüzler arasında meydana gelen ve ötümlüleşme, sızıcılılaşma, dudaklılaşma, damaklılaşma, daralma ve yuvarlaklaşma gibi çeşitli ses olaylarıyla benzetme sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu örneklerle ilgili adı geçen yerlere bakılabilir. Ancak Kaynarca ağzında ünlü ünsüz benzetmesine dayandıramadığımız halde, ekleşme sırasındaki ünlü ünsüz münasebetini örneklendirebiliriz.

çalgı+ci+yi (6-206) (isimden isim yapan ek+belirtme hâl eki), çoban+lık (3-28) (isimde isim yapan ek), mâfız+ıydım (çevher fiil-görülen geçmiş zaman+görülen geçmiş zaman), tanı-diğ+imiz (8-36) (partisip eki+1. çokluk şahıs iyelik eki)

4.4. Ünsüz Uyumu

Kaynarca ağzında kelime ve ekler arasındaki eklenme noktasında bulunan ünsüzler arasında oluşan benzerlikler bu ağza has bir ünsüz uyumu ortaya çıkarmaktadır.

ğaş-tık (6-107), aş-tım (4-42), ğaş+ta (21-76), git-tiğ mi (13-1), daş+tan (10-38), ayak+ta (10-25), yap-tık (10-14), ğalk-tı (3-68), get-tik (3-33) < getir-dik, göt-tüle (10-9) < götür-düler (Bu iki örnek büzülme sonucu ünsüzlük uyumuna uymuştur.)

Bunların yanı sıra ünsüz uyumunu bozanlar da vardır.

ğodud-tudu (20-50), avcılık+dan (8-3), çamlık+dı (16-72), çırık+da (15-27), diyerek+den (6-58), ğadarmış+dı (4-139)

5. VURGU

Kaynarca ağzında kelimelerdeki vurgu kuvveti standart Türkiye Türkçesi konuşma dilinde olduğu gibi son hece üzerindedir.

urfada (12-2), yaptık (12-4), etmiş (6-124), ağaç (15-12)

Son hecenin yanı sıra “de” bağlama edatında ve tek heceli kelimelerin vurgulu söylenişi Kaynarca ağzında sıkça karşımıza çıkar.

reçberlik de (1-37), sattı da (3-45), iyi de (4-1), nah (6-171), kız (6-195), beş (7-16), hiç (11-17), çok (19-66)

Cümlelerde yapılan ve tamamen şahsi tasarrufa bağlı, ağız özelliği olarak ele alınması mümkün olmayan tonlamalara dayanan vurgulamaların ise Kaynarca ağzı için bir özelliği bulunmamaktadır.

SONUÇ

Yukarıda anlatmış olduğumuz Manavların ağzını incelememiz neticesinde bu ağzın en bariz hususiyetlerini şöyle sıralayabiliriz:

Ünlülerle İlgili Özellikler:

a) İncelediğimiz bütün metinlerde standart Türkiye Türkçesi konuşma dilindeki ünlülerin hepsi mevcuttur. Bunun yanı sıra Kaynarca ağzında vokal zenginliği vardır. Yapmış olduğumuz çalışmada farklı olarak şu ünlüleri tespit ettik. “á, í, ú, ó, â, e, ı, i, a, è, o, ö, ä, ā, ē, ī, i, ū, ü, ō, ö, ǎ, ě, ĭ, i, ǒ, ǒ, ů”

biráz (23-31), salı (15-160), uçún (16-34), yók (2-15), vâr (8-29), evde (18-36), yavırım (6-146), gördüğimiz (3-7), yanlana (18-25), sèyrek (18-79), hoş (6-71), köpek (24-336), dâ (4-165), hazinâlara (16-33), içinâ (18-104), âskerlik (2-3), annē (4-80), ƣapī (14-74), tabi (1-9), ğuşū (8-7), yüksek (8-69), ō (8-61), gördük (4-150), pahâlı (13-2), köpĕk (14-15), attığım (14-54), beri (5-32), geçiyō (6-250), öle (19-13), oğlümüz (23-1)

b) Kaynarca ağzında kalınlık-incelik uyumu yaygın bir şekilde gerçekleşmiştir. Ancak bazı örneklerde bu uyum bozulmuştur.

Türkçe kelimelerde ekleşmeler sırasında ince vokalli “-ki ve -ken” ekleri, eklendikleri kelimenin ses uyumuna riayet etmişlerdir. [ağlarƣa (18-8), burdaƣı (9-39), duruƣan (10-125), ƣarşıkı (5-35)] Ancak Kaynarca ağzında kalınlık uyumunun bozulduğu kelimelere de rastlamaktayız. Bu bozulmanın sebebi büzülme ve derilme hadiseleridir. [çocim (6-257), uri(20-108), şuri (18-16)] Bazı alınma kelimeler ise hem bütün ünlüleri kalın hem de ince şekilleri ile karşımıza çıkar. [dana (20-30), dene (13-55) ; eme (22-4), amma (2-9)] Bunların yanı sıra Türkiye Türkçesinden farklı olarak bazı birleşik kelimelerde de kalınlık uyumuna uyulmaktadır: Gızılalma (5-1), ğardaşī (4-11), biraz (3-53), (6-49), ğızılcalı (3-49)

İncelme kalınlaşmadaki gibi fazla örneğe sahip değildir: icretler (1-1), dene (13-55), depiye (8-80), eme (22-4), misir (21-1), esker (11-11), file (21-84), lireyi (15-168)

c) Kaynarca ağzında ünlüler arsında düzlük-yuvarlaklık uyumu olup bazı çekimlenmiş yuvarlak vokalli fiiller düz-dar şekilli ekler almışlardır. Bunun dışında düzlük yuvarlaklık uyumunun korunduğunu görürüz. Düzlük yuvarlaklık uyumunu Kaynarca ağzında şu şekildedir.

Fiil kökleri yuvarlak ünlü taşıyorsa bunlardan sonra gelen eklerin yuvarlak şekillerinin olmasına rağmen düz şekilleri gelerek dudak uyumunu bozar: [gütmişim (3-29), doğumliymişim (6-1), gördüğümüz (3-7), doğumliyim (18-97)] Bununla birlikte günümüz Türkçesinde yuvarlaklaşan kelimelerin Kaynarca ağızında aslını koruduğunu görürüz. Bu da Kaynarca ağızında düzlük uyumunun sağlamlığını gösterir: [çabık (14-75), ğabığnı (15-18), yamık (15-137), andan (1-11)]

Ünsüzlerle İlgili Özellikler:

Kaynarca ağızında Türkiye Türkçesindeki ünsüzlerin yanı sıra şu ünsüzler de vardır. Bunun sebebi ses hadiseleridir: “çş, ğ, G, h, k, K, ŋ, pb, zs”

“çş” Kaynarca ağızında karakteristik bir özellik olup genel bir kullanıma sahiptir. Bu sesler alıntı ses olmayıp süreklileşme sonucu oluşan seslerdir: gençlik (4-36), açışık (4-103), geçş (10-30), geçti (3-5), göçştü (6-291), hiçş (9-35), açştık (15-70) “çş” sesi geçiş sesidir. Bunu da metinlerdeki “ç” sesinin hem “çş”li hem de “ş”li şekillerinin kullanılmasından anlarız. gençle (4-40), göş (5-32), üş (13-14), ağaşdan (15-119)

“pb, zs” ünsüzleri Kaynarca ağızında karakteristik bir özellik olmayıp birkaç örnekle sınırlıdır. “depbrem (6-334), pbişidi (20-60), zsifiri (9-66), zsifir (24-385), zsamanları (4-82) Bu örnekler sağlam değildir. Çünkü aynı kişilerin ağızından bu örneklerin ikili ve hatta üçlü kullanımlarını görüyoruz. “depremde (6-279), debrem (6-357), bişireceğsin (20-42)

“k” arka damak konsonu sızıcılaşarak “h” konsonuna dönüşür. Geniş bir kullanım alanı yoktur. çoh (3-31), āhşam (10-3), bahtı (9-9), lahabına (19-133) gibi sınırlı örneklerde karşımıza çıkar. “G, K” aşırı patlayıcılaşması; “K” aşırı patlayıcılaşması sınırlı olup “G” aşırı patlayıcılaşması ise yaygındır. Kaldık (6-118) < kaldık, hanKısını (20-2) < hangisini, Gaça (19-1), Gaktım (4-5), Gamiyi (14-115), Garağol (20-29), ğocaGarla (4-129), alaGabağ (8-6), bağGur (19-27), deliGanlıları (6-110), oGudula (8-49), Galba (14-33), Garaç (6-326), Gavur (16-63) Genelleme yapacak olursak aşırı patlayıcılaşma yaygın değildir. Kişilerden kaynaklanmış olabilir.

Kaynarca ağızında “ŋ” damaklılaşması daha çok iyelik ve şahıs eklerinde yaygın olarak kullanılır: beniŋki (1-8), onuŋ (1-32; 15-78), saŋa (15-73), yerine (3-16), deŋiz (6-302), Gırbaşlarıŋ (18-20), alıyoŋ (20-33)

Standart Türkiye Türkçesine göre ötümsüzleşme temayülü gösteren örnekler kelime başı konsonları Kaynarca ağızında korunmuştur. [barmağ (15-2), balamut (15-84), bişti (20-44)] Bunun tersine Türkiye Türkçesinde ötümlüleşen seslerin Kaynarca ağızında bazı örneklerde eski kullanımı gibi ötümsüz kaldığını görürüz. [tā (19-18), taha (1-2)] Bu örneklerden başka Türkiye Türkçesinde ötümsüz şekilleriyle kullanılan bazı örneklerin Kaynarca ağızında ötümlü şekillerinin kullanıldığını görürüz. [daştan (10-38),

davşan (6-315), bazara (22-23), ğadem (4-58), ğız (17-38)] Bunlar Kaynarca ağızı için karakteristik özelliktir.

Kaynarca ağızında en bariz olarak görülen ses hadisesi büzülme ve erimedir. [abim (18-7) < ağabeyim, dil (21-14) < değil, ekiyo^z (2-6) < ekiyo^{ru}z, ibram (4-135) < ibrahim, ocānda (3-17) < ocağında] [memet (10-83) < mehmet, ğanı (10-25) < karnı] Bu erime örneklerinin dışında erime yolunda olan konsonlar da mevcuttur. [sardı (18-6) < sardı, yavrum (6-211) < yavrum, şeyh (13-17) < şeyh]

Kaynarca ağızında daha çok ekleşme sırasında daha çok ekleşme sırasında iki ünsüzün birleşerek bir ünsüz oluşturması hadisesi vardır. (/ş+s/ > /şs/ > /ş/) etmişin (6-284), vurmuşin (8-103)

Kelime kökünde veya ekleşmeler sırasında /r/ > /ll/, /n/ > /nn/, /k/ > /tt/, /y/ > /ll/ yandaş benzetme sonucu yalancı ikizleşme hadisesi sıkça karşımıza çıkmaktadır: dëlle (6-179), yuvallağ (6-175), talla (4-70), annıyo musun (10-32), bunnarı (1-2), mattadan (24-270), bölle (20-86) < böyle

Bilhassa yabancı kökenli kelimelerde “st# > sØ#” ses hadisesi olmuştur: res (17-14), serbes (11-67), abdes (6-337), ras gele (14-63)

Türkiye Türkçesinde kelime başında çift konson bulunmaz kuralı Kaynarca ağızında karakteristik bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik çift konsonla başlayan bütün yabancı kelimelerde vardır: tirektörle (12-13), tirende (8-84, siteje (23-62), Gırız (6-181)

- ā- : almak
 ā.mış 4-7
- abaza : kuzeybatı kafkasyadan gelen bir halkın mensupları
 a. 6-41
- abdest : namaz kılmadan veya Kuran-ı Kerim okumadan önce vücudun belli azalarının yıkanması
 a.ini 9-57
- abdeslik : tuvaletin olduğu yerler
 boyları
 a. 22-104
- abla : bir kimsenin kendisinden büyük kız kardeşi
 a.m 3-50
- acamı : acemi
 a.yı 11-12
- acayip : olağana aykırı, şaşılacak, şaşmaya değer, garip
 a. 15-31
- ācemi : acemi olma durumu, toy
 ā.lık 8-47
- acemi er : askere yeni alınan ve eğitim dönemini henüz tamamlamamış er
 a. 8-71
- acı : kırıcı, üzücü
 a. 18-100
- acığ : azıcık
 a. 10-17
- acıt- : canını yakmak
 a.masın 15-144
- aç : midesi boş olan
 a. 6-75
 a.çş.lık 4-103
- açığ : açılmış, kapalı olmayan
 a.mıştı 6-344

- açlık : aç olma durumu
 a. 10-100
- açma : orman arazisinin kesilmesiyle elde edilen tarlalara verilen genel isim
 a.sı 15-67
- aç- : oyarak veya kazarak çukur, delik oluşturmak
 a.çş.mış 1-24
- orman aç- : ormandaki ağaçları tarla yapmak için kesmek
 a.ā 5-32
- ad : isim
 a.larını 8-38
- adam 1. insan
 a. 2-5
 2. tanıdık
 a. 1-8
 3. herkes kim olursa olsun
 a. 1-36
 4. birinin yararlandığı, kullandığı kimse
 a. 3-16
- adam göy- : herhangi bir işi yapmak için araya adam sokmak
 a. 1-9
- adam ol- : yaptığı işte belli bir konuma gelmek
 a. 4-77
- adamağillı : doğru dürüst, iyice
 a. 15-22
- âdet : gelenek, görenek
 â.le 15-47
- affir : ahır
 a.in 4-127
- afir : ahır
 a. 4-42
- ağıl : akıl

- a.lı 4-33
- ağa : halk arasında sayılan, sözü geçen erkeklere verilen şan
- a. 6-327
- ağaç : gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki
- a.ların 6-109
- ağacın başı : ağacın yanı
- a.c.in 10-9
- ağbey : ağabey, bir kimsenin kendinden yaşça büyük olan erkek kardeşi
- a.im 6-1
- ağır : tartıda çok çeken
- a. 15-13
- ağır çevir- : yavaş çevirmek
- a. 15-33
- ağır vasıta : kamyon, tır gibi araçların oluşturduğu grup
- a. 15-197
- ağla- : üzüntü, acı,sevinç, pişmanlık aldanma vb. nin etkisiyle göz yaşı dökmek
- a.ı.yor 6-26
- a.dım 18-8
- ağşam : akşam
- a. 4-148
- ağustos : yılın sekizinci ayı
- a. 21-80
- ağz : ses çıkarmaya, yemek yemeye yarayan organ
- a.im4-148
- ağızdan ağıza : kişiden kişiye
- a.dan 1-30
- ahcı : yemek pişirme işiyle uğraşan
- a.lar 6-191

- ahır : evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer
a.ın 4-128
- ahşam : akşam
a.a 20-82
- āhşam : akşam
a.ına 9-57
- aķademi : üniversite
a.nin 21-49
- aķl : hafıza, bellek
a.ım 4-112
- aķlımız er- : ne olduğunu anlamak
a.ımız 23-160
- aķırı : aykırı
a. 10-125
- aķıt- : akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek
a.tık 10-110
- aķraba : kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler, hısım
a.da 17-43
- akşam : güneşin battığı zaman
a. 6-41
- aķtar- : alt üst çevirip karıştırmak
a.inca 22-100
- al- : olmayan bir şeyi temin etmek
a.dık 1-1
- nişan al- : bir hedefi vurmak için gerekli doğrultuyu vermek
a.ma 8-23
- satın al- : parasını ödeyerek bir şeyler almak
a.ma 3-68
- alaf : hayvan yeni
a. 10-6
- alaf at- : yemlemek

- a. 10-6
- alagabağ : bir tür kuş
- a. 8-6
- alağa : ilgi
- a.sı 16-18
- alan : düz, açık ve geniş yer, meydan
- a. 6-294
- alârim : alârm, düşman saldırısı sırasında askerleri uyarmak için çalınan siren
- a. 21-31
- alat : alet
- a.larını 15-44
- alay : genel olarak üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu
- a.in 8-120
- alayı : bütünü
- a.nı 15-10
- albin : tansiyon yükselmesine dayalı bir hastalık
- a.len 4-17
- âlem : herkes
- â. 6-97
- algıla- : idrak etmek
- a.mışım 14-85
- alış- 1. bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek
- a.mıştır 15-149
2. kabullenmek
- a.tıdı 19-84
- alışkanlık : her zaman yapılma durumu
- a.ları 23-128
- alimmallah : “Allah bilir” anlamına gelir söylenen sözün doğruluğuna inandırmak için söylenir
- a. 6-67

allah birlik etsin : Allah beraberliklerini devamlı etsin

a. 4-4

alt : bir şeyin yere bakan yanı

a.ında 4-11

alt yapı : yerleşim yerlerinin su, kanalizasyon vb. ihtiyaçlarının tamamı

a. 1-13

altın : değerli bir maden

a.lı 6-185

altus pultus : darma dağın

a. 6-308

altus pultus et- : yıkmak

a. 6-284

ama : bağlaç görevinde kullanılmış

a. 1-27

amma : bağlaç görevinde kullanılmış

a. 2-9

amca : babanın erkek kardeşi

a.lā 6-60

ana 1. çocuğu olan kadın, anne

a. 4-28

2. esas, asıl, temel

a. 1-6

ana depo : diğer depolara suyun dağıldığı yer

a. 1-6

ana dère : büyük dere

a. 6-87

anahtar : bir kilidi açıp kapamak için kullanılan araç

a. 14-71

anahtar : anahtar

a.ımla 4-42

andan : ondan

- a. 1-11
- ândan : ondan
- â. 6-88
- anında : kısa sürede, çabucak
- a. 8-62
- anlad- : söz etmek
- a.acaklar 3-9
- anlaşıl- : belli olmak, ortaya çıkmak
- a.dı mı 16-5
- anlaşma : anlaşmak işi, uyuşma, itilâf
- a.sına 10-122
- ansız : ummadık bir an
- a.dan 22-84
- apartıman : çok katlı bina
- a. 6-290
- ara : iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık
- a.ları 6-336
- araba : tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı
- a. 3-10
- a.i.yi 10-3
- āraba : tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı
- ā. 8-82
- aracı : iki taraf arasında anlaşmayı sağlayan kişi
- a. 17-41
- aradan : o zamandan bu zamana dek
- a. 5-15
- arafat : Mekke'nin doğusunda, hacıların kurban bayramının arife günü toplandıkları tepe
- a.a 5-22
- arafat tepesi : hacıların kurban kestikleri yer
- a. 11-6

- arap : bizi ingiliz altında satan adı bir millet
 a.la 9-57
- araştırma : bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma
 a. 21-41
- arazi 1. tarla
 a.de 3-36
 2. yer yüzü parçası
 a. 10-41
- arazi tarihi : arazilerin ölçme işini yapan, tapu kadastro görevlileri
 a. 10-77
- arga : arka
 a.sına 14-14
- arkadaş 1. kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler, hısımlar
 a. 9-40
 2. eş
 a.ım 3-56
- arpa : hayvanlara yem olarak verilen ve yurdumuzda çok yetişen bir bitki
 a. 11-55
- arsa : üzerine yapı yapılmak için ayrılmış yer
 a.ları 7-15
- artı : ilave
 a. 1-5
- artık : bundan böyle, sonra, daha
 a. 1-27
- arza : bozukluk, işlemez duruma gelmek
 a.landı 21-81
- arzu : istek
 a.nuz 6-68
- asger : asker
 a.den 4-80
- asıl : gerçek

- a. 6-303
asır : yüzyıl
a.la 10-34
asker : erden mareşale kadar orduda görevli bulunan herkes
a.lik mi 2-3
āsker : asker
ā.lik 2-3
asker oca : askerliğin yapıldığı yere verilen genel isim
a. 3-17
asker ol- : askere gitmek
a.duk 7-3
askeri elbise : askerlerin giydiği elbise
a.i 15-204
aslında : gerçekte
a. 14-77
asteğmen : orduda en büyük rütbeli subay
a.e 8-58
aş- 1. açmak
a.tim 4-42
2. yüksek bir yerin öte yanına geçmek
a.tı 6-227
āşa : aşağı
ā. 5-3
āşa yukarı : yaklaşık olarak
a. 5-8
āşam : akşam
ā. 4-12
āşap ev : beton kullanılmadan, ağaç vb. maddelerle yapılan ev
a. 22-118
aşçı : yemek pişirme işiyle uğraşan
a.ya 20-42

- aşķ : aşırı sevgi ve bağımlılık duygusu
 a.ının 6-13
- aşlık : aç olma durumu
 a. 4-52
- aşlık belası : çeşitli maddi sıkıntılar içinde yiyecek bulamamak
 a. 3-30
- at :binme,yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan memeli hayvan
 a.lar 6-223
- at- 1. dökmek
 a.caz 1-11
2. ulaşmak
- a.mış 8-21
3. söylemek
- a. 10-98
- alaf at- : yemlemek
 a.tilā 10-6
- atabil- : gelebilmek
 a.iyō 16-12
- ateş : yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık
 a. 9-69
- ateş ed- : ateşli silahlarla mermi atmak
 a. 21-34
- atğı : soğuya karşı omuzlara, başa, sırtta veya boyna alınan örtü
 a.lā 6-55
- atıcılık : atıcı olma durumu
 a. 8-3
- atık : artık
 a. 3-15
- ātık : artık
 ā. 3-58

- atlat- : atlamak işini yaptırmak
a.ırlar 15-58
- atlet : kolsuz erkek fanılası
a. 15-41
- atlı- : geçmek
a.ı.yoz 8-7
- av : karada veya denizde evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi
a.a 2-3
- avcılık : avcı olma durumu
a.dan 8-3
- avgının behri : o günkü zaman
a.nın 4-83
- avla 1. evlerin veya arazilerin etrafını çeviren engel
a. 23-19
2. kalın iplerden örülerek, askeri hedef olabilecek yerlerin kamuflâjı için üzerlerine gerilen büyük ağ
a. 10-100
- avuç : elin içi
a.c.uma 8-50
- ay 1. yılın on iki bölümünden her biri
a. 3-46
2. dünyanın uydusu
a. 14-23
- ay ışığı : ayın yer yüzüne verdiği ışık
a.i.nde 14-23
- ay yıldız : Türklüğün sembolü
a. 16-67
- ayakçiğ : (ayakçık) dokuma tezgâhında aradaki iplerin esnemesine yarayan âlet
a. 15-45

- ayağkabi : sokakta ayağı korumak için giyilen ve altı kösele, lastik gibi dayanıklı maddelerden yapılan pabuç
- a. 23-173
- ayağta : dikilir vaziyette durmak
- a. 10-25
- ayarla- : bir aygıtı belli bir iş yapabilecek duruma getirmek
- a.mağ 15-122
- ayarlayıver- : ayarlayıvermek
- a.in 4-154
- ayççeği : sarı renkli, çiçeği çok iri olan yurdumuzda çok yetiştirilen bir bitki
- a. 2-6
- aygaz : tüplü ocak, yemek yapmaya yarayan mutfak aleti
- a. 18-71
- ayıklip : ayıklayıp
- a. 4-108
- ayır- 1. seçmek, ayırmak
- a.dıla 8-58
2. fark etmek
- a.dı 9-29
3. bir arada bulunanları farklı yerlere göndermek
- a.mış 10-52
4. kendine bırakmak
- a.1 15-25
- aynı 1. benzer
- a. 3-66
2. birbirine denk
- a. 23-8
- āynı : değışmeyen, aralarında fark olmayan
- ā. 4-6
- ayrı : yerleri bir olmayan
- a. 3-74

az : olması gerekenden eksik

a. 2-9

azcık : çok az

a. 10-118

B

baba : çocuğu olmuş erkek

b.m 3-45

baba diriğ : tavanla tabanı birbirine bağlayan direklere verilen genel isim

b. 15-108

babanne : babanın annesi

b.yinen 18-47

bacağ : vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü

b.ları 14-120

bacı : kız kardeş

b.sı 19-5

baççık : burmaların ip yapılmadan önce sarıldığı takoza benzeyen yer

b. 15-28

badana : duvarları boyamak için kullanılan sulandırılmış kireç veya boya

b.sı 1-12

bağGur : sosyal bir güvence kurumu

b.lusu 19-26

bağır- 1. sesini yükseltmek

b.dık 20-91

2. yüksek ve gür sesle haykırmak

b.ıla 15-8

3. seslenmek

b.ı 12-44

bas bas bağır- : bağırışın yüksek sesle olduğunu anlatır

b.iyö 6-94

bağla- : bağ veya başka bir araçla tutturmak

- b.dıķça 13-40
- baēlattır- : birbirine ekletmek
- b.dım 1-6
- bah- : bakmak
- b.h.tı 9-9
- baħe : çiçek ve aēaē yetiştirilen yer
- b. 6-293
- bahset- : söz etmek
- b.selē 3-40
- baħıř : bir hizmeti görene hakkından ayrı olarak verilen para
- b.len 6-192
- bak- 1. görmek
- b.tım 8-20
2. bakışı bir şey üzerine çevirmek
- b. 3-10
3. göz atmak
- b.ardık 6-257
4. ilgilenmek
- b.tılā 6-121
5. bir kimseye göz kulak olmak
- b.anım 6-248
- baħama- : ilgilenememek, ihtiyaını karşılayamamak
- b.dılā 9-8
- baħıt- : başka birine göstermek
- b.d.alım 4-121
- baħım : bir şeyin iyi gelişmesi için yapılan işlem
- b.dan 5-4
- baħım arabası : bozulan araēları tamir için gerekli aletlerin olduēu araba
- b. 15-201
- baħkal : yiyecek, iēecek ve başka ihtiyaē maddelerini perakende olarak satan kimse

- b.dan 6-35
- bal : keçi boynuzu ağacının oluşan meyvesinin pıhtılaşmış besî suyu
- b.lı 11-35
- balamut : (palamut) yurdumuzun batı bölgesinde yetişen, 5-10 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını döken bir meşe türü
- b. 15-84
- balık : suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı
- b.lı 12-2
- balıklı göl : Urfa'da bulunan manevî değere sahip, çok sayıda balığın olduğu göl
- b. 12-2
- balğon : bir yapının dışarıya doğru çıkmış duvar veya parmaklıkla çevrili bölümü
- b.da 6-314
- balta : kesmek, yanmak, yontmak gibi işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç
- b.lanan 10-112
- banğa : banka
- b.sında 14-90
- banyo yap- : yıkanmak
- b. 18-73
- baraba : beraber
- b. 8-40
- barmak 1. parmak
- b.ğ.ındağı 15-48
2. ketenin bir tutamının ipe bağlandıktan sonra oluşan demet
- b. 15-2
- barut : patlayıcı katı madde
- b. 14-49
- bas- 1. ayak tabanını bir yere koymak
- b.acan 4-115

2. baskın yapmak

b.adı 12-33

bas bas bağır- : bağırışın yüksek sesle olduğunu anlatır

b. 6-94

basıl- : baskına uğramak

b.dış 14-77

baskı yap- : bir kimseyi bir işi yapmaya zorlamak, zor kullanmak

b. 1-27

başkın : kısa süreli beklenmedik saldırı

b. 15-89

baş 1. vücudun en üst kısmı

b.ına 15-26

2. kendi, öz varlığı

b.ımıza 7-2

3. lider

b.ları 6-98

4. bir şeyin uçlarından biri

b.larında 15-85

ağacın başı 5. yanı

b.na 10-9

başbakan : hükümet başkanı

b. 16-86

başka : bunların dışında

b. 1-2

başla- : bir işe girişmek

b.dış 1-10

başta : arazinin en üstünde bulunan

b. 5-37

bat- 1. yıkılmak, toprağın dibine geçmek

b.tı 4-8

2. fakirleşmek

- b.tı 23-184
- bataklık : çok derin olmayan sularla örtülü bataklık bölge
b.tan 22-211
- bayā : gerçekten, oldukça
b. 2-10
- baya ol- : çok olmak
b. 22-5
- bayaca : (bayağı) çok, gerçekten, oldukça
b. 2-7
- bayır : küçük yokuş
b.dan 6-326
- bayrak : bir milletin simgesi
b.ları 16-66
- bayram : milli bakımdan önemi olan ve kutlanan gün
b. 18-55
- baze : bazen
b. 6-256
- bazen : arada bir
b. 1-36
- bazı : belgisiz zamir
b.larında 2-8
- beceriksiz ol- : artık iş yapamayacak duruma gelmek
b. 4-41
- bedava : ücretsiz
b. 12-8
- bedavra : üzerine kiremitlerin dizildiği, baltayla yontulan ağaç
b. 15-104
- bedelli : belli bir ücrete tabi olan
b. 16-31
- behr : zaman
b.inde 7-7

- bekçi : bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli olan kimse
b.lik 14-91
- bekle- : bulunduğu yerde sabit durma
b.i.ycem 3-15
- beklet- : beklemek işini birine yaptırmak
b.tile 11-12
- bekmez : üzüm, dut gibi meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış suyu
b. 8-24
- belâ : içinden çıkılması güç, sakıncalı durum
b.sı 3-69
- belediye : il, ilçe, bucak gibi yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, üyeleri halk tarafından seçilen tüzel kişiliği olan teşkilat
b. 1-13
- belki : muhtemel olarak
b. 6-10
- belli : açık, ortada
b. 2-7
- bembeyaz : çok beyaz veya her yanı beyaz, apak
b. 15-36
- ben : kişi zamiri
b. 1-14
- bene : bana
b.e 4-29
- benim : kişi zamir
b.im 2-1
- beraber : birlikte
b.dik 6-132
- beraba : beraber
b. 4-39
- bêraz : biraz

- b.da 8-15
- berbat : kötü
- b.tı 11-46
- bereket : şükür
- 24-504
- beri : itibaren
- b. 5-2
- beri yangı : beri taraftaki
- b. 23-28
- beriyarı : beri taraf
- b.ındamıştı 5-32
- berrak : duru, temiz
- b. 6-88
- besbelli : açık, apaçık, çok belli
- b. 4-43
- besle- : yedirmek, içirmek, bakmak
- b.dik 6-43
- beşibirlik : kadınların süs için takındıkları beş altın lira değerinde olan para
- b.6-185
- beter : daha kötü
- b.in 4-38
- beterin beteri : kötünün kötüsü
- b.in 4-38
- beton : çimentonun su yardımıyla kum, çakıl gibi maddelerle karışması sonucu oluşan sert, dayanıklı, bağlayıcı yapay yığışım
- b.unu 1-11
- bey : zengin, ileri gelen
- b.le 6-311
- beyenme- : hoş gitmemek
- b.dim 14-44
- beygir : at

- b.lerin 11-34
- b yin : muhakeme gücü
b.le 4-2
- beytullah : K be'nin bulunduğu yer
b.a 12-5
- bez : pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma
b. 15-38
- biraz : biraz
b. 3-53
- bi daha : artık
b. 3-58
- bi hamla : abucak, tez
b.da 4-102
- bi kere : aslında
b. 3-63
- bi keren : bir kere
b. 3-69
- bi sefer : bu sefer
b. 4-8
- bi Şiy : bir Şey
b.le 4-1
- bi yol : bi kere
b. 1-120
- bi- : ekini, otu tırpanla, orakla, makine ile kesmek
b.ip 3-36
- biil- : biçme işine konu olmak
b.miş 15-83
- bil- : bir Şeyi anlamıŐ veya öğrenmiş bulunmak
b.im 2-1
- bilader : erkek kardeş
b. 8-4

- bile : dahi
 b. 3-4
- bilgi : değişik yollarla elde edilen gerçek, malûmat
 b.si 8-75
- bilgisayar : bilgisayar
 b. 10-34
- bilhassa : her Şeyden önce, başta
 22-136
- bilme- : herhangi bir konudan haberi olmamak
 b.m 1-9
- bin- : bir yere gitmek için herhangi bir taşıtta yer almak
 b.ecağınız 3-6
- bina 1. yüksek betonarme ev
 b.ların 6-295
 2. yapı
 b.nın 10-118
- binde bir : seyrek
 b. 18-78
- bindir- : bir kimseyi bir Şeyin üzerine çıkartmak veya binmesini sağlamak
 b.di 6-295
- bir : beraber, denk
 b.idik 4-32
- bir elleni altın : bolluk, bereket vermek
 et-
 b. 4-92
- bir elleni para : bolluk, bereket vermek
 et-
 b. 4-92
- bir gün : belgisiz zarf
 b. 6-10
- bīraz : az miktarda, çok olmayan

- b. 9-41
- birbirleri : kendileri
- b.ne 5-3
- biri : belgisiz zamir
- b. 3-49
- biricik : tek
- b.di 18-82
- birini iki et- : bereketli olmak
- b. 4-92
- birleş- : ayrı iken tek bir bütün durumuna gelmek
- b.mişler 1-25
- biş- 1. alışmak
- b.dikten 15-145
2. pişmek, yenebilecek duruma gelmek
- b. 23-161
- bişi- : pişirmek
- b.dik 6-107
- bişir- : pişirmek
- b.isin 15-77
- bit- 1. tükenmek
- b.ti 5-34
2. sona ermek
- b.mez 8-87
3. yaşlanmak
- b.mişiz 4-114
- bitir- : sona erdirmek
- b.iyo 8-39
- biyen- : beğenmek
- b.iyālā 13-28
- biz : ikinci çokluk kişi zamiri
- b.iḡki 1-10

- bizans : anadoluda eskiden varlık gösteren bir devlet ve onun mensupları
b.lar 10-35
- bizden ileri o- : bizden önce olmak
b. 4-130
- boğaz tokliğne : ancak karnını doyurabilme
b. 9-48
- boğlu : pis olan, temiz olmayan
b. 6-88
- bol : normalden fazla, sayıca çok
b. 23-182
- bol ekmek vā : bolluk, bereket var
b. 3-32
- bomboş : büsbütün boş
b. 4-13
- boncuğ : cam, taş vb. maddelerden yapılan ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi
b.lu 6-265
- borçlu : borcu olan, borç almış olan
b. 2-27
- boş : bir işe yaramayan
b.a 6-4
- boş dur- : yalnız durmak
b. 4-24
- boş git- : yükü olmamak
b. 10-4
- boş otu- : hiçbir şey yapmadan avare avare oturmak
b. 9-56
- boş zaman : çalışarak geçirilen saatler dışında kalan süre
b. 8-26
- boşan- : ayrılmak
b.ır 6-224

- boşluğ : kesinti, kopukluk
b. 10-20
- boşnağ : bosna halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
b.lara 18-3
- boy 1. bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık
b.dan 6-225
2. kısım
b.u 18-59
- abdeslik boyları 3. yer
b. 22-104
- boya- : boyama işi yapılmak
b.ma 9-42
- boyahane : boya yapılan yer
b. 9-42
- boydan boya : sere serpe, olduğu gibi
b. 6-365
- boyna : habire, devamlı
b. 15-33
- boyun : gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi
b.una 6-72
- boyundireğ : çift süren ve arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini
(boyunduruğ) sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember
b.đ.e 15-120
- bozuğ : sağlam olmayan
b.muş 6-361
- bozuğ dur- : kötü durmak
b. 8-70
- bozuğluğ : bozuk olma durumu
b. 6-239
- böle : böyle
b. 2-16

- bölge : değişik yönlerde aynı özellikleri gösteren toprak parçası
b.si 1-30
- bölük : takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik
b.iğ.mizde 8-77
- bölük : takımlardan oluşan askeri birliğe komuta eden
komutanı
b. 8-54
- bu : işaret sıfatı
b. 1-4
- bu : işaret zamiri
b.nda 1-13
- buba : çocuğu olmuş erkek
b.sı 4-18
- buçuk : yarım
b.ta 6-295
- buğdey : buğday
b. 3-67
- buğul- : işin yoğunluğu içinde kaybolmak
b.ūsun 3-27
- bul- : arayarak veya aramadan, bir şeyle bir kimseyle karşılaşmak
b.du 2-20
- buluva- : bulmaya gücü yetmek
b.dim 4-86
- buluz (bluz) : gömlek
b. 6-184
- burk- : burarak çevirmek
b.arlar 15-19
- burma : ketenden yapılmış ipliğin ham maddesi
b. 15-23
- burn : koku alma organı

- b.umu 6-337
- buyā : bu tarafa
b. 8-48
- buydey : buğdaygillerin örnek bitkisi
b. 2-5
- buz : donarak katı duruma gelmiş su
b.lā 21-131
- büğün : bugün
b. 4-44
- bürgü : traktörlerin üzerine sürücüsünü güneşten korumak için yapılmış parça
b.lü 4-87
- büro : çalışma odası
b.larında 10-83
- bütün 1. hep
b. 4-167
2. tam
b. 20-45
- büyü- 1. yaşça ilerlemek
b.dük 3-3
2. genişlemek
b.dü 6-163
- büyük : yaşça ileri olan
b.tü 3-56
- büyüt- : büyük duruma getirmek
b.tülē 9-41

C

- cahil : öğrenim görmemiş, okumamış, bilgisiz
 c. 3-2
- cahil oğlu cahil : hem kendisi hem de babası hiçbir eğitim görmeyen kimse
 c. 3-3
- cahil ol- : bilgi eksikliği bulunmak
 c.u 10-96
- cahil yetiş- : öğrenim görmeden, okumadan büyümek
 c. 3-2
- cahilane : cahilce
 c. 10-89
- cam : pencere
 c.ları 15-89
- cami : müslümanların ibadet yeri
 c.den 6-51
- can : insan
 c.im 6-323
- candarma : jandarma
 c. 11-29
- canlı : canlı olan diri
 c. 6-101
- cay- : vaz geçmek

- c.amāsin 21-12
- cep : giysinin belli bir yeri açılarak içine bir şey koymaya yarayan torba
c.b.e 8-10
- cepleri Gurutma- : hiçbir zaman parasız kalmamak
c.leri 4-91
- cegara : sigara
c. 8-101
- ceket : genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu giysi
c.le 10-119
- celp : mahkeme tarafından dava edene, edilene veya tanıklara gönderilen çağrı belgesi
c.b. 10-82
- cemiyet : dernek
c. 6-186
- cephe : savaşılan yer
c.i.yi 9-12
- cergi : öküz arabalarının üzerine çekilen gölgelik
c. 6-187
- ceset : ölü vücut, naaş
c. 15-81
- ceviz : ceviz ağacının nişastalı yemişi
c. 23-153
- ceza : işlenen suçun karşılığı
c.lıdır 10-63
- cezaevi : hükümlülerin içinde tutuldukları yapı
c.nde 3-46
- cıbr : kabak, hiçbir şeyin olmadığı yer
c. 12-6
- cıscıbr : kabak, hiçbir şeyin olmadığı yer
c. 12-8
- cınğan : çingene

- c.ları 21-123
- cin : masallara ve bazı inançlara göre, göze görülmeyen yaratık
c.le 14-78
- civelek : canlı, neşeli, sokulgan
c. 4-85
- cizi : (çizi) saban demirinin toprakta bıraktığı iz
c.den 15-149
- cobuz : suyun toprağı yarararak oluşturduğu küçük su birikintisi
c. 20-119
- cuma : haftanın beşinci günü
c. 6-51
- cuma namazı : cuma günü öğle namazı vaktinde kılınan ve müslümanlara hutbe okunan namaz
c. 6-51
- cumartesi : haftanın altıncı günü
c. 7-8
- cümbüş : eğlence
c. 6-198

Ç

- çabık : çabuk
 ç. 14-75
- çabuğ : acele
 ç. 14-15
- çadır : direklerle tutturulan taşınabilir barınak
 ç. 6-91
- çağır- : herhangi birinin bir yere gelmesini istemek
 ç.dı 3-15
- çağıl- : monte etmek
 ç.mış 10-125
- çağılı : çivi, kazık gibi bir şeyle tutturulmuş
 ç. 15-105
- çağıllı topla : sabit toplar
 ç.10-117
- çağmağ taşı : düvenin altına diş niyetine takılan küçük mermer gibi taş parçaları
 ç. 22-96
- çal- 1. müzik âleti kullanmak
 ç.inır 6-197
 2. öttürmek
 ç.dı 15-182
- çalgı : müzik âleti
 ç.la 6-191

- çalış- : bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak
ç.mā 8-27
- çam : yurdumuzda bir çok türü yetişen bir orman ağacı
ç.ların 16-72
- çamur : su ile karışıp, bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık
ç. 10-115
- çanağ : toprak, metal vb. den yapılmış yayvan, çukurca kap
ç.ları 6-100
- çandı : dış duvarı yirmi santim genişliğinde, beş santim eninde olan birbirine geçme penceresi bulunmayan muhafazalı ev
ç. 15-82
- çandı tekeri : her tarafi ağaç olan teker
ç. 8-105
- çantay : çanta
ç. 11-35
- çapa yap- : tarla kazmak
ç.ādık 21-98
- çaput : bez parçası
ç. 6-183
- çarp- : vurmak
ç.ī 14-62
- çarşıma : öncülerin veya küçük birliklerin yaptıkları küçük savaşma
ç. 16-20
- çarşaf : yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü
ç.ı 15-38
- çarşı : alış veriş yapılan yer
ç.nın 20-29
- çatal : iki veya daha çok kola ayrılan değnek
ç. 8-79
- çatal ayak : makineli tüfeğin altına konarak rahat ateş etmeyi sağlayan destek
ç.ğ.nı 8-79

- çatı : bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü
 ç.sı 15-102
- çatırda- : “çatır” diye ses çıkarmak
 ç.ı.yodu 10-21
- çatla- : bir yüzeyde çizgilerin oluşması
 ç.mış 6-368
- çatlağ : çatlamış olan
 ç.larına mı 4-50
- çavuş : onbaşından sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan er rütbesi
 ç.ları 8-70
- çay 1. çay ağacının yaprağının haşlanması ile elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek
 ç.la 4-40
 2. dereден büyük, ırmaktan küçük akar su
 ç. 23-34
- çayırda- : acı bir ses çıkarmak
 ç.dadı 14-31
- çayırtı yap- : karşısına çıkanı korkutmak için bağırarak
 ç.in 20-88
- çek- 1. taşımak
 ç.mez 15-13
 2. söylemek
 ç.iyō 6-71
 3. içmek
 ç.tik 15-13
- çekel : üvendirenin alt ucunda bulunan, pulluğa yapışan toprağı ayırmaya yarayan demir bölüm
 ç. 15-151
- çekil- : gitmek, başka yere yerleşmek
 ç.iyim 4-70
- çekirge : uzun olan bacaklarına dayanarak uzağı sıçrayabilen böcek

- ç. 20-67
- çekiş- : kavga etmek
- ç.i 4-80
- çember 1. örtme
- ç. 18-39
2. kuşatmak
- ç.de 16-61
- çerçefe : kapı, pencere ile bunların cam veya tablalarının yerleştirilmiş olduğu kenarlık
- ç. 15-96
- çerkez : kafkasyada yaşayan bir boy ve o boydan olan kimse
- ç. 6-42
- çeşit : ayrı türden olan şeylerin bazı özelliklerle ayrılan öbeklerinden her biri
- ç. 3-64
- çeşitli : değişik
- ç. 15-44
- çete : ordu birliklerinden olmayan silâhlı küçük birlik
- ç.le 15-89
- çevir- : bir şeyin yönünü değiştirmek
- ç.dile 16-5
- çevre : bir şeyin yakını, dolayı, etraf
- ç.sine 6-202
- çevril- : sarılmak
- ç.diğni 9-11
- çıbık : çubuk
- ç.la 10-125
- çığrış : bağrış
- ç. 6-291
- çık- 1. ayrılmak
- ç.dim 14-4
2. bitmek, büyümek

- ç.tı 2-10
- çıkan sene : geçen yıl
- ç. 2-9
- çıkık : yerinde olmayan
- ç. 6-290
- çıkırık : burmaları işleyerek ince ip haline getirilen makine
- ç.da 15-27
- çıkıtı : dengini bulmak
- ç. 2-20
- çingane : çingene
- ç. 19-86
- çıra : çam gibi reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümü
- ç.nı 8-90
- çıranı yak- : cezalandırmak, süründürmek
- ç.nı 8-90
- çıraç : zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse
- ç.lıkda 4-62
- çıraklıkta : küçük yaştan itibaren zanaat öğrenmek için uğraşmak
- büyü-
- ç. 4-62
- çırpma : çırpmak işi
- ç. 15-8
- çıtlak : çatlak
- ç.la 10-17
- çiçek : ay çiçeği
- ç. 21-72
- çifbellik : arabaya yük bağlamak için kullanılan sarmaşık
- ç. 10-10
- çifçilik : çiftçi olma durumu
- ç.ten 10-97
- çift : toprağı sürmek için birlikte konuşulan iki hayvan

- ç.inlen 12-38
- çift sür- : tarlayı ekime hazırlamak
- ç. 21-74
- çiftlik : tavuk yetiştirilen yer
- ç. 5-37
- çiğ : havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde toplanan küçük su damlaları
- ç. 22-90
- çil : ağaç köklerindeki kıl gibi ince uzantılar
- ç.ni 20-17
- çile : dert, sıkıntı
- ç.di 18-5
- çingen : göçebe olarak yaşayan bir topluluk
- ç.lerin 6-171
- çit : bağ, bahçe, bostan gibi yerlerin çevresine çalı, kamış, ağaç dalı gibi şeylerden çekilen duvar
- ç.in 15-34
- çiz- : aynı hizaya getirmek
- ç.dilē 6-85
- çizgi : çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz
- ç. 15-53
- çizi : okuma yazma işi
- ç. 4-112
- çizleme : mayalı hamurdan saçta pişirilerek yapılan akıtma
- ç. 4-105
- çoban : davar, koyun, keçi, sığır, manda sürülerini güdüp, otlatan kimse
- ç. 12-38
- çoban dur- : hayvanlara bakmak, çobanlık yapmak
- ç. 3-32
- çobanlık yap- : çeşitli hayvanları gütmek
- ç. 3-28

çocuk	1. küçük yaştaki oğlan veya kız
ç.luğumuzde	3-4
	2. büyükler arasında, daha az yaşlılar için kullanılan isim
ç.	21-53
çocuk ever-	: çocuk evlendirmek
ç.	19-27
çok	: güçlük, süre
ç.	3-4
çok derin	: çok uzun süre
ç.	3-27
çolağ	: kolu sakat olan
ç.liğ	4-115
çoluğ çociğme	: çocuklarla birlikte aile topluluğ
ç.	4-61
çoluğ çocuğ	: çocuklarla birlikte aile topluluğ
ç.ları	4-96
çorba	: sebzeyle veya etle hazırlanan sıcak, sulu içecek
ç.	3-68
çözme	: elde ketenden dokunan kumaş
ç.lenden	19-114
çuğal-	: artmak, çoğalmak
ç.di	4-59
çullaş-	: toplamak
ç.tığ	14-71
çuval	: pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba
ç.lāsın	21-88
çünkü	: çünkü
ç.	3-3
çürü-	: sağlamlığımı, dayanıklılığımı yitirmek
ç.yor	6-12

D

- da : dahi anlamına gelen bağlaç
d. 1-4
- da : daha
d. 10-13
- dabanca : tabanca, silah
d. 15-203
d.1.y1 6-215
- dabruça : davula benzeyen ufak bir çalgı
d. 6-173
- dağ : dağ
d.da 4-46
- dağlık : dağlarla kapalı bölge
d. 9-11
- dağıtım : askerlerin acemi birliğinden usta birliğinden usta birliğine
gönderilmesi
d.larımız 8-47
- daha : olana ek olarak
d. 5-7
- dayre 1. bir yapının konut olarak kullanılan bölümlerinden her biri
d. 6-352

:2. muayenehane

d.lerine 4-118

dak- : takmak

d.tık 11-34

daşanaş daş- : yamamak

d.ılı 10-93

daşanaş daş- : herhangi bir suçtu başkasına yamamak

d. 10-93

daşça : dakika

d.dı 9-66

dal : kol, bölüm

d.ı 6-12

dal- 1. hızla girmek

d.dık 8-4

2. geçmişe gitmek

d.dıma 20-37

dalavere : gizli görülen iş

d.leri 7-15

dalga : deniz veya göl gibi geniş su yüzeylerinde genellikle rüzgarın vb. nin etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket

d. 16-13

damaşsı : öküz arabalarını çeken öküzlerin boyunlarına geçirilen ağaçtan yapılmış alet

d. 8-107

damat : kızın kocası

d. 4-24

damat gir- : evlendikten sonra kızın ailesiyle birlikte oturmak

d. 17-38

damla : yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı

d. 21-132

- dana : ineğin, sütten kesilmesinden bir yaşına kadar olan erkek yavrusu
d.sa 6-220
- dane : tane
d. 2-12
- dargın ol- : küsmek
d. 16-48
- darı : buğdaygillerden, tohumları gereğinde buğday yerine besin olarak kullanılan, kuraklığa dayanıklı bir bitki
d. 4-105
- darlık : sıkıntı
d. 16-92
- daş : taş
d.ların 8-62
- daştan oy- : taşı oyarak yapılan iş
d.tan 10-38
- daş- : yatağından çıkararak çevresini kaplamak
d.mamış 6-226
- daşı- : taşımak
d.dım 8-57
- daşla- : taş atmak
d.dık 11-6
- dav : dağ
d.ında 6-166
- dava ed- : şikayetçi olmak
d. 6-46
- davar : koyun ve keçiye verilen genel ad
d. 13-18
- davet ed- : çağırarak
d. 6-191
- davetiye : davet için yazılan kâğıt
d. 19-88

- davıd- : dağıtmak
d.amamış 11-38
- davıl- : dağılmak, parçalanmak
d.dı 14-57
- davıtıl- : toplu durumda bulunan yeri kişilere vermek
d.mış 10-42
- davran- : bir kimseye veya bir şeye karşı belli tavır takınmak
d.idī 3-61
- davşan : eti yenen, hızlı koşan, postundan bir memeli türü
d.da 14-12
- davul : büyükçe olan ve tokmakla çalınan çalgı
d.lan 6-170
- dayağ at- : dövmek
d. 23-113
- dayağ çek- : dövmek
d. 20-117
- dayama : dayamak işi
d. 6-290
- dayan- : güç almak
d.mış 6-300
- dayanık : yaslanmış durumda olan
d. 6-290
- dayı : annenin erkek kardeşi
d.m 5-2
- de : dahi anlamındaki bağlaç
d. 1-1
- de- : söylemek
d.rken 1-10
- dede : babanın veya annenin babası, büyük baba
d.si 18-88
- dedevari ol- : yaşlanmak

- d. 4-2
- dedegili : sabanın okundaki deliklere girerek sabanın ayarlanmasına yarayan çivi
d.dir 15-123
- değişik : farklı
d. 18-93
- dekme : tekme
d. 14-73
d.i.ylen 6-344
- deli ol- 1. aklını yitirecek duruma gelmek
d. 8-12
2. çok sevinmek
d. 9-36
- deli zamanları : hiçbir şeyin düşünülmediği, tamamen dünya zevklerine dalınan zaman
d. 23-23
- deliGanlı : delikanlı, çocukluk çağından çıkmış genç erkek
d.ları 6-110
- delik 1. anahtarın girdiği yer
d.ğ.ni 14-72
2. dar, küçük açıklık
d.lē 15-120
- delikli : süzgeç
d.ynen 20-50
- demdem ol- : ihtiyarlamak
d. 4-33
- demet : bağlanarak oluşturulan deste
d. 21-94
- demin : az önce
d.le 19-83
- demir 1. özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide
kullanılmaya elverişli element
d.dendir 15-119

2. atın kaçmasını önlemek için toprağa çakılan parça

d.leri 6-85

demirci : demir işleriyle uğraşan kimse

d. 4-74

demirci çırağa : demir işleri için bir ustanın yanında çalışan kimse

d. 4-63

deniş- : değişmek

d.me 9-8

deniş- : değişmek

d.iyā 13-43

deniş ol- : karşılıklı değiştirmek

d. 13-25

deniştir- : değiştirmek

d.dik 10-15

deniz : büyük tuzlu su kütlesi

d.ese 6-113

denk gel- : uygun düşmek

d. 14-14

dep- : doldurmak

d.iyoz 14-47

depin- : tepinmek

d.iyoz 10-131

depo : korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanmak için bir şeyin
konulduğu yer

d.sundan 1-6

d.i.ye 8-80

deprem : yer kabuğunun derin tabakalarının kırılıp yer değiştirmesi

d.de 4-4

dere : küçük akar su ve bu akarsuyun yatağı

d.i.ye 15-11

ana dère : büyük dere

- d.ye 6-87
- derece : denli, kadar
- d. 14-79
- deri : insan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı örtü
- d.sini 14-38
- derinlik : bir şeyin dip tarafının yüzeye, ağza olan uzaklığı
- d.te 10-37
- dernek : cemiyet
- d. 21-124
- ders : bir konuda yetkili bir kişinin belirli bir sürede verdiği bilgi
- d. 8-67
- dert yan- : derdini sızlanarak anlatmak
- d. 2-5
- destek : yardım
- d. 16-80
- desti : kulplu, geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen toprak kap
- d. 6-236
- detaylı : ayrıntılı
- d. 1-7
- devam et- : başlamış bir işi sürdürmek
- d. 3-20
- devamlı : sürekli, her zaman
- d. 9-45
- devir : zaman
- d.de 19-21
- devir yap- : dönme, dönüş gerçekleştirmek
- d. 15-32
- devlet : toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilatlanmış milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık
- d. 16-45

- devril- : yıkılmak
d.iyâ 20-70
- devriye : güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis veya asker topluluğu
d. 8-100
- dırman- : tırmanmak
d.a 6-108
- dış sevre : boyunduruğun dış tarafındaki kelepçeye takılan çubuk
d. 15-131
- dışā : dışarı, bulunulan yerin dışında kalan yerleşim birimleri
d.dan 6-163
- dışarı git- : bulunduğu ortamın dışına çıkmak
d. 4-7
- dışya : dış taraf
d.da 13-50
- di- : demek, söylemek
d.yala 4-155
- dip : dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta
d.b.inde 8-7
- diğer : başka, öteki
d.lerin 2-16
- diğil : isim cümlesinde olumsuzluk veren kelime
d. 1-19
- diğlim : diyelim
d. 4-20
- diğmen : değirmen
d.e 4-109
- diğren : dirgen, harmanda sapları yaymaya yarayan uzun çatallı araç
d.len 22-100
- dikey : dik
d. 15-130
- dikili : dikilmiş olan

- d.di 14-33
- dil 1. tat almaya yarayan organ
- d.im 4-147
2. lisân
- d.innen 6-71
- dil : değil
- d. 3-48
- dil- : küçük bölümlere ayırmak
- d.cen 22-100
- dilekçe : bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli yazı
- d.yi 1-8
- dilim dilim : parça parça
- d. 10-55
- dinle- : kulak vermek
- d.meden 8-121
- dip : taban
- d.den 13-36
- direk : ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek
- d.leri 16-73
- direm : kurşundan kesilerek fişek içine saçma niyetiyle konulan parçalar
- d. 14-37
- diri : güçlü, zinde
- d. 21-43
- dişi : kız
- d. 3-20
- divan : birkaç köyün tek muhtarlık altında toplanmasıyla oluşturulan yapı
- d. 8-4
- divar : bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan iç bölümlerini birbirinden ayıran taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan dikey düzlem
- d.dan 6-256

- diyem emme : diyorum ama
d. 4-5
- diyne- : dinlemek
d.dik 11-57
- diyini : diye
d. 4-108
- diyze : annenin kız kardeşi
d.m 17-19
- dizin : sıra
d.den 15-148
- doğ- : dünyaya gelmek
d.umlu 3-1
- doğlu : dolu
d. 14-65
- dōđlu : dolu
d. 6-273
- doğru : iyi
d. 5-17
- dođru bařlı : dođru dūrüst
d. 14-20
- dođru dūrüs : adam bigi
d. 23-63
- doğru dur- : uslu durmak
d. 11-57
- doğu : bir bölgeye verilen genel isim
d.ya 7-7
- doğum : çocuğu dünyaya getirmek
d.dan 4-16
- doğumu ol- : çocuk dünyaya getirmek
d.u 4-17
- doğtor : hekim

- d.la 4-118
- doğu- : tezgahta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak
- d.rduğ 15-38
- doğuma : tezgahta dokunarak elde edilen kumaş
- d. 9-40
- dol- 1. bir yere pek çok kimse toplamak, kalabalık duruma gelmek
- d.du 6-346
2. toplanmak
- d.diğne 23-104
3. bir şeyin içini kaplamak
- d.muş 10-109
- dola- : sarmak
- d.ma 15-50
- dolan- 1. ilgilenmek
- d.dı 4-26
2. toplanmak
- d.dı 4-167
- dolaş- : gezmek, gezinmek
- d.tık 6-309
- doldur- : dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek
- d.uyola 6-83
- dolma : bazı sebze ve tavuk, kuzu gibi hayvanların içine pirinç ve başka şeyler doldurarak pişirilen yemek
- d. 3-66
- dombay : manda, su sığırı
- d.ımız 6-104
- domuz : müslümanlar tarafından yenmeyen pis bir hayvan
- d. 14-19
- don : hava sıcaklığının sıfırdan aşağı düşmesiyle suların buz tutması
- d. 21-132
- dosya : aynı konu, aynı kimse, aynı işle ilgili belgeler bütünü

- d.lan 15-175
- doy- : açlığını gidermek
- d.urduğ 3-34
- doyun- : yeteri kadar yemiş olmak
- d.uyolā 6-84
- döğüş : tokat, yumruk, tekme gibi saldırılarıyla yapılan kavga
- d.le 14-6
- dök- 1. boşaltmak
- d.müşle 11-33
2. akıtmak
- d.erek 8-25
- dökül- : dökme işi yapılmak
- d.ür 15-18
- döl : nesil
- d.den 23-144
- dömdöm ol- : ihtiyarlamak
- d. 4-34
- dön- 1. geri gelmek
- d.dük 5-26
2. geri gitmek
- d.dü 8-24
- dönüver- : alt üst gelmek
- d.eceğdi 4-103
- dönem : belli özellikleri olan zaman parçası, devre
- d.de 6-278
- dönüm : bin metrekarelik bir alan ölçüsü
- d.üne 1-38
- dönürlük : evlenecek biri için kız istemeye gitmek
- d.ğ.i 21-9
- döşen- : peşine takılmak
- d.di 14-15

- döv- 1. tartaklamak
d.üyodu 4-156
2. harman dövmek
d.dük 3-34
dövebil- : dövmeye gücü yetebilmek
d.i 23-12
- dua : Allah'a yalvarma
d.larım 4-93
dualarımı gö- : duaları kabul olmak
d.larımı 4-94
- dud- : tutmak
d.madı 14-4
- duğ- : doğmak, dünyaya gelmek
d.duğ 21-64
- duğruldu- : işleri yoluna koymak
d.acağ 4-72
- duman : bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerde buğu bulunan
kara ve esmer renkli gaz
d.dan 21-35
- dur- 1. bulunmak
d.sun 4-46
2. yaşlanmak
d.dum 5-5
3. oturmak
d.uyon 6-243
- durağ : yolcuların toplu taşıma araçlarından inme ve binme işini yaptığı yer
d.ğ.ını 15-162
- durulma- : ikamet edilmemek
d.dı 21-82
- durum : vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki
d. 3-11

- dut- : yakalamak
d.uyola 6-95
- dutabil- : savunabilmek
d.iyoz 9-12
- duvağ : düğünden bir gün sonra erkek evinde yapılan oyun, eğlence
d. 22-23
- duvar : bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümleri birbirinden ayıran taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan dikey düzlem
d.ladaki 15-110
- duy- : işitmek, ses almak
d.muşum 3-11
- duz : tuz
d.unu 20-58
- düdük : içinden hava geçirilerek keskin ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan araç
d. 15-182
- düğ- : dövmek
d.üyō 23-26
- düğün : evlenme dolayısıyla yapılan tören
d.den 2-19
- düğüş yap- : kavga yapmak
d. 8-118
- dükân : dükkân
d.lar 6-153
- dükgân : dükkân
d. 4-63
- dümdüz gid- : yerle bir olmak
d. 20-74
- dünürlük : evlenecek biri için kız istemeye gitmek
d.ğ.e 6-182
- dünya : üzerinde yaşadığımız gök cismi

- d.nm 4-103
- dürt- : ucu sivri bir şeyle hafifçe itmek
d.mek 15-147
- dürü : hediye
d.nü 19-88
- düş- 1. bulunduğu yerden alt seviyeye inmek
d.tü 3-47
2. girmek
d.tü 4-17
3. kötü duruma gelmek
- d.e 7-2
- düşman : birinin kötülüğünü isteyen ondan nefret eden, hasım
d. 6-115
- düşük : normal olması gereken seviyede olmayan
d. 2-7
- düşün- : bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek
d.dü 4-85
- düşünce : fikir
d.sinde 19-30
- düşür- . azaltmak
d.cen 16-03
- düv- : tartaklamak
d.müşle 4-127
- düvē : döver
d. 8-65
- düvel : buğdayın tarlalarda biçme işini yapan makine
d.le 13-35
- düz : engebeli olmayan tarım arazisi
d.üne 18-18
- düz Gonuş- : küfürlü konuşmak
d. 19-73

düzeltil- 1. yoluna koymak, tertipleme
d.d.irdik 6-129

2. düzgün duruma getirmek

d.iriz 15-141

düzen : bez dokunan tezgah

d.i 15-37

düzgün : doğru ve pürüzsüz, muntazam

d. 6-127

E

edeledi : söylerlerdi

e. 4-132

ediver- : söyleyivermek

e.iledi 4-129

efendi 1. eğitim görmüş kişi için özel adlardan sonra kullanılan ünvan

e. 6-57

2. eş, koca

e. 6-233

efendim : nezaket ve saygı için söze katılır

e. 6-41

eğer : şart anlamını kuvvetlendirmek için kullanılır

e. 6-115

eğitim : belli bir konuda bilim dalında yetiştirme ve geliştirme, eğitime işi

e.ine 15-172

eğlence : eğlenmek işi

e. 6-157

eğrelti : tarlada çıkan ve ürüne zarar veren bir tür ot

e. 23-168

eğri : düz olmayan

e.dir 15-111

- ehbab : kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen sayılan kimse
e.in 3-56
- ehtiyar : yaşlı kocamış kimse
e.lar 3-7
- ehtiyârlık : yaşlılık
e. 4-140
- ek- : toprağa fide dikmek
e.miş 1-36
- ekin : tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı duruma verilen ad
e. 3-36
- ekmek : çeşitli tahıl unundan yapılmış hamurun fırında pişirilmesiyle oluşan yiyecek
e.ğ.i 4-104
- ekmek get- : evin geçimini sağlamak
e. 3-28
- ekmek yimē : para kazanmaya başlamak
başla-
e. 3-47
- ekmiğmi al- : para kazanır duruma gelmek
e.ğ.mi 4-81
- ekseriya : çoğunlukla
e.sı 23-127
- ekseriyet : çoğunluk, çokluk
e.i 15-98
- el 1. bilekten aşağı parmakların olduğu yer
e. 6-79
2. yabancı
e. 4-77
3. sahip olunan
e.de 1-11

- el ed- : çağırmaq
e. 8-85
- el ğahrı : yabancı bir insanın vereceği sıkıntı
e. 4-77
- el uzald- : gitmek, gezmek
e. 9-32
- elbise : giysi
e. 15-204
- elek : taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklayan araç
e.leri 19-98
- elektirik : enerji türü
e. 6-126
- elektrik dud- : ışık tutmak, aydınlatmak
e. 15-71
- elli beş : bir sayı
e. 2-1
- elli üç : bir sayı
e. 2-1
- ēlliye bir : 1950 doğumlu olup birinci tertip olarak askere gidenler
ē. 8-63
- elliye üç : 1950 doğumlu olup üçüncü tertip olarak askere giderler
e. 8-64
- elti : kardeş karılarından her birinin ötekine göre adı
e. 6-65
- emekli : belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan kimse
e.ğın 19-22
- emir : buyruk, komut
e. 21-29
- emret- : buyurmak

- e.miş 10-64
- emme : ama
e. 4-136
- emsal : yaşıt
e.lerde 11-62
- en 1. bir yüzeyde boy sayılan iki kenar arasındaki uzaklık, genişlik
e.liliğinde 15-83
2. başına geldiği sıfatın en üstün derecede olduğunu gösterir
e. 3-21
- ên : (in) vahşi hayvan barınağı
è.e 8-25
- ënişte : bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası
è.m 14-90
- entari : tek parçalı kadın giyeceği
e. 6-184
- er : her
e. 4-58
- er : asker, nefer
e.lenen 8-115
- ereş- : yetişmek, görmek
e.tim 6-371
- eri- : sıvı hale gelmek
e.di 20-48
- erkek 1. insan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı
e. 3-20
2. yetişkin adam
è.leden 4-134
- ërken : erken olarak, çok erken
è.den 6-95
- erme- 1. erişmemek, kavuşmamak
e.z 4-112

2. yetişmemek
- e.dik 4-131
- ertesı gün : bir günün ardından gelen gün
- e.ü 19-80
- esas 1. bir şeyin özünü oluşturan ana öge, temel
- e. 5-2
2. gerçek
- e. 11-24
- esas duruş : hazır ol durumu
- e. 8-70
- eser : yaşadığımız çevrede olan ve insanların kullandığı ürünler
- e. 3-5
- esir : tutsak
- e.dedim 9-7
- esir düş- : tutsak olmak
- e. 9-15
- esker : asker
- e. 11-11
- eski : çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan
- e.den 1-24
- eski okul : yeni olmayan okul
- e. 1-4
- eski yazı : arap alfabesinin kullanıldığı yazı
- e. 11-10
- eskisine nazaran : eskisine göre
- e. 2-7
- esnek : dış gücün etkisi altında uzanmak, kısalmak, eğilmek gibi biçim değişikliklerine uğradıktan sonra, etkinin kalkmasıyla eski biçimini alabilmek özelliğinde olan
- e. 14-80
- eşkiyalık : (eşkiyalık) eşkiyaca davranış

- e. 11-9
- êşşek : uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep
- è. 8-99
- eşya : türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı taşınabilir, cansız varlıkların bütünü
- e.mız 6-268
- et- : yardımcı fiil
- e.tik 1-9
- etraf : yakınlar, muhit
- e.ı 6-202
- ev : oturlan yer
- e.lède 2-15
- ev işi : her gün evlerde yapılan işler
- e. 4-71
- evin öğü : evin önü
- e.in 3-9
- evel : önce
- e. 4-105
- evëla : önce, ilk önce
- e. 8-47
- ever- : evlenmek
- e.ecek 4-97
- çocuk ever- : çocuk evlendirmek
- e.meğe 19-27
- evin : bir şeyin içindeki öz
- e.leri 13-34
- evlat : çocuk
- e.d.ım 5-6
- è. 17-21
- evlen- : erkekle kadının aile kurmak için kanuna uygun olarak birleşmesi
- e.didik 2-19

- evlenik : evlenmiş olma durumu
 e. 19-24
- evlenme zamanı : evlenebilecek bir yaşa gelmek
 e. 4-80
- evli : evlenmiş bulunan kadın veya erkek
 e. 11-47
- evlin : evlerin
 e. 4-50
- evvelki : önceki
 e. 4-2
- evvel zamanları : evlenme zamanları
 e. 4-82
- evvelce : eskiden
 e. 4-125
- evvelki kâfala : önceki bellek, zihin
 e. 4-2
- ey sonda : en sonunda
 e. 8-48
- ez- 1. üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassıltmak, biçimini değiştirmek
 e.eriz 15-21
 2. yok etmek
 è.mē 16-81
- ēzan : namaz vaktini bildirmek için müezzinin yaptığı çağrı
 ē. 6-363
- ezber : bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilmek biçimde akılda tutma
 e.den 11-65
- ezber ders : ezberlenerek öğrenilen ders
 e. 12-34

F

- fabrika : işlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç ve benzeri ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu
- f.ları 9-39
- f.i.yi 9-43
- faakat : yalnız, ancak, ama
- f. 5-17
- fakir : geçimini güçlükle sağlayan, maddi durumu olmayan
- f. 9-8
- fakir kapı : geçimin zorlukla sağlandığı aile
- f. 4-53
- fakirlik geçiş- : yoksulluk olmak
- f. 3-5
- falan : cümlede belirtilen nesne veya nesnelere sonra gelerek “ve benzeri” anlamında kullanılır
- f. 2-12
- falan filân : bunun gibi, ve benzeri şeyler
- f. 1-12
- faliyet : (faaliyet) çalışmaya başlamak, çalışır duruma geçmek
- f.e 16-26
- farq : fazladan bir şeyler

- f. 14-109
fasıl : sefer
- f. 15-187
fayda : yarar, kâr
- f.sı 6-168
fazla : gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı
- f.ydı 2-10
felâket : üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum
- f. 6-291
fena : kötü
- f. 6-291
fendire : öküzü dürtmek için kullanılan ucunda demir bulunan bir çubuk
- f.ğ.i 15-146
ferah : sıkıntısız, tasasız olma durumu
- f.a 6-117
ferrah : sıkıntısız, tasasız, sevinçli olma durumu
- f.larım 4-68
fıcıcak : ufacık
- f. 4-86
fıcıķ : ufak
- f.ķan 23-172
findık : doğu karadeniz bölgesinde yetişen bir ağaçcık ve bunun üzerinde bulunan sert kabuklu, yağlı, nişastalı ürün
- f. 2-9
findık bölgesi : findık bitkisine sahip olan yer
- f. 1-30
fırın : her yerden aynı derecede ısı alarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan ocak
- f.dan 4-107
fırıncı : fırın işleten kimse
- f. 8-29

- fırıl- : hızla, birdenbire bire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak
 f.dık 10-27
- fıstık : bir tür çerez
 f. 6-36
- fi : bezelyeye benzeyen, durdukça kararan bir bitki
 f. 4-107
- fikir : düşünce, mülâhaza
 f.imi 10-92
- filân : ve benzeri
 f. 6-74
- file : falan
 f. 6-286
- fistan : giysi
 f. 6-171
- fişek : tabanca gibi hafif ateşli silâhların içine atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephane, kurşun
 f.leri 14-36
- fişekleri bas- : ateş etmek
 f.leri 14-36
- fundalık : funda ile kaplanmış yer
 f. 10-111

9

- gâbil : gebril, evlerin çatısında bulunan ve yükü taşıyan büyük, uzun ağaç
g. 20-100
- galiba : görünüşe göre, sanılır ki
g. 2-1
- garson : müşterilere hizmet eden kişilerin genel adı
g. 6-78
- gaz lambası : gaz yağı vb. ürünle çalışan lamba
g. 19-124
- gazel : türk müziğinde belli bir kurala bağlı olmadan bir kişi tarafından herhangi bir makamda gezinerek sesle yapılan taksim
g.leri 6-166
- gebe- : ölmek
g.risem 19-47
- gebril : evlerin çatısında bulunan ve yükü taşıyan büyük, uzun ağaç
g.lerin 15-105
- gece : günün akşamdan sabaha kadar süren karanlık bölümü
g. 4-148
- gece görüşü : gece sınırda beklemek
g. 21-28
- gece tebligatı : gece askeriye sınırında bekleme işi

- g. 21-28
- geç : olması gereken zamandan sonra
- g.çe 6-296
- geç yapıl- : olması gereken zamandan sonra olmak
- g. 3-4
- geç kal- : vaktinden sonra davranmak
- g. 3-53
- geç- 1. bir yerden başka bir yere gitmek
- g.medi 3-17
2. makbul olmak
- g.iyo 23-110
3. olmak, vuku bulmak
- g.çş.ti 3-5
- geçen : belirsiz bir süre öncesi
- g. 1-31
- geçimsizlik : geçimsiz olma durumu
- g. 17-54
- geçin- : uzlaşmak, anlaşmak
- g.ip 11-19
- geçinip dur- : yaşamayıp gitmek
- g. 13-1
- geçir- 1. geçmek işini yapmak
- g.dik 7-6
2. yer değiştirmek
- g.mişle 4-129
- gel- : uzaktan yakına hareket etmek
- g. 1-8
- gelenek : bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar
- g. 14-58
- gelin : evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın

- g.i 15-29
- geliş- : ilerlemek
- g.mē 16-89
- gemgenç : çok genç
- g. 6-61
- gemi : su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt
- g. 16-10
- genç : yaşı ilerlememiş olan
- g.ken 6-176
- gençşlik : genç olma durumu
- g. 4-36
- genşlik : genç olma durumu
- g.ğ.i 6-70
- genşlik : genç olma durumu
- g.ğ.ini 23-22
- gene : yine
- g. 9-29
- genişçe : biraz geniş, geniş yakın
- g. 10-118
- ger- : bir şeyi uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek
- g.dik...10-111
- gerçi : her ne kadar, ise de
- g. 7-2
- geri açıl- : geri çekilmek
- g.dim 14-30
- geri al- : geri çekilmek
- g.dımdı 14-31
- geri bak- : arka
- g.ıyo 8-22
- geri çık- : geri çekilmek

- g.mā 14-111
- geri gönder- : iade etmek
- g.dik 1-32
- geri dönüş : gidilen yerden geriye hareket etmek
- g. 23-86
- geride bırak- : uzaklaşmak
- g.tık 8-93
- geriden : arkadan
- g. 9-14
- gerisi : sonrası
- g.ni 10-95
- gesgeri : geldiği yere veya ters yöne doğru, geriye dönmek
- g. 21-115
- geş- : geçmek
- g.ti 5-15
- getir- : olamayan bir şeyi alıp getirmek
- g.dim 1-1
- gevrek : kolayca kırılıp ufalanan
- g. 4-107
- gevir : düşman
- g.la 4-128
- geyik : erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan
- g. 14-18
- gez- : dolaşmak
- g.dim 6-155
- gıram : kilogramın binde biri değerindeki kütle birimi
- g. 8-80
- gibi : söylenilen sözü tasdik için kullanılan bir edat
- g. 3-7
- git- 1. herhangi bir yöne doğru ilerlemek
- g. 1-8

2. ölmek
g.ti 4-14
3. geçmek
g.miş 6-70
- giyindir- : giysi giydirmek
g.rim 8-82
- gö- : görmek
g.düm 3-48
- gün gö- : esenlik, bolluk, mutluluk içinde yaşamak
g.müş 17-50
- göç- : olduğu yere yıkılmak
g.müş 6-354
g.çş.tü 6-291
- göç et- : bir yerden başka bir yere gelerek yerleşmek
g.mişle 10-36
- göç gur- : yerleşmek
g.muş 23-144
- gökyüzü : göğün görünen yüzeyi, sema
g.nde 21-33
- göl : toprakla çevrili, derin ve geniş tuzlu veya tuzsuz durgun su örgüsü
g.ü 12-2
- gömlek : vücudun üst kısmına giyilen ince, kollu ve yakalı giysi
g. 14-104
- gömül- : altında kalmak
g.dük 8-67
- gönüllü : istek, arzu
g. 9-16
- gönüllü ordu : kendi isteği, arzusu ile kurulan ordu
g. 9-16
- gör- 1. göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak
g.medıgmiz 3-1

2. ziyaret etmek

g.dük 12-1

görenek : bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı

g. 14-58

görev : vazife, resmî iş

g. 8-68

görev arabası : değişik işler için kullanılan araba

g. 15-200

görülmez : görünmeyen, beklenmeyen

g. 6-9

görüş- : tanışmak

g.dük 6-297

göşcü : gözcü, bir yeri kontrol eden

g. 11-30

göste- : görülmesini sağlamak

g.mesin 6-333

göş et- : başka yere gitmek

g. 5-32

götür- : ulaştırmak

g.üyola 6-87

göynek : atlet

g. 15-25

göynünü : gönlünü

g. 6-19

göz 1. görmeye yarayan organ

g.le 4-114

2. bölme, oda

g.ünde 4-127

gözer : buğday, toprak gibi şeylerin elendiği iri gözlü kalbur

g.de 19-109

gurbet : doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer

- g.e 9-2
- gübre : verimi artırmak için toprağa dökülen her türlü hayvan dışkısı
- g. 13-2
- güç : değişik şekillerde etki yapabilme
- g. 6-332
- güd- : gözetmek, göz kulak olmak
- g.üyom 12-39
- güğüm : yandan kulplu, boynu uzun kap
- g.ü 18-73
- gül- : hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak
- g.esiğiz 4-51
- güleş : güreş
- g. 6-199
- gümüş : değerli, süs eşyası yapımında kullanılan bir madde
- g.tenmişti 15-80
- gün : zaman, sıra
- g.leri 3-34
- gün dolan- : akşam olmak
- g. 24-503
- gün gö- : esenlik, bolluk, mutluluk içinde yaşamak
- g. 17-50
- günah : dince suç sayılan iş veya davranış
- g. 19-92
- gündelik : gündelik çalışma işi
- g. 6-227
- gündüz : günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü
- g.ün 4-148
- güney : dört an yönden biri
- g. 16-26
- günüz : gündüz

- g.ün 14-91
- gürle- : herkes tarafından ayrı şeylerin söylenmesi ile çıkan gür ses
g.ü.yordu 6-237
- gürültü : aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü
g.sünden 21-82
- güster- : göstermek
g.en 6-152
- güt- : hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek
g.mişim 3-29
- güvercin : hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü hayvan
g. 21-33
- güzel : işe yarar
g. 4-154

G

- Gabahat : suç
G.1 6-373
- Gaburga : kaburga
G.sının 10-59
- Gaç : kaç
G. 4-12
- Gaç- : kaçmak
G.tım 6-330
- Gada : kadar
G. 3-3
- Gadana : güçlü, gösterişli
G. 6-63
- Gafile : kabile
G.lē 16-56
- Gaç- : kalkmak
G.tım 4-5
- Galabalık : çok sayıda insan topluluğu
G.dı 18-67
- Galem : kalem
G. 8-50

- Galk- : gitmek üzere yerinden ayrılmak
G.ıyola 6-79
- Gama : kama, bıçak
G. 14-115
- Gama- : kalmamak
G.dıķ 6-121
- Ganımız : karnımız
G 10-105
- Gar : kar
G.da 21-119
- Garaç : garaj
G. 6-326
- Garagol : güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu konut
G. 20-29
- Garı : eş
G.sı 23-51
- Garn : karın
G.ımız 6-75
- Garıştır- : göz atmak, bakmak
G.ıdıķ 6-256
- Garma : karma, karışık
G. 10-41
- Garyola : üzerine yatak yatılıp yatılan tahta veya metal kerevet
G.nın 10-22
- Gat : kat
G.lıydı 6-122
- Gavur : kaba müslüman olmayan kimse
G.la 16-63
- Gaymaķamlık : kaymakam olma durumu
G. 6-53
- Gaz- : kazmak

- G.ıyoz 13-32
- Gible : kible
- G.ye 19-50
- Gına : kına
- G.lāda 13-28
- Gına yaq- : kına sürmek
- G. 19-92
- küçük Gına : düğünden bir akşam önce kadınlar arasında geline kına yakılan
eğlence
- G.ā.da 19-92
- Gıpkırmızı : kıpkırmızı
- G. 6-109
- Gırıl- : kırılmak
- G.dı 8-61
- Gıriz geçir- : kıriz geçirmek
- G.di 6-181
- Gırmızı : kırmızı
- G. 6-187
- Gış : kış
- G.in 20-6
- Gıyı : kıyı
- G.na 6-304
- Gıymet : kıymet, değer
- G.i 19-19
- Gız : kız
- G.ıma 4-116
- Go- : koymak
- G.dum 8-80
- Goca : büyük
- G. 8-105
- Goca Gına : düğün

- G. 19-95
 Gomandan : kumandan
 G. 16-60
 Gonağ : büyük ve gösterişli ev
 G.ları 6-153
 Gonuş- : konuşmak, söylemek
 G.an 8-46
 Gorcu : korucu
 G.ları 6-76
 Gorğ- : korkmak
 G.udan 6-95
 Gorucu : orman veya kır bekçisi
 G. 20-115
 Goş- : bağlamak
 G.alādı 6-187
 Goy- 1. koymak, vermek
 G.alādı 3-67
 2. bırakmak
 G.muş 10-39
 Goyun : eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan
 G. 6-218
 Gönül gön- : aşık olmak
 G. 4-55
 Gullanılma- : bir şeyde belli bir amaçla yararlanmamak
 G.1.yo 6-63
 Gullanışlı : rahatça kullanılabilen
 G..ydı 6-258
 Gum : kum
 G.du 10-13
 Gur- : kurmak
 G.uyoz 13-33

- Guran : islamiyetin temel kitabı
G.la 6-319
- Gurani kerim : Kuran-ı Kerim
G. 11-28
- Gurmay : harp akademilerinde eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay
G. 8-76
- Gurşun yarası : kurşunun vücutta açmış olduğu yara
G. 14-40
- Gurt : gri, sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan
G. 20-24
- Gurtul- : kurtulmak
G.amāsın 10-85
- Gurul- : kurulmak
G.muş 13-17
- Guy- : koymak, bırakmak
G.mazdı 6-266

9

- ğaba- : kabarmak
ğ.di 12-19
- ğaba : kaba
ğ. 23-127
- ğabadayı : korkusuz, iyi dövüşen, babayiğit
ğ. 20-92
- ğabağ : kabakgillerden birçok türleri olan bir bitki
ğ. 2-6
- ğabar- : şişmek, genişlemek
ğ.iyo 4-147
- ğabart- : şişmek, genişlemek
ğ.mış 14-38
- ğabile : sülale
ğ.leden 22-188
- ğabuk : kabuğu
ğ.ğ.u 15-18
- ğac- : kaçamak
ğ.acaz 11-30
- ğaç : soru sıfatı
ğ. 5-28

- ğaç- : aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak
ğ.ıyō 3-54
- ğaçır- : kaçırmak
ğ.ılandan 14-1
- ğada : kadar
ğ. 1-38
- ğadar : kadar
ğ. 4-4
- ğadem : uğur, bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı
ğ. 4-58
- ğadın : kadın
ğ.dı 6-180
- ğahr : sıkıntı
ğ.ı 4-77
- ğahvaltı : sabahları yenen hafif yemek
ğ.da 3-70
- ğaç- : kaybolmak, yok olmak
ğ.tī 5-35
- ğāç- : kalkmak
ğ.im 6-336
- ğaçtı gitti : öldü
ğ. 3-64
- ğal- : bırakmak
ğ.dı 1-27
- ğalaba : kalabalık
ğ. 9-61
- ğalabalık : çok sayıda insan topluluğu
ğ. 14-105
- ğaldı- : kaldırmak
ğ.dılā 9-44

- ğalem : kalem
ğ. 8-50
- ğalın : uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan
ğ. 15-39
- ğalk- : kaybolmak
ğ.tı 3-68
- ğalkın- : durumunu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek
ğ.dı 5-17
- ğama- : kalmamak
ğ.dı 5-6
- ğāmyon : motorlu yük taşıma aracı
ğ.lan 4-9
- ğan : kan
ğ. 4-146
- ğanat 1. kuşun uçmasını sağlayan organı
ğ.ları 21-140
2. bir uçağın havada kalmasını sağlayan taşıyıcı aerodinamik güçlerin etkilediği yatay yüzey
ğ.d.1 mı 21-37
3. eskiden evlerde tuvalet ve banyo olmadığı için bu ihtiyacı karşılamak üzere eve sonradan ilave edilen yapı
ğ.d.in 18-74
- ğanal : sulama vb. alanlarda kullanmak amacıyla insanlar tarafından açılan su yolu
ğ.1 1-15
- ğanatlan- : uçmak
ğ.im 20-74
- ğānı : karnı
ğ. 9-57
- ğanı acık- : açlık hissetmek
ğ. 10-25

- ğapar- : kabarmak
ğ.1 4-149
- ğara : kara
ğ. 4-107
- ğara saban : derine inemediği için toprağın altını gereği kadar üstüne getiremeyen ilkel bir saban
ğ. 21-47
- ğaranlık : karanlık, ışık olmayan
ğ.ta 16-46
- ğaravana : çok miktarda yiyecek alan, kenarları dik, derince metal kap
ğ. 3-74
- ğaraz : kin, düşmanlık
ğ. 8-55
- ğardaş : kardeş
ğ.1 4-39
ğ.ī 4-11
- ğarı : erkeğin eşi
ğ. 17-22
- ğarışik : karışık
ğ. 10-87
- ğarıştır- : karışmak işini yaptırmak
ğ.ılādı 3-66
- ğari (gayri) : başka, diğer
ğ. 5-20
- ğarman ğarışik : her şey her yerde
ğ. 5-24
- ğarpuz : sürüngen gövdeli bir bitki
ğ. 18-78
- ğarşı : karşı
ğ.da 4-127
- ğarşıma : karşıma, önüme

- ğ. 21-5
- ğaryola : üzerine yatak yapıp yatılan tahta veya metal kerevet
- ğ.da 10-126
- ğasnağ : nakış işlemek için gergef gibi kullanılan, kumaş germeye yarayan, tahtadan çember
- ğ.lanı 19-99
- ğaş- 1. kaçmak
- ğ.dığ 6-107
2. birbirini isteyen iki gencin ailelerinin haberi olmadan evden ayrılıp evlenmeleri
- ğ.tık 14-4
- ğaşın- : kaşınma isteği duymak
- ğ.mağ 15-42
- ğat 1. bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü
- ğ. 4-64
2. eklemek
- ğ.tı 22-191
- ğatık : yiyecek
- ğ. 23-151
- ğatlan- : katlanmak
- ğ.acağ 9-69
- ğave : kahve
- ğ.ye 7-19
- : kahvehane
- ğ.ye 4-168
- ğavga : düşmanca davranış veya sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş
- ğ. 15-172
- ğavun : kavun, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki
- ğ.la 4-147
- ğay- 1. düşmek
- ğ.mamış 6-285

2. sona erdi
- ğ.dı 1-14
- ğaybet- 1. ölmek
- ğ.tik 9-21
2. yitirmek
- ğ.tik 23-13
- ğaybol- : dünyadan elini ayağını çekmek
- ğ.dum 4-19
- ğayış : bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi
- ğ. 15-126
- ğaymağ : kaymak, süt piştikten sonra üzerinde oluşan
- ğ. 15-77
- ğaymaşam : bir ilçenin en büyük yönetim görevlisi
- ğ.in 1-31
- ğaynat- 1. kaynatmak
- 10-105
2. kaynamasını sağlamak
- ğ.ırlar 15-35
- ğaz : uzun beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabanî evcil kuş
- ğ. 20-71
- ğaz- : kazmak
- ğ.adım 8-115
- ğazan- : kazanmak
- ğ.dık 8-66
- ğazanabil- : kazanabilmek
- ğ.dik 8-59
- ğazıycak : kazıca
- ğ. 15-151
- ğıl- : kılmak

- ğ.im 6-337
- ğılıf : bir şeyi korumak için kendi biçimine göre, çoğunlukla yumuşak bir nesneden yapılmış özel kap
- ğ.ı 15-39
- ğır- : kırmak
- ğ.dıķ 15-71
- ğırıl- : kırılmak
- ğ.maz 15-133
- ğırķ- : bir şeyi uçlarından kesmek
- ğ.asın 19-119
- ğırma : ortasından kırılarak doldurulan çifte veya tüfek
- ğ. 14-53
- ğış : kış
- ğ.in 15-95
- ğıvır- : eğilip bükülmek
- ğ.ıyo 13-40
- ğıy- 1. ufak parçalar haline getirmek
- ğ. 4-45
2. acımamak, zarar vermek
- ğ.amadan 6-364
- ğıyını : kıyısını, kenarını
- ğ. 15-70
- ğız : kız
- ğ.lā 2-12
- ğız evli : kız tarafından verilen isim
- ğ. 6-201
- ğız- : sinirlenmek
- ğ.dīmasın 16-46
- ğızılıķ : kızılıķgillerden bir ağaç
- ğ.dan 15-133
- ğızılıķ ol- : kırmızı duruma gelmek

- ğ. 14-39
- ğızıştır- : arayı bozmak
- ğ.ıdıķ 23-154
- ğoca : büyük
- ğ. 14-9
- ğocağarı : kocakarı, yaşlı kadın
- ğ. 6-242
- ğocaman : yaşca büyük olan
- ğ. 4-96
- ğodud- : koydurtmak, bıraktırmak
- ğ.tudu 20-50
- ğol : kol
- ğ.uma 14-102
- ğolay : kolay
- ğ. 9-32
- ğolordu : kolordu
- ğ. 12-21
- ğomşu : komşu, konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad
- ğ.la 6-119
- ğon- 1. konmak, yerleştirmek
- ğ.dula 12-50
2. yağmak
- ğ.acaķ 21-117
- Gönül ğon- : bir yere yerleşmek
- ğ.du 4-55
- ğonuķ : eskiden yapılan eve benzer yapı
- ğ. 5-30
- ğonuş- : düşüncesini dili aracılığıyla anlatmak
- ğ.usam 4-149
- ğore : kore
- ğ.de 9-4

- ğorķ- : korku duymak, ũrkmek
ğ.a 4-160
- ğorķan : koyarken
ğ. 8-23
- ğorķu : bir tehlike veya bir tehlike dũşũncesi karķısında uyanan kaygı duygusu
ğ.dan 12-33
- ğosķoca : koskoca
ğ. 10-28
- ğoŗ- : arabaya ũkũzleri bağlamak
ğ.tu 10-9
- ğoy- : birini herhangi bir iŗe yerleŗtirmek
ğ.duķ 1-8
- ğoy var- : bırakmak
ğ.idı 12-33
- ğoyun : geviŗ getirenlerden, eti, sũtũ, yapağısı ve derisi iķin yetiŗtirilen evcil hayvan
ğ.unu 3-29
- ğulaķ : iŗitme organı
ğ.tan 14-10
- ğulamda ğalmaz : hatırlamam
ğ. 3-41
- ğullan- : bir ŵeyden belli bir amaķla yararlanmak, kullanmak
ğ.ilādı 3-67
- ğullanın : kıymetini bilin
ğ. 4-35
- ğumaŗ : pamuk, yũn, ipek gibi ŵeylerden makinede dokunmuŗ her tũrlũ dokuma
ğ.ları 9-42
- ğumuŗla : koymuŗlar
ğ. 4-125
- ğur- : kurmak

- ğ.acaçla 21-61
- ğuru- : suyunu ve nemini yitirmek
ğ.muş 15-78
- ğurul- : oluşturmak, meydana getirmek
ğ.muş 16-106
- ğuş : kuş
ğ.ları 21-139
- ğuşatma yap- : çevresini sarmak, muhasara etmek
ğ. 9-15
- ğuvvat : kuvvet
ğ.ımız 19-16
- ğuvvetli : dayanıklı
ğ. 15-133
- ğuy- : koymak, yerleştirmek
ğ.duş 4-74
- ğuyluğ : tınaz atıldıktan sonra saman tarafına gidip en son toplanan buğdayın
buğdeyi genel adı
ğ. 22-81
- ğuyru : son kısım
ğ.na 20-91
- ğuzine zobası : hem ısınmaya hem de üzerinde yemek pişirmeye yarayan büyük
mutfak sobası
ğ. 22-107
- ğuzu : koyunun yavrusu
ğ. 20-41
- ğuzum : çocuğum
ğ. 4-27

H

- habar : bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi
 h.ım 17-19
- habar ver- : bildirmek
 h. 11-30
- haber al- : öğrenmek, bilgi edinmek
 h. 10-75
- habire : durmadan, sürekli
 h. 18-76
- hacc : dinimize kutsal sayılan yerlerin yılın belli zamanlarda ziyaret edilmesi
 h.a 11-1
- hacı : kutsal yerleri ziyaret eden kişi
 h.nın 4-32
 h.i.ye 9-3
- hadi : haydi
 h. 4-88
- hadise : olay
 h.le 6-142
- hafız : Kuran-ı kerimi ezbere bilen
 h.mıştı 6-319
- hafif : tartıda ağırlığı az gelen

- h. 15-125
 hafta : birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem
 h. 6-43
 hafta sonu : haftanın son günleri
 h. 22-32
 haķ : miras
 h. 22-55
 haķ al- : mirastan payına düşeni almak
 h. 22-179
 hakaret : aşıağılama
 h. 6-144
 haķgatten : gerçekten, sahiden
 h. 2-2
 hakikat : gerçek
 h. 15-194
 haķlı : doğru, yerinde
 h. 20-112
 hâl : durum
 h.leri 7-14
 hala : babanın kız kardeşı
 h. 6-150
 halbuķun : oysa, oysaki
 h. 19-75
 halen : Şimdi, Şu anda
 h. 6-115
 halı : yere sermek için dokunan, kısa ve sık tüylü, nakıŐlı, kalın yaygı
 h.nın 15-54
 halihâzırda : bugünkü durumda
 h. 23-99
 halis muhlis : hiĀ katıŐksız, etkisiz
 h. 6-319

- hālķ : insan
 h.1 8-98
- hālķ et- : yaratmak
 h.miş 10-58
- halķa : çeşitli metallerden veya tahtadan yapılmış çember
 h.dır 15-127
- hallol- : tamamlandı
 h.du 14-6
- halsiz : hali, gücü olmayan, bitkin, dermansız
 h.in 4-145
- ham madde : işlenmemiş madde
 h. 15-23
- hamam : yıkanılacak yer
 h.1 20-29
- hambar : genellikle tahıl saklama yeri
 h.daķı 6-103
- hane : ev
 h.ni 4-145
- hanım : eş
 h.ına 3-14
- hani : doğrusunu söylemek gerekirse
 h. 9-24
- hanķı : hangi
 h.nda 6-325
- hanKısı : birkaç şey arasından hangi şey
 h.nı 20-2
- harap : gücü kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş
 h. 6-308
- harp : savaş
 h.p.inde 6-334

- harç : yapıda tuğla veya taşların örgüsünü sağlamlaştırmak, duvarları sıvamak için kullanılan toprak, saman veya kum, kireç, çimento gibi şeyleri su ile kararak yapılan çamur, karışım
- h. 10-13
- hareket : yer sarsıntısı deprem
- h.leri 6-333
- hariç : dahil olmayan
- h. 9-17
- harman : tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayırma işinin yapıldığı yer
- h. 6-293
- harman düv- : ekin tanelerini saptan ayırma işini yapmak
- h. 2-22
- harman makinesi : ekin tanelerini saptan ayırma işini yapan makine
- h. 2-23
- harman yeri : harman dövülen genişçe alan
- h. 6-345
- harman zamanı : tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işinin yapıldığı zaman
- h. 2-22
- has : iyi
- h. 4-67
- has ol- : iyi olmak
- h. 19-36
- hasar : herhangi bir olayın yol açtığı, kırılma, dökülme, yıkılma gibi zarar
- h. 2-15
- hasır : saz, kabuk, yaprak gibi bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü
- h. 6-366
- hasret : özlem
- h.leni 4-67

- hasta : sağlığı bozuk olan kimse
h.mış 17-18
- hastalık : sağlığı bozuk olan
h. 17-7
- hastane : hastahane, hastaların yatırılarak tedavi edildikleri sağlık kurumu
h.de 9-25
- hata : kusur
h. 23-39
- hātırā : anı
h.sı 18-91
- hatır : akıl
h.ıma 10-2
- hatırla- : bilinip unutulmuş bir şeyi akla getirmek
h.i.yemicem 5-12
- hatta : bile
h. 7-5
- hava : bütün canlıların solunumuna yarayan renksiz, kokusuz, akışkan gaz
karşımı
h. 6-370
- havaalanı : uçakların iniş kalkış yaptığı yer
h.nda 21-40
- havali : çevre, yöre
h.den 6-233
- havan : bir çeşit kısa namlulu top
h.a 8-67
- hayal : zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş
h. 6-9
- hayat 1. doğumdan ölüme kadar geçen süre
h.ta 6-312
2. salon
h. 15-92

- hayatta : sağlıklı
h.yim 6-178
- hayda- : çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek
h.mağ 15-147
- hāydi : çabukluk ifade eden
h. 6-87
- hayır iste- : sevap kazanmak
h. 19-89
- hayvan : dil ve akıldan yoksun yaratık
h.ların 6-137
- hayvan baq- : hayvan yetiştirmek
h. 13-4
- hayvan gūbresi : verimi arttırmak için toprağa dökülen her türlü hayvan dışkısı
h. 23-183
- hayvan zilleri : hayvanlara takılan ve onları kolay bulmayı sağlayan âlet
h. 21-47
- hayvanın : hayvanın nesli
- cinsi
h. 4-60
- hayvanlı kıta : hayvan toplarının taşındığı kıta
h.dadıq 12-25
- hazır : bir işi yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan
h. 15-52
- hazırlā- : bir şeyi kullanılacak duruma getirmek
h.dıq 8-50
- hazırlan- : uygun duruma gelmek
h.amadım 14-16
- hazinā : devletin ana kasası
h.lara 16-33
- haziran : yılın altıncı ayı
h. 22-2

- hebisi : hepsi
h. 5-20
- h çbi Şey : hiçbir Şey
h. 5-34
- hediye : armaĒan
h.sinnen 6-214
- hel llaŐ- : ayrılma sırasında hakkını birbirine baĒıŐlamak
h.tıĒdı 15-167
- hele : sözün başına veya sonuna gelerek belirtilen Şeyin ayrılacaĒını anlatır
h. 6-313
- hemen :  abuk
h. 4-8
- hemen hemen : nerede ise
h. 3-27
- hemŐeri : aynı ilden olan
h.m 8-87
- hendek :  zerinden geçmeye engel olmayacak biçimde kazılmıŐ, su tahliyesi için kullanılan çukur
h. 10-109
- henüz : daha, h l 
h. 1-30
- hep : her zaman, daima
h. 2-12
- hepsi : bütünü, tamamı
h. 1-12
- her gün : bütün günler
h. 9-20
- her h l : büyük bir ihtimalle
h.de 1-33
- her taraf : her yer
h. 5-14

her zaman	: daima
h. 2-28	
here	: küçük
h. 3-20	
herif	: adam
h.le 20-90	
herkes	: belgesiz zamir
h.in 3-63	
hesab ed-	: bir işin gelir ve giderini karşılaştırıp bir sonuca varmak
h. 6-241	
heves et-	: istemek, arzulamak
h. 11-64	
heycanlı	: coşkulu olma
h. 23-31	
hırpala-	: tartaklamak, dövmek
h.i.ya 4-160	
hırsız	: herhangi bir şeyi çalan
h.lara 14-96	
hırsızlık	: çalma işi
h. 11-9	
hısım	: akraba
h.diğ 19-1	
hızlan-	: hız almak, hızı artmak
h.di 4-6	
hızmat átma-	: hizmet etmek
h.dim 3-17	
hızmat et-	: bir kişinin emrinde çalışmak
h.tim 3-14	
hızmatker	: hizmetçi
h.imiz 6-104	
hicaz	: hacc anlamında kullanılmış

- h.a 22-9
- hicran : ayrılık
- h. 6-5
- hikâye : anı
- h.m 8-3
- himem : hemen
- h. 6-286
- hindi : kümes hayvanlarının en büyüğü
- h. 23-173
- hizmet ed- : ihtiyacını gidermek
- h.iyo 6-78
- hoca 1. dini bilgisi çok olan
- h. 6-323
2. yol gösteren, başı çeken
- h.mız 8-41
- holluğ : hayvanların su içmesi için taştan yapılmış su yalağı
- h. 10-38
- hoş : beğenilen, duyguları okşayan zevk veren
- h. 6-71
- höyük : eski mezar
- h.leri 15-68
- hububat : tahıl
- h. 1-39
- husisi : özellikle
- h. 3-33
- huş : hoş
- h. 16-25
- huy : insanın yaratılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç
- h.u 3-63
- huzurevi : kimsesi olmayan yaşlı insanların kaldıkları yer
- h.ne mi 6-249

hükümet : devletin görevlerini yerine getirmesini sağlayan yetkili organ
 h.te 6-45
 hürgeneral : tezkereye gelmiş asker
 h.im 8-89

I

ıldır ışık : sabah güneşin ilk ışıkları
 1. 21-101
 ılgıdır : eskiden kullanılan uzunluk ölçüsü
 1. 15-60
 ısağ : sıcak
 1. 20-48
 ısın- : ısınmak
 1.dık 6-167
 ısırgan : her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırılınca çok kaşıntıverici bir madde
 çıkartan bir ot
 1.ların 18-103
 ısla- : ıslatmak
 1.rız 15-11
 ıslık : dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle
 çıkarılan ince ve tiz ses
 1. 6-33
 ışık : cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel nur
 1.ğ.inde 14-23

ışıl ışıl : titrek ve parlak bir ışık saçmak

1. 6-23

ışıldı : hafif ışık

1.sı 21-33

ıvır zıvır : küçük önemsiz Şey

1. 6-258

i

ibadet : verilen nimetlere karşılık Allah'a yapılan kulluk vazifesi

i. 9-52

icabında : gerektiğinde

i. 9-63

icik : azcık

i. 4-76

icret (icraat) : yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar

i.ler 1-1

iç : herhangi bir cismin sınırları içinde bulunan yer

i.inē 3-74

iç donluk : külot

i. 19-113

iç seyle : boyunduruğun iç tarafındaki kelepçeye takılan çubuk

i.15-131

iç- : içki kullanmak

i.eledi 23-22

içebil- : içebilmek

i.en 3-70

- içgi : içki
i. 11-45
- için : edat
i. 1-33
- için için : içinden açığa vurmuyarak, yavaş yavaş, gizli gizli
i. 6-26
- içir- : içme işini yaptırmak, içmesini sağlamak
i.dik 6-43
- içki : içinde alkol bulunan içecek
i. 6-311
- içkici : içki içen
i.ymiş 4-161
- idare et- : göz yummak, hoş görmek
i.tik 3-63
- iğne 1.kaslar ve damar yoluyla vücuda sıvı bir ilacı vermek için kullanılan araç
i.si 4-146
2. dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç
i. 15-80
3. zerk yolu ile vücuda verilen ilaç
i.leri 17-29
- ihtiyaç : gereksinme
i.c.1 11-37
- ihtiyār : yaşça ilerlemiş olan
i. 3-45
- iki : sayı
i. 1-5
- iki elinlen ve- : olabildiğince bonkör davranmak
i.di 4-56
- ikiye ayrıl- : bölünmek

- i.mış 16-79
- ikindi : öğle ile akşam arasındaki süre
- i.den 8-81
- ikiz evlat : bir doğumda dünyaya gelen iki çocuk
- i. 10-60
- iklim : yeryüzünün herhangi bir yerinde hava yuvarı olaylarının ortaklaşa gerçekleştirdikleri etkilerin uzun yılların ortalamasına dayanan durumu
- i. 21-141
- ilaç : hastalığı iyi etmek veya önlemek için kullanılan madde
- i. 4-149
- îlâzım : lazım, gerekli
- i. 4-115
- ilerden : geçmişten
- i. 16-04
- ileri gel- : sebep olmak, meydana gelmek
- i. 4-117
- ileri vakt : geç saat
- i.i 21-29
- ilerki : önceki
- i. 4-167
- ilerle- : bulunduğu yerden daha ileriye gitmek
- i.yemedi 3-47
- ilgilemez : ilgilendirmez
- i. 16-47
- ilk : önce
- i. 1-10
- ilk başta : en önce
- i. 5-2
- ilk defâ : daha önce hiç olmamış
- i. 21-11
- ilkbahar : mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan zaman aralığı

- i. mıdı 21-42
- illa (ille) : ne olursa olsun
- i. 14-101
- imece : herhangi bir işin ortak yapılması
- i. 15-7
- imkân : köyde bir işin ortaklaşa yapılması olayı
- i.ımız 15-7
- imtahan : sınav
- i.a 8-59
- imza : her zaman aynı biçimde yazılan ad veya işaret
- i. 10-79
- in- 1. yukarıdan aşağıya doğru gelmek
- i.ē 6-262
2. bir taşıttan yere basmak
- i.ecağınız 3-6
- inan- : bir şeyi doğru olarak benimsemek
- i. 6-328
- : ihtimal vermek
- i.mıyom 8-92
- inanmas : doğru söylediğine kanaat getirmek
- i. 6-291
- inatçığ : direngen
- i. 23-117
- ince : kendi cinsinden olanlara göre, dar ve uzun olan, kalınlığı az olan
- i. 15-29
- incel- : ince duruma gelmek
- i.iya 13-39
- incicik : çok ince
- i. 15-34
- indi- : indirmek
- i.dile 6-345

- indi- : düşürmek
i.mişle 21-32
- inek : dişi sığır
i.leri 22-41
- ingiliz : dünyanın en büyük sömürge imparatorluklarını kurarak insanların hayatını karartan millet
i. 6-68
- insan : insan
i.ları 4-128
- ip : dokuma maddelerinin bükülmüş liflerinden yapılan bağ
i.lik 15-22
- ipek : dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel
i. 20-31
- irençber : rençber
i.in 9-48
- irkek : erkek
i.lerin 6-198
- isim : ad
i.imiz 11-54
- iste- : istek duymak, arzulamak
i.rsez 4-101
- isteme- : bir şeyin yapılmamasını söylemek
i.dilē 9-43
- istifade gör- : yarar sağlamak, faydalanmak
i. 4-150
- istişam : istihkâm işleriyle uğraşma, istihkâmcılık
i.dım 21-31
- iş : herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik
i.e 1-10
- iş- : içmek
i.tik 6-107

- iş işten geç- : geç kalmak
i. 19-32
- işaret et- : göstermek
i.se 20-68
- işgal et- : bir yeri ele geçirmek
i.ti 6-62
- işkembe : hayvanın yediği besin maddelerinin dışarı atılmadan önce toplandığı yer
i.sinden 19-96
- işkillen- : işkilli duruma gelmek
i.miş 14-93
- işleyebil- : bir şeye emek vererek onu daha elverişli bir duruma getirmek
i.irse 15-30
- işte : işaret zamiri
i. 2-6
- iştima : askeriyede bütün askerlerin bir araya toplanma olayı
i.dayım 12-28
- ittiyat : kıtlık zamanlarında köylüye dağıtılan yardımın genel adı
i. 11-37
- ivlat : evlat
i.larımız 6-207
- iyi : isteyen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan
i.si 2-4
- iyi ol- : normalin üzerinde olmak
i. 2-8
- iyileş- : kötü karşıtı
i.tile 16-27
- iyilik : iyi olma durumu
i.le 7-1
- iz : bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti
i.lerini 20-6

- izan : ezan
i.da 21-101
- izin : bir kimseye çalıştığı yerde verilen tatil
i.e 3-14
- izin kâğıdı : bir şeyi yapmak için verilen belge
i. 7-9
- izin ver- : müsaade etmek
i. 1-11

k

- kaç- : uzaklaşmak, ayrılmak
k.masını 4-6
- kadılık : kadı olma durumu veya kadılık görevi
k. 6-52
- kadın : dişi cinsten erişkin insan
k.ladan 11-65
- kafa : hafıza, bellek, zihin
k.sındadır 10-34
- kafa alma- : anlamamak
k. 14-100
- kafa çalış- : zeki olmak
k. 8-74
- kafam yatma- : işi yapmaya cesaret edememek
k.m 4-6
- kafama yat- : kendine güvenebilmek
k. 4-144

- kağıt : resmî yazı
k.ları 1-32
- kağni : iki tekerlekli, tekerlekleri tek parça, dingilli tekerlekle birlikte dönen öküz arabası
k. 8-105
- kahve 1.sıcak iklimlerde yetişen ağacın, meyve çekirdeğinin kavrulup dövülmesi ve çekilmesiyle elde edilen toz
k.le 6-315
2. kahve, çay vb. içilen, oyun oynanan yer
k.nin 6-125
- kağ- 1. itmek, sokmak
k.acak 6-85
2. çakmak
k.tık 10-111
- kalabalık : çok sayıda insan topluluğu
k. 22-26
- kaldir- : yukarı doğru hareket ettirmek
k.dın mı 6-263
- kalın : uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, ince karşıtı
k. 6-257
- kalğ- : uyanmak
k.tık 6-90
- kaıçı : bir ucuna ip, deri vb. bağı vurma aracı
k.sı 6-272
- kamp : çadır veya baraka gibi eğreti araçlardan oluşturulan konak yeri
k. 9-32
- kamyon : motorlu büyük yük taşıtı
k. 7-10
- kanun : yasa
k. 16-45
- kaıa- : çalışamaz duruma getirmek

- k.dın 10-78
kapak : her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapamaya yarayan nesne
- k.ğ.nı 15-75
kapalı : açık olmayan
- k. 15-76
kapı : ev, hane
- k.da 4-58
kapı : hane zenginleyememek
- ilerliyeme-
k. 3-47
- kapulca : arpaya benzeyen tahıl ürünü
- k. 18-76
- kar : havada beyaz ve hafif billûrlar biçiminde donarak yağın su buharı
- k.da 20-6
- karagâh : bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcısı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş
- k.ından 7-6
- karın : mide
- k.ımızı 3-34
- karpuzlu lâmba : üzerine büyükçe yuvarlak bir camın takıldığı lamba
- k. 6-264
- karşı : bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin önü, esas tutulan yüzünün ilerisi
- k. 6-231
- karşıkı : bulunduğu yerden daha ileride olan
- k. 6-35
- karşımız : önümüz
- k.da 9-12
- karýola : üzerine yatak atılıp yatılan tahta
- k. 6-129

- asatura : süngü gibi, tüfeğin namlusu ucuna takılan veya bel kayışına asılı olarak taşınan bir eşit bıak
 k.dan 15-198
- aş- : kamak
 k.tıla 6-346
- aşık : sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan, saplı sofra aracı
 k. 3-72
- katık : ekmekle karın doyumak gerektiğinde, ekmeğin yanında yenen peynir, zeytin, helva gibi yiyecek
 k.iğ.ini 4-53
- ave : kahve, sıcak olarak iilen iecek
 k. 6-286
- ve : kahve, ay vb. iilen, oyun oynanan yer
 k. 6-253
- ayamaamlık : kaymakam olmadurumu
 k. 6-52
- ayınpeder : eşin babası
 k. 6-64
- kayıp : yitme, yitik
 k. 16-58
- ayna- : bir olmak
 .mış 6-312
- aza 1. ile
 k.sına 8-51
 2. can ve mal kaybına veya zarara sebep olan kötü olay
 k. 19-26
- azan : büyük derin ve kulplu kap
 k.lar 6-231
- azık : toprağa akılmak iin hazırlanmış, ucu sivri ubuk
 k.ları 10-111

- keçi : geviş getirenlerden eti, sütü, derisi ve balı için yetiştirilen, memeli evcil hayvan
 k. 11-64
- keçi buynuzu : baklagillerden olan bir ağacın şekerli olan yemişi
 k. 11-34
- kedibasan : eski yapılarda kiriş
 k. 15-108
- kel 1. saç özürülü
 k. 22-213
 2. hindi
 k.leri 23-54
- kelep : büyük iplik çilesi, demet
 k. 15-63
- kelik : yazın tarlalara kurulan geçici barakalar
 k. 14-28
- kelimeyi şahadet : İslâmın ilk şartı
 k. 19-51
- kelle : insan kafası
 k. 15-72
- keman : dört telli, çenenin altına dayanarak çalınan yaylı çalgı
 k. 6-156
- kemir- : sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak
 k.medik 10-105
- kenar : bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını
 k.ında 6-302
- kenár : yan taraf
 k. á 16-41
- kendi : zamir
 k.si 2-20
- kendimi : kendi işini kendisi görebilen
 toplayan

- k. 4-33
- kenetle- : kenetle tutturmak veya kenetle birbirine bağlamak
k.me 15-84
- kentli : şehirde yaşayan
k. 6-191
- kep : askerın taktığı şapka
k.inen 23-36
- kepazelik : rezalet
k. 24-503
- kepazelik ol- : kepaze olma durumu
k. 6-298
- kepçe : sulu yiyecekleri karıştırmaya, dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık
k. 10-102
- kere : sonra
k. 11-14
- kereste : tomrukların boyuna biçilmesiyle elde edilen marangozluk ve inşaat odunu
k. 20-15
- kes- : dibinden ayırmak
k.emedik 4-44
- kese dol- : para kazanmak
k. 4-90
- keser : tahta, ağaç yontmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı, öteki yanı çivi çakmaya uygun çelik araç keser
k.i 6-16
- kesil- : sona ermek
k.di 4-7
- keten : lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki
k. 15-1
- kıral : komutan

- k.ları 6-98
- kırk altı : bir sayı
k. 2-2
- kırnete : nefesli bir çalgı
k. 6-175
- kırs- : azaltmak
k.mıslā 16-93
- kırsaca : kısa olarak, özetle
k. 15-55
- kırsıç : süpürge yapmakta kullanılan araç
k. 13-41
- kısım : bölüm
k.ından 14-118
- kısmen : bütün değil, bir bölüm olarak veya bazı bakımdan, bazı yönden
k. 11-69
- kışla : askerlerin toplu olarak barındıkları büyük yapı
k.sında 7-4
- kıta : silahlı ve silahsız erlerin, bir komutanın emrinde bir araya gelmesinden oluşan birlik
k.dadık 12-25
- kıtlık harmanı : kıtlık zamanında bütün köylünün topladığı mahsulleri aynı yerde harman yapması
k.n 3-33
- kıtlık seneleri : açlık ve sıkıntının olduğu yıllar
k. 3-33
- kıyamet : dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman
k. 6-237
- kıyamet kop- : kıyamet günü gelmek
k. 6-282
- kıyamet : ortalığı yıkmak
- kıpa-

- k. 6-203
 kız evli 1. kız tarafından gelenlere verilen isim
- k. 6-194
 2. gelin almasından önceki akşam kız tarafının erkek evine gelmesi olayından kız tarafından gelenlere verilen isim
- k. 19-67
 kız tarafı : düğünde gelinin misafirlerine verilen isim
- k. 6-185
 kile : iki tane on sekiz kiloluk tenekeye eşit olan ölçü birimi
- k. 22-61
 kiler : yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap
- k.imiz 6-258
 kilim : koyun yüzünden olan ve kilim tezgahlarında elle yapılan divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, kalın, kıl veya yün dokuma
- k.leri 18-57
 kilim ağacı : kilim dokumak için kullanılan tezgâh
- k. 19-123
 kilo : önüne getirildiği birimi binle çarpan önek
- k.dan 2-7
 kilometre : bin metrelik uzunluk ölçü birimi
- k. 6-302
 kimi : belgisiz zamir
- k. 4-72
 kimimiz : belgisiz zamir
- k. 7-9
 kimisi : belgisiz zamir
- k. 3-54
 kimse : belgisiz zamir
- k. 4-94
 kinaye : istinaden, ona göre
- k. 14-43

- kira : kiralanan gayri menkulden gelen bedel
k.da 22-119
- kiremit : yapıların çatılarını örtmekte kullanılan, yan yana dizilerek suyu aşağıya geçirilmeden dışarı akıtacak biçimde yapılmış, pişmiş balçık levha
k. 6-285
- kiriş : dört köşe kalın keresteden, demirden veya betonarmeden yapılmış yatay destek parçası
k. 15-108
- kişi : insan, şahıs
3-74
- kitap : ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü
k.la 6-256
- kitle- 1. kilitlemek
k.rdi 6-261
2. kilitleme işi
k.me 15-101
- ķob- : kopmak, ayrılmak
k.muş 21-38
- ķoç : erkek koyun
k. 6-199
- ķoķ- : koku çıkarmak
k.adı 4-108
- ķoķu : nesnelere yayılan küçücük zerrelerin burun zarı üzerindeki özel sınırlarda uyandırdığı duygu
k. 15-72
- ķolordu : değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyü birlik
k. 7-5
- ķoma : bazı hastalıklar sırasında görülen anlama, duyma ve hareketin büsbütün veya az çok kaybolması ile beliren derin dalgınlık durumu

- .i.ye 4-17
 ompostu : hoşaf
 k. 20-55
 omutan : bir asker topluluğunun başı
 k.1 8-54
 omutanlı : komutanın görevi veya makamı, kumandanlık
 k.ę.1 7-4
 ona : büyük ve gösterişli ev
 k.lar 6-307
 onsol : duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konulan,
 ekmeceli, yüksek mobilya
 k. 6-264
 onu : zerinde konuşulan Şey, bahis
 k.lada 19-30
 onuş- : söylemek
 k.maz 8-46
 op- : kırılmak, ayrılmak
 k.uk 16-72
 ıyamet op- :kıyamet günü gelmek
 k.ma 6-282
 opil : yaramaz ocuk
 k. 20-86
 ople : bütün
 k. 22-172
 orugan : ateş etmeye imkan verecek biimde hazırlanmış delik ve mazgalları
 bulunan yer
 k.ları 10-123
 oş- : adım atışlarını arttırarak ileri doğru hızla gitmek
 .ara 14-106
 oyul- : verilmek
 k.muş 23-134

- koyun : geniş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan
 k.larımız 6-42
- köçek : düğünlerde kadın elbisesi giyerek oynayan çingene erkeklerine verilen isim
 k.leri 6-171
- köhne : eskiiyip yıpranmış, bakımsız kalmış
 k. 10-29
- kök : ağaçları toprağa bağlayan ve onların beslenmesine yarayan klorofilsiz bölüm
 k.leri 6-70
- köken : soy
 k. 22-175
- köpek : çok iyi koku alabilen, sadık, bekçilik yapan ve avcılık gibi işlerde kullanılan hayvan
 k. 14-12
- köprü : herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine başlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan, ahşap, beton veya demir yapı
 k.den 14-94
- kör 1. gözün görmeme durumu
 k. 4-120
 2. keskinliği yeterli olmayan
 k. 10-112
- körelt- : kökünü kazıtmak
 k.tilē 20-17
- körle- : bitmek
 k.di 16-35
- köşe : kenar
 k.leri 18-39
- kötü : istenilen, beğenilen nitelikte olmayan, fena

- k.sü 2-4
- kötü davran- : iyi muamele yapmamak
k. 9-8
- kötü ol- : olumsuz bir durum almak
k. 6-57
- kötüye sar- : kötüye gitmek
k.ye 11-26
- köv : köy
k.üne 6-90
- köy : halkının genellikle tarımsal alanda çalıştığı küçük yerleşim birimi
k.de 1-1
- köy çobanı : köyde davar, sığır, koyun vb. güden kimse
k. 12-43
- köy : köyün yol vb. işleriyle uğraşan kamu kuruluşu
- hizmetleri
k. 1-24
- köyğona : köylülerin çeşitli toplantılar yaptıkları veya konukların köyde kalması için hazırlanmış yer
k. 1-1
- köylü : köyde yaşayan
k. 6-191
- köz : küçük kor parçası
k. 10-123
- ğu : ki
k. 3-71
- ğurnete : nefesli bir çalgı
k.le 6-172
- ğurs : belirli bir konuda bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmak amacıyla düzenlenen ve kısa süreli derslere dayanan eğitim
k.una 8-63
- ğurtar- : bir canlıyı felaketten veya kötülükten uzaklaştırmak

- k.dı 6-116
- kusura baꞑ- : yapılan bir kusur karşısında özür dilemek
k. 21-24
- kuvvet : fiziksel güç, takat
k. 6-332
- kuzey : dört ana yönden biri
k. 16-77
- kuzu parası : düğünde kız tarafının erkek tarafından aldığı para
18-61
- küççük Gına : düğünden bir akşam önce kadınlar arasında geline kına yakılan eğlence
k. 19-92
- kül : yanan şeylerden arta kalan toz madde
k. 15-35
- kümes : tavuk çiftliği
k.te 22-112
- künye : bir kimsenin adı soyadı vb. özelliklerini gösteren kayıt
k. 6-232
- küp : çeşitli yiyecekleri saklamaya yarayan geniş karınlı, dibi olan toprak kap
k. 15-71
- kürek : toprak vb. şeyleri bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, buna bağlı uzun bir sapı bulunan araç
k.lerine 19-108
- kürt : ön asayada yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse
k. 8-101
- kütük : resmî kayıt defteri, ana defter
k.te 6-47
- kütüphane : kitaplık
k. 14-79
- küv : köy

k.e 4-12
 küy : köy
 k.ündenim 5-1
 küylük : köy olan yer
 k.leri 6-271

L

laf : söz
 l.ları 3-11
 lağab : lakap, bir aileye veya bir kimseye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad
 l.l 10-48
 lahap : lakap
 l.b.ma 19-133
 lāmba : elektrik akımıyla içindeki teller ak kor durumuna geçerek ışık veren âlet
 l.lā 6-264
 laz : güney kafkasyalı bir halk veya bu halktan olan kimse

- l.lā 20-16
leş : kokmuş ölü
- l.i 15-75
lira : yüz kuruş değerinde Türk para birimi
- l. 14-102
lisān : dil
- l.1 6-72
lise : öğrencileri orta öğretimden sonra yüksek öğrenime ve hayata hazırlayan kurum
- l.de 22-122
lojman : bir çalışma yerinde görevlilere parasız veya az bir kira karşılığında verilen konut
- l.dı 22-119
loş : yeterince aydınlık olmayan, yarı karanlık, az ışık olan
- l. 15-87

M

- maasebeci : muhasebe işleriyle uğraşan kişi
- m. 6-255
- maceralı : heyecanlı
- m. 8-79
- macır : muhacir, göç eden
- m.lādan 9-22
- maddî durum : ekonomik hâl
- m. 19-32
- māfazalı : korumalı
- m. 6-160

- māfızlık : koruma işi
m. 10-76
- mağna : anlam
m. 11-53
- mahabbet : dostça konuşma
m.e 8-42
- mahalle : bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan
her biri
m.ye 1-1
- mahfo- : kötü duruma düşmek
m.muş 6-364
- mahlûk : yaratık
m. 6-101
- māhta : orman işletmesi tarafından köylüye kesmesi için verilen orman
m.lara 8-27
- mağara : üzerine iplik, tel, şerit gibi şeyler sarılan, kenarları, çıkıntılı, ekseni
boyunca delik silindir
m. 15-34
- makarizmi : mekanizmayı
m. 8-62
- makas : iki direk arasına çaprazlama olarak çakılan direk
m. 15-109
- mağbul : uygun
m.dur 15-30
- makine : belli bir etki oluşturmak için birleştirilmiş aletler bütünü
m.si 9-40
- makineli : makineli tüfeklerin genel adı
m.dedik 12-24
- maksat : amaç, gaye
m.d.iyle 2-22
- mağta : orman işletmesi tarafından köylüye kesmesi için verilen orman

- m. 20-82
- mal : arazi
m.inı 16-36
- malağ : manda yavrusu
m.lamış 6-104
- malāy : mısır veya buğday unundan yapılmış yemek
m. 3-65
- māmele : muamele, evlilik işlemleri
m.de 21-8
- manav : yerli halk
m. 10-35
- manda : geviş getirenlerden, arabaya koşulan bir hayvan, su sığırı
m. 11-44
- manga : on kişilik asker birliği
m. 8-53
- mâni : halk edebiyatında bir nazım türü
m. 22-151
- mani : devamlı
m. 24-106
- manzara : dikkat çeken, normalin dışında
m. 8-78
- mapıs yat- : hapse girmek
m. 3-45
- marangoz : ağaç işleriyle uğraşan kimse
m.du 13-10
- marğ : alman para birimi
m. 16-38
- marş marş : hareket edilmesini gerektiğini bildiren emir
m. 8-67
- masa : bir destek üzerine oturtulmuş bir tabladan oluşan mobilya
m. 6-177

- masraf et- : para harcamak
m. 22-186
- maşa : ateşi tutmaya yarayan alet
m. 23-162
- māyene : askere gitmeden önce askerlik şubesinde yapılan kontrol
m. 16-29
- mecbur : zorunlu
m. 1-19
- mecbur ğal- herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak
m. 3-58
- meğır : farkında olmayan bir durum için kullanılır
m. 8-8
- mehlem : merhem
m. 4-148
- mekere : çırkığın kenerında ona bağılı olarak çalışan ve üzerine ipin sarılı olduğu yuvarlak cisim
m.si 15-31
- mekik : üzerine ip dolanarak dokuma tezgâhında kullanılan âlet
m.ğ.di 15-46
- mektep : okul
m.b.i 6-50
- memleket : bir devletin egemenliğı altında bulunan toprakların bütünü
m. 5-19
- memlun : herhangi bir olaydan ya da durumdan ötürü sevinç duyan, mutlu
m.uz 2-20
- memnún et- : gönlünü hoş tutmak
m. 4-30
- mēmur : bordro mahkumu
m. 6-158
- mengelez : keten çıkartmaya yarayan âlet
m.de 14-16

- merak : bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek
m.lıydı 3-63
- merdiven : bir yere çıkmaya veya bir yere inmeye yarayan basamaklar dizisi
m.nen 6-67
- merkez : bir işin yoğun olarak yapıldığı yer
m.iy 6-279
- mermi : ateşli silahlar tarafından atılan delici, patlayıcı madde, kurşun
m.leri 10-112
- mertek :gebril, evlerin çatısında bulunan ve çatının yükünü taşıyan büyük, uzun ağaç
m.lenden 10-15
- mescit : cami dışında namaz kılınan küçük yer
m. 20-97
- meselâ : söz gelişi, örneğin
m. 1-37
- meşe : kerestesi dayanıklı bir orman ağacı
m. 15-84
- meşur : (meşhur) ünlü, herkesçe bilinen, yaygın
m.du 15-51
- metre : temel uzunluk ölçüsü birimi
m. 1-4
- mevsim : yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümden biri
m.le 10-4
- mevzi : siper
m. 8-115
- meydan : orta
m.a 4-87
- meyhane : içki satılan ve içilen yer
m.lede 19-65

- mevlana : mevlana
m.yı 12-1
- mezarlık : mezarların bulunduğu yer
m.ta 6-245
- meze : içkini yanında yenilen ıvır zıvır
m. 23-24
- mezer : mezar, ölünün gömüldüğü yer
m.a 6-230
- mikdar : muhtar
m.da 11-37
- mısafir : konuk
m. 6-42
- mısır : bir tahıl türü
m. 1-38
- miktar : zaman
m. 19-28
- millet : çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus
m. 4-167
- milyar : bin milyon
m. 19-20
- minare : namaz vakitlerinde müezzinin ezan okuduğu, bir veya birkaç şerefeli yüksek ve ince yapı
m.le 6-363
- mis : temiz ve güzel kokulu
m. 4-108
- misafir : konuk
m.i 20-51
- misafir avırla- : misafirin hizmetini yapmak
m. 4-34
- misir : mısır

- m. 9-46
 misir aç- : tarladan mısırları kopartmak
 m. 6-326
 misir ğır- : mısırı koçanından ayırmak
 m. 6-328
 misir unu : mısırın değirmende öğütülerek oluşturulan ve ekmek yapımında kullanılan besin maddesi
 m. 3-66
 moda ol- : herkes tarafından beğenilmek
 m. 16-42
 motgemer : ceket
 m. 15-27
 motor : traktör
 m.lan 20-9
 mozot : akar yakıt olarak kullanılan ham petrolün damıtma ürünlerinden biri
 m. 13-2
 mubalek : mübarek
 m. 14-30
 mubarek : çok saygı duyulan
 m. 6-363
 mucize : insanları hayran bırakan normalin dışında
 m. 6-247
 muhaqqak : mutlaka
 m. 22-102
 muhtal : muhtar
 m.la 4-126
 muqat : vukuat, olanlar
 m. 8-65
 mukatsiz : vukuatsız, olaysız
 m. 11-18
 muqdar : muhtar

- m. 6-65
muşakğat : güçlük, çile
m.dı 21-95
- muşamba : bir tarafına kauçuk veya yağlı boya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bez
m. 6-262
- mutfağ : yemek pişirilen yer
m.ta 20-61
- mübadele : değış tokuş etmek
m. 9-7
- müdür : idare eden, yöneten
m. 14-93
- müftü : il ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli
m. 19-64
- mühüm : mühim, önemli
m. 4-114
- mükâfat : ödül
m. 21-39
- münasip : uygun
m. 4-54
- müsaade ed- : izin vermek
m. 23-83
- müsait : uygun
m. 21-48
- müşteri : alış veriş yapan kişi
m.ye 9-42
- müzākere : anlaşma
m. 16-16

N

nacak : sapı kısa, küçük odun baltası

n.ğ.a 20-93

nafile ibadet : farz veya sünnet almadığı halde Allah rızası için yapılan ibadet

n. 9-59

nağışlı : değişik renkte ipler kullanılarak elde edilen işlemlere sahip bulunan

n. 6-187

nahiye : bucak

n.di 6-276

nakliye : taşıma işi

n.si 4-43

- nam : şöhret
n.ını 22-197
- namaz : islâmın beş şartından biri
n.ı 6-51
- number : ünlü
n.di 3-65
- namdar : ünlü
n. 3-69
- namlı : samandan ayrılmış arpa buğday yığını
n.i.yle 19-107
- namussuzluk : namussuzca davranış
n.ları 6-147
- napalım : ne yapalım
n. 4-141
- nası : nasıl
n. 3-73
- nasılsa : herhangi bir sebeple
n. 3-54
- nasip : kısmet, talih
n. 16-30
- nasib çık- : evlenecek birini bulmak
n. 2-19
- nasip et- : fırsat vermek
n. 5-8
- naştapa : (maşrapa) metal, toprak vb.den yapılmış ağzı açık, kulplu,
küçük kap
n.larımız 6-270
- ne : soru sıfatı
n. 1-1
- ne : soru zamiri
n. 1-9

ne	: soru zarfi
n. 2-1	
nē için	: ne için
n. 3-15	
nere	: soru zamiri
n.si 3-51	
neri	: nereyi
n. 4-50	
nesil	: kuşak, göbek
n. midir 10-57	
neşeli	: sevinçli, keyifli
n. 6-193	
nışan	: evlenmek üzere birbirlerine söz verme
n. 6-184	
nikahlı	: kanunî olarak nikâh işlemi yapılmış olan
n.sından 6-224	
ninni	: küçük çocukları uyutmak için söylenen türkü
n.leri 6-224	
nisan	: yılın beşinci ayı
n. 18-54	
nışan al-	: bir hedefi vurmak için gerekli doğrultuyu vermek
n. 8-23	
nitekim	: bunun gibi
n. 8-88	
niyet	: maksat
n.le 8-94	
nodul	: fendirenin ucuna takılan demir
n. 15-146	
noğsan	: tam olmayan
n. 23-130	
normal	: alışlagelene uygun

- n. 15-197
normal ol- : kurala ve alışıligelene uymak
n. 2-26
nöbet : sıra ile yapılan görev
n. 3-15
nöbetçi : nöbet bekleyen, nöbet sırası kendine gelen
n. 15-176
nüfus : kişi
n. 6-60

O

- o : işaret zamiri
o.nu 1-4
o : işaret sıfatı
o. 2-2
ō : imkânsız , gerçekleşemez
ō.maz 2-4
ocağ : eski evlerde bulunan ısınma ve yemek ihtiyacının sağlandığı yer
o.da 18-71
oda : evin çalışmak, yatmak gibi faaliyetler için kullanılan bölümü
o. 6-139

- odun : yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç
o. 4-43
- odun işi : odun kesme işinde çalışmak
o. 8-29
- odun nakliyesi : orman işletmesi tarafından ormanda kesilen ağaçların başka yerlere götürülebilmesi için verilen resmî belge
o. 4-43
- odunculuğ : oduncu olma durumu
o.tan 10-98
- ofis : eskiden ürünlerden alınan bir çeşit vergi
o. 22-56
- oğlan : genç insanlar
o.lada 6-176
- oğul : erkek evlât
o.m 4-1
- oğu- : yazıya geçirilmiş bir metni çözümleyip anlamak
o.madığmız 3-2
- oğu- : söylemek
o.r 6-227
- oğu- : dua etmek
o.yodum 6-355
- okul : okuyup yazmadan başlayarak en yüksek düzeyde bilim ve sanat bilgisi vermeye kadar çeşitli derecede toplu olarak öğretimin yapıldığı yer
o.un 1-4
- oğuma yap- : mevlit okumak
o. 19-102
- oğun- : söylemek
o.du 8-47
- oğyanus : kıtaları birbirinden ayıran engin, deniz
o.lada 16-13
- ol- : meydana gelmek

- o.acağı 1-11
- ğızılıcık ol- : kırmızı duruma gelmek
- o.du 14-39
- olan : bulunan
- o. 3-36
- olara : onlara
- o. 5-3
- olay : ortaya çıkan, oluşan durum
- o.ları 2-2
- omüz : boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm
- o.una 20-93
- on iki : sayı
- o. 3-41
- ona : belgisiz zamir
- o. 1-35
- onbaşı : erbaş sıralamasının ilk basamağı
- o.dım 8-115
- ondan : belgisiz zamir
- o. 1-35
- onlar : işaret zamiri
- o. 3-53
- onna : onlar
- o. 3-6
- onnar : zamir
- o.in 1-6
- ora : o yer
- o.dan 1-31
- orağ : ekin biçmekte kullanılan, yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bıçak ve buna bir saptan oluşan ekin biçme aracı
- o. 6-226
- orağcı : orak biçme işini yapan

- o.lā 6-227
- orda : orada
o. 3-13
- ordu : bir devletin silâhlı kuvvetlerinin tümü
o. 7-5
- ordugah : ordunun konakladığı yer
o.a 10-127
- ori : oraya
o. 5-30
- oriy : oraya
o. 5-1
- orlada : oralarda
o. 4-12
- orman : ağaçlarla örtülü geniş alan, bu ağaçların bütünü
o.mıştı 5-30
- ormanı aç- : ormandaki ağaçları tarla yapmak için kesmek
o. 5-32
- orta : iki uçtan eşit uzaklıkta olan yer
o.dan 13-38
ō.i.ye 8-100
- ortada Gal- : tek başına bırakılmak
o.da 6-248
- orta asya : ana vatan
o.dan 5-27
- ortak : birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri
o. 6-327
- ortak ek- : beraber bir tarlayı ekip biçmek
o. 6-327
- ortalık : bulunan yer, çevre
o. 6-57

- ortanca : yaş bakımından üç kardeşin büyüğü ile küçüğü arasında bulunan
o.sı 4-81
- otel : yolcu ve turistlere geceleme vb. imkân sağlamak amacıyla kurulmuş işletme
o.de 15-169
- otlat- : inek vb. hayvanların besin almasını sağlamak
o.ma 24-501
- otobis : toplu taşıma aracı
o. 7-13
- otobüs durağı : otobüslerin yolcu indirme bindirme yeri
o. 15-161
- otomatik : otomatik av tüfeği
o. 14-20
- ottu- : oturmak, beklemek
o.ğ 6-295
- otur- : bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek
o.uyō 3-49
- oy- : keskin bir şeyle bir yeri kazarak çukur oluşturmak
o.muş 10-37
- oyna- 1. hareketlenmek
o.mış 16-28
2. müzik eşliğinde tepinmek
o.ā.ladı 6-44
- oynat- : kımıldamasına sebep olmak
o.tın 15-43
- oyun : eğlence, müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü
o.ları 6-44

Ö

öbürki : öbürkü, diğeri

ö.leri 7-13

ödüm patla- : ansızın çok korkmak

ö.üm 6-331

öğren- : bilgi edinmek beceri kazanmak

ö.dim 6-74

öğretmen : mesleği bir bilim dalını, bir sanatı veya teknik bilgileri öğretmek olan kimse

ö.mişdi 21-49

- öküz : çift sürmekte, araba çekmekte kullanılan, etinden yararlanan, iğdiş edilmiş erkek sığır
 ö.lerinen 18-5
- öküz arabaları : öküz bağlanarak çekilen arabaya verilen isim
 ö. 6-186
- öl- : dünya ile ilişkisini kesmek
 ö.dü 4-11
- ölç- : en, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek
 ö.mek 15-60
- öle : öyle
 ö. 2-15
- ölē : öyle
 ö. 3-61
- ömr : yaşama süresi
 ö.imiz 6-357
- ön : bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer
 ö.leri 6-98
- ön baş ol- : öncülük etmek, yardımcı olmak
 ö. 3-57
- ön ver- : önceden vermek
 ö. 4-44
- önce : ilk olarak
 ö. 2-19
- önden : önceden
 ö. 6-371
- önkü : önceki
 ö. 10-61
- önkü gün : önceki gün
 ö. 4-118
- ör- : tezgâhta dokumak

- ö.dükçe 15-58
- ördek : perde ayaklılardan, evcil ve yabanî türleri bulunan su kuşu
ö.ğ.e 14-62
- örme : örülerek yapılmış
ö. 10-110
- ört- : kapatmak
ö.eledi 6-188
- örtme : kadınların başlarını kapamak için kullandıkları örtü
ö. 15-26
- örtün- : kendi üzerine bir şey örtmek
ö.müş 15-51
- öt yan : öte taraf
ö. 4-88
- öte beri : yiyecek vb. şeyler
ö.23-148
- öteki : belgisiz zamir
ö. 4-74
- ötendaş : keten dövmek için kullanılan ve sesi çok uzaklara kadar gidebilen taşta verilen isim
ö. 15-20
- ötya : öte taraf
ö. mı 4-116
- öyle : öyle
ö. 2-16
- öyinkü : önceki
ö. 6-371
- özetle- : bir yazı veya sözü daha az sözle, daha kısa bir biçimde anlatmak
ö.miş 15-56

P

- pahalı : değeri, fiyatı yüksek olan
p. 13-2
- palabıyık : gür, uzun, yanaklara doğru kıvrık bıyık
p. 14-47
- palla- : ileri gitmek, zenginleşmek
p.dı 4-59
- pallağ : parlayan, ışıldayan
p. 10-5
- pamuğ : işlenmiş pamuktan yapılmış

- p.dan 15-52
- pancar : şeker elde edilen kalın ve etli kökü olan vitamince zengin bir bitki
- p. mı 10-105
- pantul : pantolon
- p.la 10-119
- para : insanın elinin kırı
- p. 1-10
- parça : az
- p. 6-240
- parça parça : bölük bölük
- p. 20-48
- parla- : zenginlemek
- p.tısın 4-65
- paspas : silmekte kullanılan, özel olarak yapılmış bir sopa ve ona bağlı bezden oluşan temizlik aracı
- p. 11-8
- paşa : üst rütbeli memur veya asker
- p.nın 6-153
- patates : toprak altında yetişen, nişastaca zengin, yenebilen besin maddesi
- p. mi 10-105
- patır pütür : yürüme hareketinin gürültüsü
- p. 6-343
- patla- : büyük ses çıkararak dağılmak, infilâk etmek
- p.di 10-115
- patlak : yırtık, yarık
- p. 2-15
- patlat- : vurmak
- p.tım 14-32
- payan : duvardaki direklerin arasına destek olmak amacıyla eğri olarak çakılan destek
- p. 15-109

- pazar : her türlü ihtiyacın giderilebileceği ve haftanın belli günleri kurulan alışveriş yeri
p. 23-47
- pazar yeri : haftanın belli günü satıcıların toplandığı yer
p. 14-105
- pek : fazla
p. 2-16
- pencere : yapılarda aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık
p.si 15-87
- perde : görüşü, ışığı engellemek veya bir şeyi gizlemek için bir açıklığın önüne getirilen örtü
p.lerimiz 6-262
- peri : doğa üstü güçleri olduğuna inanılan hayalî bir dişi varlık
p.le 14-78
- perişan : dağınık olma durumu, dağınık, düzensiz, karmakarışık
p. 5-16
- peşinden : arkasından
p. 14-14
- petrolcu : petrol ürünlerini satan kişi
p. 23-45
- peygamber : Allah'ın elçisi
p.lemizin 11-6
- peynir : peynir mayası karıştırılarak süttten yapılan besin
p. 6-77
- pıçak 1. bıçak
p.lıcam 15-187
2. sabanın toprağa batarak toprağı kazmasını sağlayan bıçak
p.ğ. 15-122
- pınar : yerden kaynayarak çıkan su, kaynak
p. 21-5

- pıtırta : hafif gürültü
p. 6-20
- pılan : bina yapılırken uyulması tasarlanan düzen
p. 6-299
- pilav : genellikle pirinçten yapılan bir yemek
p. 20-55
- pirefabrik : geçici konut
p. 23-106
- pirinç : kökleri bol su içinde yetişen bir bitki
p.c.i 20-57
- pislik : pis olma durumu
p. 1-19
- piş- : ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenebilir duruma
gelmek
pb.idi 20-60
- pişman et- : pişman olmasını sağlamak
p. 19-71
- piyade : yaya askerleri oluşturduğu sınıf
p. 12-24
- piyade alayı : yaya askerlerin oluşturduğu birlik
p. 8-51
- piyana : klâvyeli, telli, ağır ve büyük çalgı
p. 6-156
- pohladık : sarıp sarmaladık
- pohçaladık
p. 4-30
- polis : şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş
p.ti 9-40
- poza : bir çeşit av tüfeği
p. 14-66
- puan : sınavlarda cevaplandırılacak soruların sayı olarak değeri

- p. 8-69
 puan al- : imtihandaki soruları çözüp sayı olarak değerine sahip olma
 p. 8-69
 pulluk : toprağı sürmek için kullanılan tarım aracı
 p.la 12-13
 pumar : (pınar) yerden kaynayarak çıkan su
 p.a 15-34
 put : bazı ilkel toplumlarda doğa üstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı
 veya cansız anne
 p. 16-68

R

- rabis : çatının altına tavan olacak yere önce tel ağ çakılıp sonra üzerinin
 sıvanmasıyla oluşan durum
 r. 22-106
 radyo : elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilmesi sistemi
 r. 10-75
 rahatsızlık : rahatsız olma durumu
 r. 3-13
 rahle : üzerinde kitap okunan, yazı yazılan küçük masa

- r.lerin 23-146
- rahmet : yağmur
r.ten 10-109
- rahmet tiylesin : Allah suçlarını bağışlasın
r. 4-18
- rahmetli : Allah'ın rahmetine kavuşmuş
r. 6-212
- ranza : gemi, tren, kışla, yatılı okul gibi yerlerde üst üste yapılan yatak yeri
r.la 10-118
- rasgele : gelişi güzel
r. 14-63
- rast gel- : karşılaşmak
r. 20-12
- reçberlik : (rençperlik) çiftçilikle uğraşma işi
r. 1-37
- rekât : namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden oluşan bölüm
r. 11-4
- res çek- : hiçe saymak
r. 17-14
- resm : varlıkların doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri
r.il6-68
- resmî yazı : devletin işleriyle ilgili olan yazı
r. 1-35
- resulullah : Allah'ın peygamberi
r. 5-24
- rezil ol- : utanılacak bir duruma gelmek
r. 4-98
- romatizma : kaslarda ve özellikle eklemlerde kendini gösteren ağrılı hastalıkların genel adı
r. 23-32

- ruh : canlılık, duygu
 r.un 6-12
- ruhunu teslim : ölmek
 et-
 r. 3-49
- rum : anadoluda eskiden varlık gösteren bir millet
 r.lā 10-36
- rüştiye : orta okul derecesinde olan eğitim kurumu
 r. 6-49
- rüşvetçilik : iş görmek için rüşvet alma tutumu
 r. 22-70
- rütbe : mertebe, derece, paye
 r.sini 15-160
- rüzgar : havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti, yel
 r. 22-50

S

- saat 1. vakit, zaman
 s.le 6-293
2. günün hangi saati olduğunu gösteren âlet
 s. 14-98
- sabā : sabah
 s. 8-49
- sabah : gündüzün, günün başlangıcı

- s.inan 6-201
- sabah çayı : kahvaltıdan sonra içilen sevk çayı
s. 6-314
- sabah namazı : sabah vakti, gün ağarmadan kılınan namaz
s. 10-107
- sabahla- : sabahlara kadar bir yerde kalmak
s.dıķ 6-294
- sabahsı : sabahleyin
s. 7-13
- saban : tarlayı ekilir duruma getirmek için çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı
s.a 10-40
- ğara saban : derine inmediği için toprağın altını gereği kadar üstüne getiremeyen ilkel bir saban
s.ları 21-47
- sabit : yerinden oynamayan, yer değiştirmeyen, durağan
s.dir 15-132
- saç- : bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökme
s.ıyoz 13-32
- saçaķ : çatının duvardan dışarı taşan kısmı
s.lādan 21-131
- saçgıl : süpürgenin en üst noktası
s.lara 13-39
- saçma : avda kullanılan fişeklerin içine konulan, türlü boylardaki küçük ve yuvarlak kurşun tanesi
s. 14-50
- sada : sade
s. 8-50
- sāde : sadece
s. 6-97
- sağ : hayatta, ölü olmayan, yaşayan

- s.dı 19-72
- sağ selamet çık- : zarar gelmeden bulunduğu yerden ayrılmak
- s. 6-293
- sağbı : sahibi
- s. 12-41
- sağbısı : sahibi
- s. 19-22
- sağlam : dayanıklı
- s. 15-133
- sağlık : vücut esenliği, sıhhat
- s.ğ.a 9-43
- sağlıkçı : sağlık işiyle uğraşan kimse
- s. 18-82
- sahi : gerçekten
- s. 6-281
- sahip : herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan
- s.b.i 11-66
- sahip çık- : kabullenmek
- s. 1-25
- sağal : yetişkin erkeklerde yanak ve çenede çıkan kılların tümü
- s. 8-95
- sağat : vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan
- s. 20-60
- sağatlık : kötü durum
- s. 3-61
- sağsı : içinde çiçek yetiştirilen kova biçimindeki nesne
- s. 22-171
- sal- : havlamak
- s.ıyō 8-21
- salak : giyiniş ve davranışlardan akılsız olduğu anlaşılan
- s. 8-70

- salavatla- : göndermek
s.dı 20-85
- salı : pazartesi ile çarşamba arasındaki gün
s. 15-160
- salla- : bağlı bulunduğu yerde gevşek duruma gelip yerinden oynamak
s.ndı 4-5
- salma : kendi halinde, boş
s. 8-108
- salon : bir evin en geniş bölümü
s. 15-92
- saman : türlü ekinlerin taneleri ayrıldıktan sonra kalan sapları ve daha çok bunların harmanda parçalanmış
s. 21-88
- samimiyetlik : içtenlik, senli benli olma
s. 6-218
- san- : zannetmek
s.dım 8-24
- sana : kişi zamiri
s. 1-36
- sanat okulu : meslek lisesi
s. 23-61
- sandık : içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan, dört köşe, kapaklı ev
s.larının 10-125
- saniye : bir dakikanın veya bir derecenin atmışta biri
s. 14-88
- sanķı : belirtilen konuya ilgi çekmek amacıyla kullanılmış
s.m 6-234
- santım : herhangi birimin yüzde biri
s. 15-80
- saplan- : toprağa sıkışmak
s.dı 21-76

- sar- 1. çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak
s.dıktan 15-28
2. çevirmek
s.iyo 9-13
3. kucaklamak
s. 6-31
- sara : sonra
s. 8-52
- sâra : sonra
s. 4-40
- sarı : bir renk
s. 10-13
- sarığ : kavuk, fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent
s. 6-52
- sarıl- : kollarını dolamak, kucaklamak
s.iyō 6-72
- sarışın : sarı saçlı olan
s. 21-58
- sarğ- : aşağıya doğru uzanmak
s.iyo 6-56
- sarma- : hoşa gitmemek
s.i.ya 19-86
- sarp : tepelik, dağlık
s. 9-10
- saş : saç
s.ları 6-22
- sat- : elde bulunan bir maddeyi pazarlamak
s.tı 3-45
- satabil- : eldeki ürünü satmak
s.isen 13-45
- satın al- : parasını ödeyerek bir şeyler almak

- s. 3-68
- satış yap- : birine mal satmak
- s. 14-106
- sattin : sattığın
- s. 13-13
- sav- 1. memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak
- s.acaz 6-94
2. havlamak
- s.arağ 8-21
3. kurtulmak
- s.alım 19-27
- savaş : devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silâhlı mücadele
- s. 9-6
- savrul- : dönmek
- s.uladı 6-172
- say- : sıralamak
- s.mağa 15-44
- sayılmaz : önemsiz, mühim olmayan
- s. 2-16
- seç- : görmek
- s.iyo 4-120
- seçim : seçim öncesi siyasi partilerin kendi tanıtımları için açtıkları yer büroları
- s. 10-83
- sedir : kol koyacak yeri olmayan, arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen kerevet, divan
- s.di 6-267
- sefer : defa
- s. 4-8
- seferberlik : savaşın sürdüğü dönem
- s.den 6-234

- seher vakti : sabahın gün doğmadan önceki zamanı
s. 6-196
- selâmet : esen olma durumu, esenlik
s. 6-237
- sen : ikinci teklik şahıs zamiri
s. 1-14
- sene : yıl
s. 2-9
- sentire- : dengesini kaybetmiş
s.miş 4-169
- sepkin : (sepken) tipi halinde, hızlı
s. 10-107
- ser- : yaymak
s.eriz 15-12
- serbest : rahat, özgür, bağımsız
s.ti 5-14
- serfoşluk : sarhoş olma durumu
s. 19-65
- sergi : değişik malların satılmak için gösterildiği yer
s. 9-55
- sert : toprağı sıkıştırarak sağlam hale getirmek
s. 22-95
- servis : kısa mesafede yolcu taşıyan araç
s.lerimiz 9-66
- ses : kulağın duyabildiği titreşim
s.im 4-50
- ses edeme- : konuşmamak
s. 12-29
- ses soluk gama- : sesi kesmek
s. 19-74
- sev- : şartsız bağlanmak

- s.en 6-342
- sewab ol- : hayırlı davranışta bulunmak
s. 6-347
- sevin- : sevinç duymak
s.iriz 2-19
- sevinçli : sevinci olma durumu
s. 18-82
- sevindir- : gönül almak
s.iye 8-44
- sevk et- : yollamak
s. 12-17
- sevkiyat : silâhlı kuvvetlerde personelin değişik araçlarla bir yerden başka bir yere gönderilmesi
s.inı 7-8
- sıcağ : yakmayacak derecede ısısı olan
s.tan 9-69
- sığır : geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı
s.inı 3-28
- sığirtmaçlık : sığır gütme işi, sığır çobanlığı
s. 12-42
- sık- : bağlamak, sağlamlaştırmak
s.mağ 10-10
- sıkıntı : güçlük, zorluk
s.i.ye 10-18
- sıkış- : insanların arasında kalmak
s.ma 9-62
- sıkışık : geçim darlığı içinde olmak
s.tı 3-53
- sıkıla- : sıkılmak
s.dık 19-45
- sıra : düzenli bir şekilde yan yana veya art arda dizilmek

- s.ynen 6-85
- sıra sıra : art arda peş peşe
- s. 6-231
- sıralā- : dizmek
- s.rız 15-8
- sırt : insanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm
- s.inan 6-345
- sıva : herhangi bir yapıdaki yüzeyleri düzgünleştirmek için kullanılan, yarı akışkan, kum, kireç, çimento karışımı veya toprak harç
- s.sını 1-12
- sıyırt- : başkası tarafından aşırı derecede kızdırılmak
- s.tırīm 16-47
- sızı : hafif ve ince ağrı
- s. 17-30
- sızla- : olan bir olay sonrası duyulan tedirginlik
- s.i.yo 6-297
- siften : önce
- s. 11-3
- sigortalı : bir sosyal güvenceye sahip olan
- s. 4-119
- siğsana : gelin almasından önce kız tarafının atlarla erkek evine giderek kuzu parası isteme ve atların eve girmesi olayının genel adı
- s. 18-35
- sil- : temizlemek
- s.di 6-148
- silah : savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç
- s.lā 6-216
- silah at- : ateş etmek
- s. 4-127
- sini : üzerinde yemek de yenebilen yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi
- s.lerimizi 6-271

- sirkelen- : sallanmak
s.sin 10-20
- site : belli kişiler için yapılmış konutlar topluluğu
s.lerdeydik 6-303
- sitej : meslek liselerinin üçüncü sınıf öğrencilerinin işletmelerde uygulamalı olarak yaptıkları eğitim
s.e 23-62
- sivil : askerî olmayan
s.de 10-100
- siyaset : politika
s.e 10-91
- siyasilci : siyasetle uğraşan
s.lere 1-27
- siyrek : seyrek, sık olmayan
s. 11-45
- siyrelt- : seyretmek, azaltmak
s.d.iyoz 13-32
- sofalı : oda kapılarının açıldığı genişçe yeri olan ev
s. 6-139
- sofra : masa, sini gibi şeylerin yemek için hazırlanmış durumu
s.mdadı 6-58
- soğu- : ısını kaybetmek
s.du 6-370
- sohbetli : muhabbetli
s. 19-100
- sohbet ed- : dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirmek
s. 12-9
- soğak : il, ilçe gibi yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol
s.lâdadı 16-24
- soğma- : girmesine izin vermemek

- s.zdı 6-260
- sol : kalbin bulunduğu taraf
s.una 8-100
- son : en geç karşılaşılabacak olan
s.da 1-11
- son gün : en geride bulunan gün
s. 8-80
- sona : sonra
s.dan 6-141
- sondan : sonradan
s. 3-71
- sontaj vur- : toprak altındaki suyu çıkarmak için yapılan işlem
s.durdum 1-1
- soğ : bitiş
s.unda 4-119
- sopa : kalın değnek
s. 15-155
- sor- : birbirine soru yönelterek herhangi bir konuda ondan bilgi istemek
s.acaz 5-21
- sora : sonra
s. 1-11
- sorun : sıkıntı veren durum, dert
s.u 1-5
- soy- : bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar gibi şeyleri çıkarmak
s.uyoz 13-37
- soy isim : herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı
s. 11-54
- sök- : bir şeyi bulunduğu yerden kuvvet kullanarak veya gevşeterek çıkarmak,
çekip ayırmak
s.ülcek 1-34
- sök emri : toprağa ekilmiş veya dikilmiş olan bitkilerin sökülmesi için verilen emir

- s. 1-33
- sökmedi : işe yaramadı
- s. 20-94
- sön- : yanmaz, patlamaz, aydınlatmaz olmak
- s.dü 14-70
- söz kes- : evlenmek için anlaşıp kesin karar
- s.edik 6-183
- söz ver- : bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek
- s.iyem 8-111
- sözlü : sözle, konuşma biçiminde yapılan
- s. 8-68
- su : sıvı durumda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde
- s. 1-1
- su çık- : su bulmak
- s. 1-4
- suyunu çek- : suyunu içmek
- s.yunu 3-18
- subay : silâhlı kuvvetler içinde asteğmenden mareşale kadar rütbelere
yükselebilen özel kanunlara bağlı asker
- s.lar 6-232
- sula- : yıkamak
- s.kan 6-337
- sulu : suyu çok olan
- s. 10-106
- süni gübre : fabrika ortamında üretilen gübre
- s. 21-92
- sus- : konuşmak
- s.tum 20-46
- susuz 1. susamış olma durumu
- s. 6-86
2. suyu bulunmayan

- s. 6-121
- suvāri : atlı birlik
- s.dim 23-31
- süt : kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı
- s.d.ü 15-77
- sülale : soy, aile
- s.den 10-53
- sülüs : askerlik şubesinde, askere gidenlerin nereye gideceğinin bildirildiği kağıt
- s. 15-159
- süngü : kapıları iç taraftan kapatmak için kullanılan mekanizma
- s.sü 15-91
- süpür- : temizlemek
- s.dü 6-148
- süpürge : fundagillerden, çiçekleri küçük bir çana benzeyen, işlenmemiş topraklar üzerinde yetişen, kökünden ağızlık, dallarından kaba süpürge yapılan, çalı görünüşünde bir bitki
- s. 2-6
- süpürge çırağa : süpürge yapımını öğrenebilmek için bir ustanın yanında çalışan kimse
- s. 4-62
- süpürgelik : süpürge yapmaya elverişli olan bitki
- s. 13-35
- sür- 1. bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak yaymak veya dökmek
- s.düm 4-148
2. zorunlu olarak göndermek
- s.dü 7-10
3. toprağı ekime hazırlamak için yapılan kazma işi
- s.üyoğuz 21-60

- süratli : hızlı
s. 15-32
- sürgü : kapıları iç taraftan kapatmak için kullanılan mekanizma
s.sü 15-91
- sürgün : bulunduğu yerden başka yere rızasız olarak göndermek
s. 15-147
- sürme : sürmek işi
s.sini 12-11
- sürt- : girmek
s.ēdik 23-147
- sürü : evcil hayvanlar topluluğu
s. 6-42
- sürün- : karnı üzerinde sürünerek ilerlemek
s.üken 8-78
- sürüp gid- : önüne alıp kovalamak
s. 9-20
- süs : süsleme veya süslenme işi
s. 15-54
- süv- : küfür etmek
s.dü 8-112

Ş

- şahmelik : tarlada çıkan ve ürüne zarar veren bir tür ot
ş. 23-169
- şahsen : kendi, bizzat
ş. 8-36

- şaka : güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket, söylenen söz
 ş. 8-41
- şane : eskiden köy köy gezerek üretilen ürünlere vergi yayan kişi
 ş. 22-78
- şangırda- : bir yere veya birbirine çarparken kırılırken gürültü ve çınlayıcı ses çıkarmak
 ş.1.yo 10-22
- şapka : keçe hasır gibi maddelerden yapılan başlık
 ş.ları 6-93
- şark : doğu
 ş.a 8-49
- şarkı : ezgi, müzik parçası
 ş. 6-224
- şaş : saç
 ş.ları 6-22
- şehir : nüfusun çoğunun tarımsal etkinlik dışında bir işle ilgilendiği yerleşim alanı
 ş.lede 21-118
- şehit : kutsal bir ülkü veya inanç uğruna savaşırken ölen kimse
 ş.d.en 6-48
- şehit düş- : ülkesi, ülküsü veya inana uğruna savaşırken ölmek
 ş. 9-20
- şehit gal- : kutsal bir ülkü veya inanç uğruna savaşırken ölmek ve oraya gömülmek
 ş. 9-24
- şekayet : sızlanma, sızıltı, yakınma
 ş. 21-120
- şeker 1. şeker katılarak yapılmış lokum vb. tatlı yiyeceklerin genel adı
 ş. 23-150
 2. kanda glikozun artması sonucu oluşan hastalık
 ş.im 4-116

- şekl : bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, biçim
ş.ine 10-112
- şenlikli : eğlenceli
ş. 6-172
- şerefli : onurlu
ş. 6-193
- şey : nesne, madde
ş.leri 1-32
- şeytan : din kitaplarına göre, isyancı meleklerin, kötü ruhların başı olarak nitelenen varlık
ş. 11-6
- şımarıklık : şımarıkça davranış
ş. 23-39
- şiddetli : güçlü
ş. 23-99
- şikayet et- : ihbar etmek, bildirmek
ş. 3-45
- şikayetçi : sızlanan, sızıltısı olan, yakınan
ş. 4-164
- şimdi : şu an
ş.ye 3-63
- şinci : şimdi
ş. 4-44
- şindi : şimdi
ş. 1-5
- şişe : camdan yapılmış, özellikle sıvıların konulduğu dar ağızlı uzun kap
ş. 4-148
- şişman : vücudun her yeri şişkin gözüken
ş. 6-104
- şiy : şey
ş. 5-32

- şöför : araba kullanan kimse
 ş. 15-172
- şöle : şöyle
 ş. 14-2
- şu : işaret sıfatı
 ş. 1-38
- şu : işaret zamiri
 ş. 3-7
- şube : bir kurum veya kuruluşun alt mevkilerdeki iş yerlerinden her biri
 ş.ye 10-100
- şuri : şuraya
 ş. 7-1
- şüphelen- : kuşkulanmak
 ş.iliyō 10-39

T

- ta : daha
 t. 1-35
- tā : daha
 t. 4-43

- taarruz : saldırı
t. 8-61
- tabağ : yiyecek koymaya yarayan, az derin ve yayvan kap
t. 3-75
- tabaka : sınıf, derece
t.damişikdi 22-17
- tabır : (tabur) dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasında bulunan asker birliği
t. 12-21
- tabi : tasdik için kullanılan bir edat
t. 1-8
- tabur : dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasında bulunan asker birliği
t.un 21-39
- tafaf et- : kutsal sayılan yerin etrafında dönmek
t. 12-4
- tağım : takım
t. 6-208
- taha : daha
t. 20-41
- tahmin : yaklaşık olarak değerlendirme
t.ime 10-95
- tahsil et- : okumak
t. 6-49
- tahsildar : bir kimse veya bir kuruluş adına para toplamakla görevli kimse
t. 11-56
- tahsilli : okumuş
t. 6-130
- tahta : düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç
t.dan 6-129
- tağdirâla : takdiri ilâhi, yazgı, kader
t. 19-52

- takib et- : işin olmasını çabuklaştırmak için çaba göstermek
t. 1-9
- tağoz : bir eşyanın altına kıpırdamadan dik durması için yerleştirilen ağaç kama
t. 15-28
- taksi : otomobil
t.ye 7-21
- taksim taksim : parça parça
t. 10-56
- taksit : belli zamanda ödeme şartlarına bağlanmış bir paranın bir bölümünü vermek
t.le 16-38
- talebe : öğrenci
t. 23-152
- talim : yetiştirme
t.e 12-26
- talimgā : talimgah
t. 8-58
- talimgāh kursu : askerleri yetiştirmek için yetiştirilen kurs
t. 8-63
- talla : tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası
t. 4-70
- tam 1. eksiksiz, kesintisiz
t. 3-11
2. ahır, evcil hayvan barınağı
t.lāda 6-94
- tam : tam anlamıyla
manasıyla
t. 9-12
- tam tezizat : savaşa hazır vaziyet
t. 21-27
- tamah yok : çok istemek yok

- t. 11-9
tamir : onarma
- t. 10-15
tamirci : bir şeyi onaran kimse
- t. 14-58
tane : âdet
- t. 6-174
tanı- : kim olduğu bilinmek
t.rsındır 4-73
- tanıdık : tanışılıp konuşulan, bildik
t.lâ mı 9-25
- taniş- : birbirini tanıır duruma gelmek
t.dık 3-25
- tanker : su vb. maddeleri taşıyan kamyon
t.i 15-198
- tansiyon : kanın damarların içinde yaptığı basınç
t. 4-17
- tapansıra : sofrada yemeğin aynı kaptan yenmesi
t.dan 3-73
- tapulu : tapusu olan
t. 22-169
- taraf : yöre, yer
t.ta 6-133
- tarım aletleri : köy işlerinde kullanılan araç gereç
t. 21-90
- tarif : bir işin yapılış yöntemini açıklama
t.ini 3-65
- tarif et- : tanımlamak
t. 10-2
- tarih : toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan olayları
yer ve zaman göstererek anlatan bilim dalı

- t.e 8-38
 tarihe geç- : tarihte yer almak
 t. 8-38
- tarihçesi : geçmişi
 t. 23-141
- tarla : tarıma elverişli olan arazi
 t. 6-120
- taş : sert, katı madde
 t. 15-75
- taş- : yatağından çıkarak çevresini kapatmak
 t.tı 6-226
- tavaf : İslâm dininde hac zamanında Kâbe'nin çevresini dolaşma
 t.ımızı 11-10
 tavaf yap- : Kâbe'nin etrafını dönmek
 t. 23-75
- tavan : bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey
 t. 10-17
- tavuk : eti ve yumurtası için beslenen kümes hayvanı
 t.ların 6-95
 tavuk : tavuk besiciliğinin yapıldığı büyük kümesler
- çiftliği
 t. 2-26
- tayın : ekmek
 t. 12-28
- tayin et- : görevlendirmek
 t. 22-83
- tayyare : uçak
 t. 15-31
- tecavüz et- : saldırmak, hücum etmek
 t. 6-147
- tedbir : önlem

- t. 19-52
- tef : zili bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı
- t.inen 18-6
- teğ : teh
- t. 12-48
- tehirli : gecikmeli, rötarlı
- t. 16-11
- tek tük : az, seyrek
- t. 22-30
- teker : arabaları hareket ettirmede kullanılan yuvarlak cisim
- t.i 8-105
- tekirar : tekrar, gene
- t. 11-4
- teklif et- : önermek, öne sürmek, öneride bulunmak
- t. 6-57
- tekme at- : ayakla vurmak
- t. 8-117
- tekmi : bütün
- t. 23-66
- tekrar : aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı
- t. 14-44
- tel : türlü metallerden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne
- t.inen 13-40
- telli : teli olan
- t. 15-57
- telaşili : telaşlı olan
- t. 9-59
- telefon : belirli bir uzaklıktaki konuşmaları ileten ve yansıtan elektrik tesisatının bütünü
- t. 10-74

- telefon et- : telefonla birini aramak
t. 7-20
- televizyon : televizyon
t.da 14-39
- tellâl : bir şeyi halka bildirmek için yüksek sesle bağırان kişi
t. 6-101
- telli pullu : süslü
t. 6-199
- tembih et- : uyarmak
t. 20-87
- temelli : geçici olmayan, sürekli, her zaman
t. 12-39
- temiz : kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan pak
t. 1-4
- temizlettir- : temizleme işini başkasına yaptırmak
t.mek 1-15
- tencere : yemek pişirilen kap
t.nin 15-77
- tene : tane, bazı bitkilerin tohumu
t. 22-51
- tenêke : yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince saç
t.lerde 10-105
- tentene : dantel, dantelâ
t. 6-262
- tepe 1. tek başına yamaçları yatık yer biçimi
t.ye 10-38
2. bir şeyin en üstündeki bölümü
t.sine 6-109
3. süpürgenin uç kısmı
t. 13-39
- tepesi : öküzün sırtı

- t.ne 21-87
- tepetakla at- : başı aşağı gelecek biçimde tepesi üstü düşmek
- t. 8-23
- ter : derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı
- t. 15-41
- terbiyesiz : terbiyesi olmayan
- t.i 5-20
- tercümān : farklı dilleri birbirine çeviren kişi
- t.la 9-35
- terfiye : terfi, derece ve rütbe olarak yükselme
- t. 21-38
- terhis ol- : askerlik görevini bitirmiş bulunmak
- t. 7-3
- tersleme : ters tarafa doğru
- t. 20-93
- tertemiz : çok temiz, her yanı temiz
- t. 6-266
- tertip : aynı devre askere gidenler
- t.leden 23-38
- tesadüfen : rastlantı sonucu olarak
- t. 6-111
- tesisat : (teçhizat) askeri denetlemeye yarayan alet e edevat
- t.ını 8-72
- teskere : askerlik görevlerini tamamlayanlara verilen belge
- t.yi 7-5
- teskere al- : askerliği bitirmek
- t. 11-17
- teslim al- : devralmak
- t. 10-11
- teslim ed- : geri vermek

- t. 1-13
teslim ol- : kendini teslim etmek
- t. 15-171
tespit et- : belirlemek
- t. 6-92
teyip : kasetleri okumaya yarayan araç
- t. mi 19-96
teyyare : uçak
- t.si 21-30
tez gebē- : çabuk ölmek
- t. 8-55
tınaz : buğdayı tenelerinden ayırma işi
- t.a 19-108
tınaz at- : dövülmüş ekin yığınına savurmak
- 22-87
tırakye : istanbulun avrupa yakasına verilen isim
- t.deydik 21-27
tırış : sakal, bıyık, kıl için dibinden kesme
- t. 8-95
tırpan : uzun bir sapın ucuna tutturulan ot, ekin vb. biçmeye yarayan hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçak
- t.lan 12-11
tilki : kurnazlığı ile ünlü hayvan
- t.ye 8-19
tirektör : (traktör) tekerlekli, gevşek arazide tutunmasını sağlayacak biçimde donatılmış, arkasına römork takılabilen motorlu araç
- t.ünen 12-13
tiren : bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi
- t.len 5-15
tohum : yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane
- t.u 22-81

- to꣓lu꣓ : a꣓ olmama durumu
t. 4-104
- to꣓at : el i꣓i ile vuru꣓
t. 8-84
- to꣓ma꣓ : a꣓a꣓tan yapılımmı꣓ iri ꣓eki꣓
t.lan 15-19
- toktor : hekim
t.a 4-142
- top : glle veya Őarapnel atan büyük ateşli silh
t.la 10-108
- top mermisi : topla atılan mermi
t. 16-73
- top top : bek bek
t. 3-66
- topal : ayağı sakat olan
t.liğe 4-115
- topalla- : bacağındaki aksaklık sebebiyle seker gibi yürümek
t.i.yodum 8-57
- toparla- : bir araya getirmek
t.dı 6-137
- topcu : (top꣓u) topların kullanılıŐı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı
t.du 13-9
- topla- : bir araya getirmek
t.mışla 4-128
- toplan- : bir araya gelmek
t.iyala 4-9
- toplantı : birden ꣓ok insanın türlü ama꣓larla bir araya gelmesi
t. 6-186
- toplaŐ- : bir araya gelmek
t.tı꣓ 14-76
- topliliğe : topluluğa

- t. 14-113
- toplu : bir arada
- t. 3-66
- toprak : ülke
- t.ğ.ında 9-9
- toprağa düş- : ölmek
- t. 4-33
- toprak o- : toprakla yani tarla işleri ile uğraşmak
- t. 4-71
- topuz : top biçiminde toplanmış saç
- t.ludur 15-125
- torba : ağzı büzülüp bağlanabilen küçük çuval
- t.lâ 6-83
- t.i.ye 6-96
- torun : bir kimseye göre çocuğunun çocuğu
- t.larım 3-5
- tovalet : tuvalet
- t. 6-367
- töngemen : yeni yetişen, her şeyden bihaber
- t.dik 14-19
- tuğla : duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen balçık
- t. 4-42
- tulumba : kuyu suyuna çıkarmaya yarayan araç
- t. 6-79
- tutam : avuç içi veya parmak uçlarıyla tutulabilen miktar
- t.ına 15-5
- tutturabil- : denk getirmek
- t.isen 13-42
- tutuş- : yanmaya başlamak
- t.muştı 16-74

- tuvalet : tuvalet
t.ine 9-58
- tuz : kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde
t.lara 17-30
- tüfîm : tüfeğim
t. 14-57
- tükür- : tükürüğü ağız içinden dışarıya atmak
t.sen 6-280
- tüllü : herhangi bir yolda, herhangi bir biçim
t. 1-28
- tümen : tugayla kolordu arasında yer alan birlik
t. 7-6
- tümü : bütünü
t. 6-205
- tüp : akışkan maddelerin konulduğu, genellikle silindir biçiminde, ağzı özel kapaklı kap
t.ler 13-13
- tür : çeşit
t. 1-1
- türbe : genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı
t.sini 12-4
- türe- : oluşturmak, ortaya çıkmak
t.miş 10-56
- türkçe : dünyada üç yüz milyon insanın konuştuğu, matematiğe yakın bir dil
t. 6-68
- türkü : hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume
t.sü 6-229
- tüt- : duman veya duman çıkarmak
t.tü 15-182

tütün : patlıcangillerden, bileşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki
t. 3-45

U

u : o
u. 3-11

- ucuz : pahalı olmayan
u.du 13-12
- uç- : havalanmak
u.uyo 8-12
- uçak : motorlu hava taşıtı
u.lan 5-15
- uçaksavar : hava hedeflerine karşı kullanılan silahlara verilen genel ad
u. 21-34
- uçaksavar bataryası : uçakları düşürmek için kurulan küçük topçu birliği
u. 21-39
- ūd : türk müziği araçlarından, iri karınlı, kirişli, mızrapla çalınan çalgı
ū. 6-156
- ufağ : küçük
u. 11-7
- ufak tefek : küçük, önemli olmayan
u. 2-15
- ufakdan çuğal- : azken zamanla çok olmak
u.dan 13-20
- uğlan : erkek çocuk
u. 2-12
- uğra- : bir yerde kısa bir süre kalmak
u.dık 12-1
- uğraş- : çaba harcamak
u.iyo 23-49
- uğraştır- : meşgul etmek
u.ma 20-37
- uğul : erkek evlat
u.ları 10-52
- uğur : bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı
u. 4-58

- ul- : olmak
u.madı 19-25
- ulaş- : varmak, gitmek
u.mıya 21-121
- um- : beklemek
u.muyoduğ 4-88
- umud : güven duygusu, ümit
u.u 9-34
- un : öğütülerek toz durumuna getirilen tahıl
u. 19-98
- unca : onca
u. 6-86
- undan : ondan
u. 4-17
- unla : onlar
u. 3-7
- unlada : onlarda
u. 2-8
- unlan : onunla
u. 4-39
- unları : onları
u. 4-105
- unların : onların
u. 3-7
- unuñ : onun
u. 4-135
- unut- : aklında kalmamak , hatırlamamak
u.muşim 2-2
- urba : giysi
u.larınan 6-108
- urdan : oradan

- u. 3-74
- urları : oraları
- u. 10-11
- urman : ağaçlarla örtülü geniş alan, bu ağaçların bütünü
- u. 20-16
- usta : bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse
- u. 14-58
- usta birliği : acemi eğitimlerini tamamlayan erlerin gittiği yer
- u. 8-77
- usul : bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, yöntem
- u.i 15-7
- uşağ : çocuk
- u. 17-22
- uşları : uçları
- u.nı 13-36
- uşur : üretilen üründen alınan bir vergi
- u. 11-31
- utanmağ : mahcup olmak
- u. 23-20
- uyā : o tarafa
- u. 8-48
- uyan- 1. hareketlenmek
- u.dı 4-14
2. akıl başına gelmek
- u.dım 14-112
- uyanığ 1. uyumamış olan
- u.dım 4-5
2. açık göz, becerikli, kurnaz
- u. 8-76
- uydur- : uymasını sağlamak
- u.uyō 3-54

uyku : tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu

u. 3-63

u.i.ye 9-54

uyku sersemi : yeni uyanan birinin üzerindeki sersemlik

u. 14-85

uyuğ- : ortama ayak uydurabilmek

u.dum 8-119

uyumiyiz : uyumayız

u. 9-56

uza- : çok çabuk gitmek

u.dı 14-17

uzağ : gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan

u.ta 2-3

uzatmiyim : uzatmıyayım

u. 10-5

uzman çavuş : askeri bir rütbe

u. 20-116

uzun : iki ucu arasında fazla uzaklık olan

u. 6-230

uzun boylu : uzun süre

u. 3-2

uzun taraklı : uzun boylu

u. 10-87

Ü

üç : bir sayı

ü. 1-1

- üçş : üç
 ü. 4-32
- üş : üç
 ü.lediyim 4-31
- üç kâğıtçı : dolandırıcı, hırsız
 ü. 15-90
- üçüz : üçü birlikte doğmuş olan kardeş
 ü. 11-46
- üfle- : dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla vermek
 ü. 18-73
- üğren- : öğrenmek
 ü.idim 4-145
- üğütle- : avutmak
 ü.ü.yoz 23-163
- üleş : birisinden buğday vb. şeyleri ödünç alıp zamanı geldiğinde aynı şekilde geriye ödeme işine verilen isim
 ü. 22-79
- ümid : umma, beklenti, umut
 ü. 6-11
- ümre : hacc zamanı dışında kutsal yerlerin ziyaret edilmesi
 ü.ye 23-71
- üniversite : yüksek düzeyde eğitim öğretim yapan ve bilimsel araştırmalarda bulunan kurum
 ü. 6-49
- ünvan kazan- : derece almak
 ü. 6-52
- ürk- : hasar görmek
 ü.tü 22-104
- üst : bir şeyin yukarı göğe doğru olan yanı
 ü.üne 4-103
- üs beton : binanın üstünün yani tavan kısmının betonu

- ü. 1-11
- üsteğmen : orduda rütbesi teğmenle yüzbaşı arasında olan subay
- ü. 10-113
- üşeklik : fişeklik
- ü. 14-48
- üviy ana : öz olmayan anne, analık
- ü. 4-28
- üye : herhangi bir topluluğu oluşturan bireylerden her biri
- ü. 10-79
- üyle : öyle
- ü.ydi 4-168
- üzer : bir şeyin yukarı göğe doğru olan kısmı
- ü.lerine 6-67
- üzeri : bir şeyin yukarı, göğe doğru olan kısmı
- ü.nin 10-15
- üzül- : üzüntülü olmak
- ü.düm 4-116
- üzüntü : keder, sıkıntı
- ü. 18-84
- üzüt : üzüntülü
- ü. 6-107

V

- vakit : namazın kılınacağı zaman
- v. 9-58

- vakit ğıl- : o an kılınması gereken namaz
v. 9-58
- vakitli : maddi sorunu olmayan, zengin
v.ydi 4-54
- vağğa : olay
v.lana 10-90
- vağtı olan : maddi durumu iyi olan
v. 3-53
- vallahi : Allah hakkı için
v. 5-30
- vapur : gemi
v.lan 9-26
- var : elde olan, bulunan
v. 1-5
- var- : ulaşmak
v.dım 6-237
- varlık : varlık, zenginlik
v. 19-19
- vasıta : araç
v. 15-198
- vasiyet : uyulması gereken sözler
v.ler 6-320
- vatan : yurt
v.1 16-21
- vatandaş : yurttaş, bir ülkenin kimliğini taşıyan kişi
v. 16-21
- vazgeç- : caymak
v.tilē 16-77
- vazife : görev
v.yi 11-7
- vaziyet : durum

- v.e 15-24
 velhasılı : sözün kısası
 v. 6-122
 velhasılı kelem : sözün kısası
 v. 6-117
 velvele et- : bağırarak
 v. 10-26
 ver- : iletmek
 v.dik 1-7
 vēret- : ısmarla üstelemek
 v.ti 12-39
 verane : yıkılmış veya çok harap olmuş yapı
 v. 16-24
 verikar ol- : vermeye gönüllü olmak
 v. 17-41
 verim : ortaya çıkan, istenilen, beklenen sonuç
 v. 2-6
 vermeye çalış- : devretmeye çalışmak
 v. 1-26
 vesaire : ve benzeri
 v. 2-6
 vesait : araba
 v.le 10-73
 vızıqla- : hafifçe incelemek
 v.dı 8-23
 vilayet : il
 v. 6-302
 vur- 1. çarpmak
 v.acan 4-116
 2. öldürmek
 v.alım 14-25

vurul- : vurma işine konu olmak
v.an 11-26

y

ya : edat
y. 1-30

- yaba : harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde tahtadan yapılmış tarım aracı
y.ları 22-50
- yabancı : tanıdık olmayan
y. 18-30
- yağ- : gökten düşmek
y.ıyo 10-107
- yağmur : atmosferdeki su buğusunun yoğunlaşmasıyla oluşan ve yer yüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı
y. 19-68
- yahni : kavrulmuş soğan ve salça ile pişirilen, sade veya sebzeli et yemeği
y. 20-55
- yahut : veya
y. 21-120
- yağ- 1. ateşe vermek
y.mışlā 4-131
2. söylemek
y.dik 6-167
- yağala- : ele geçirmek
y.dik 8-8
- yağalan- : ele geçirilmek
y.di 7-9
- yağın 1. uzakta olmayan
y. 2-21
2. duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi
y.lıgmız 16-26
- yalan : aldatmak amacıyla bilerek veya gerçeğe aykırı olarak söylenen söz
y. 3-14
- yalan düz- : yalan söylemek
y. 4-46
- yalan ol- : söylenenlerin doğru olmaması

- y. 4-64
- yalınız : tek başına
- y. 3-57
- yalınız : yalnız
- y. 6-310
- yalva- : yalvarmak, çok istemek
- y.dı 12-37
- yamaç : dağın veya tepenin herhangi bir yanı
- y. 22-218
- yamık : düz olmayan
- y. 15-140
- yan 1. bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü
- y.ına 1-4
2. taraf
- y.da 13-9
- yan gel- : yan taraftan görmek
- y. 8-22
- yan yana : bitişik
- y.dır 10-54
- yan- 1. ateş veya sıcaklığın etkisi ile bozulmak, kömür durumuna geçmek
- y.mıştır 6-256
2. sızlanmak
- y.a mı 2-5
- yankesici : bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıkla, yavaşça bir şeyler çalan kimse
- y.lere 14-96
- yanaş- : yaklaşmak
- y.amam 10-91
- yani : “şu demek ki” anlamında kullanılır
- y. 1-2
- yap- : meydana getirmek

- y.tık 1-2
: gütmek, göz kulak olmak
- y.mişim 3-28
- yapış- : ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak
y.ı 21-140
- yaptır- : yapılmasını sağlamak, imkân vermek
y.caz 1-13
- yar : sevgili
y.im 6-36
- yar- : kazmak
y.dık 10-109
- yara 1. vücutta oluşan derin kesik veya zedelenme
y. 8-9
2. dert, üzüntü, acı
y.sı 6-5
- yara- : fayda sağlamak
y.mış 24-499
- yarala- : silâh gibi bir araçla yara açmak
y.diği 8-7
- yaralan- : hasar almak
y.dım 21-38
- yaramaz : huysuz
y. 23-109
- yaramâz : işe yaramayan
y.sın 8-43
- yardım ed- : ihtiyacını gidermek
y. 4-69
- yardımcı : yardım eden ve gerektiğinde yardım edecek olan
y. 4-99
- yarı : bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri
y. 6-262

- yarım gün : günün yarısı
y. 8-83
- yarım saat : otuz dakika
y. 21-85
- yarın : bugünden sonra gelecek ilk gün
y.da 4-44
- yarıştır- : koşturmak
y.an 8-25
- yarıştır- : kovmak
y.ıladı 11-58
- yariş- : koşturmak
y.tiğimiz 20-12
- yarmağ : ortasından, içinden geçmek
y. 16-61
- yasak : bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel
y.tı 11-68
- yastık : başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü gibi şeylerle doldurulmuş küçük minder
y. 15-39
- yastıklama : bayırın içi oyularak elde edilen durum
y. 10-37
- yâş : doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman
y.inde 3-30
- yaşantı : hayat
y.m 6-247
- yaşat- : yaşamasını sağlamak veya yaşamasına imkân vermek
y.madılâ 6-51
- yaşlan- : yaşı ilerlemek
y.dık 19-16
- yaşlı : yaşı ilerlemiş, ihtiyar
y. 6-242

- yaşlıca : biraz yaşlı olan
y. 3-137
- yat- : uyumak, geçici bir süre kalmak
y.ıyoladı 6-368
- yat ğalk : emir
y. 8-67
- yatağ : uyumak ve dinlenmek için yapılan araç
y.ları 6-127
- yatık : dik olmayan, eğik, yatırılmış bir durumda olan
y.tır 14-32
- yatır- : ödemek
y.amadık 19-23
- yatiye : yatıyor
y. 9-54
- yatma saati : toplu yaşanan yerlerde uyulması gereken uyku saati
y. 10-116
- yāv : ünlem
y. 2-2
- yavaş : hızlı olmaya
y. 14-25
- yavru 1. çocuk
y.ı.larım 4-8
2. civciv
y.dan 24-500
- yay- : sermek
y.mışla 6-366
- yayan : yürüme, yürüyerek
y. 9-67
- yaydır- : yaymak işini yaptırmak, yayılmasını sağlamak
y.ıyō 13-41
- yaygı : yere veya döşeme üzerine serilen örtü

- y.ları 6-267
- yaygınlaş- : yaygın duruma gelmek, yayılmak
y.mış 1-31
- yaylı : yaylı olan
y. 14-73
- yaz : ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim
y.ın 20-6
- yazahane : yazı ve danışma işlerinin yürütüldüğü yer
y.si 6-124
- yazı : okuma yazma işi
y. 4-112
- yazlık 1. genellikle yazın veya tatil zamanlarında oturulmak üzere yapılan ev
y. 6-279
2. çandı adı verilen evlere ilave olarak yapılan oda
y. 15-93
- yazmak : söyleneni işaret veya harflerle anlatmak
y. 8-50
- yedi çorallı : eskiden gelin arabasının önüne takılan çallara bez bağlamasıyla oluşturulan süs
y. 22-127
- yedir- : yemesini sağlamak, karnını doyurmak
y.dik 6-43
- yele : boyunduruk öküzün boynunu açıtmasın diye boyunduruğun altına yerleştirilen keçe
y. 15-144
- yem : hayvan yiyeceği
y.lerini 6-84
- yemeni : ayakkabı
y. 23-173
- yenge : bir erkeğin karısında söz ederken kullandığı ad
y. 11-2

- yeni : eski olmayan
 y. 10-13
- yeni yazı : latin alfabesi ile yazılan yazı
 y. 11-55
- yenilen- : bir şeyin yerine yenisini getirmek
 y.di 4-155
- yer 1. bulunan mekân
 y.e 1-19
 2. tarla
 y.ler 1-36
 3. alan, arazi
 y.le 5-34
- yère çağ- : vurmak
 y. 8-6
- yerleş- : bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak
 y.şik 5-28
- yerli : oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan kimse
 y.sindeniz 5-26
- yesir : tutsak, köle
 y. 6-69
- yeşil : sarı ile mavinin karışımından ortaya çıkan renk
 y. 10-111
- yeşillik : yeşil bitkileri çok olan yer
 y. 12-8
- yet- : ihtiyacı gidermek
 y.er 1-4
- yetiş- : büyümek
 y.mişiz 3-2
- yetişdikten kere : büyüdükten sonra
 y. 3-47
- yetişik : büyük

- y. 6-156
- yığma tuğla : önce tuğla örülerek sonra üst betonunun atıldığı yapı
- y. 10-19
- yıkça- : su ile temizlik yapmak
- y.mağ 6-80
- yıkıl- 1. sona ermek
- y.dı 6-45
2. ekonomik yönden bitmek
- y.mağ 19-34
- yıkıntı : yıkılma, yıkım
- y. 10-29
- yıl : sene
- y.lar 6-2
- yılaf : yulaf
- y. 21-72
- yılgın : bir çeşit ot
- y.a 10-111
- yi- : yemek
- y.rlerdi 3-67
- yiğcek : yiyecek madde
- y. 9-10
- yike- : yıkamak
- y.dik 20-57
- yimek : yemek
- y. 3-64
- yimek vakti : yemek yenilen zaman
- y. 10-6
- yir : yer
- y.den 4-31
- yok : meydanda bulunmamak
- y.tu 1-3

- yoğsuzluğ : yoksul olma durumu, fakirlik
y. 4-52
- yol : gidilen yer
y.u 9-67
- yol- : koparmak
y.mā 15-2
- yolcu ed- : göndermek
y. 6-198
- yōn- : (yont-) etrafında bulunan kabakları temizlemek
y.uyoz 13-32
- yonma (yontma) yontulmuş veya yontularak yapılmış
y. 15-103
- yonuğ : bir şeyin üzerindeki kabuğun soyulmuş olan durumu
y. 13-37
- yorgan : yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü
y.in 15-38
- yorgun : çalışma veya değişik sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan
y. 6-3
- yorgunluğ : bitkinlik
y. 17-8
- yöre : belli bir bölge
y.mizde 15-4
- yörü- : yürümek
y.mek 9-64
- yörük : göçebe
y.le 12-50
- yörüylek : yürüyerek
y. 12-19
- yuğ- : bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak

- y.acan 21-95
- yuğudaşı : buğdayı harmana yaymadan önce toprağı ıslatıp sonra toprağın
çiğnendiğı silindir şeklindeki taş
- y.nnan 22-48
- yuçada : yukarıda
- y. 4-7
- yuşarı : bir şeyin üst bölümü (yer-yön zarfı)
- y. 2-8
- yulaf : en çok hayvan yemi olarak yetiştirilen otsu bitki
- y. 18-78
- yumruk Gada : yumruk büyüklüğünde olan
- y. 10-101
- yumuşat- : sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek
- y.ır 15-15
- yunan : gevur, kefere
- y. 6-62
- yurt yuva : ev, insanın yaşadığı yer
- y. 4-63
- yuva : ev
- y.sı 4-26
- yuvallağ : top veya küre biçiminde olan
- y. 6-174
- yük vur- : yüklemek
- y. 8-99
- yükle- : bir yere taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak
- y.riz 15-11
- yüksek bina : çok katlı bina
- y. 23-102
- yün : güzün kırkılan koyun tüyü
- y.ünü 19-119
- yün eğir- : yünü çırıkla büküp iplik durumuna getirmek

- y. 22-224
- yürü- : adım atarak ilerlemek, gitmek
y.yemiyo 6-347
- yüsek : yüksek
y. 21-79
- yüz 1. surat
y. 6-79
2. bir kumaşın dikiş sırasında dışa getirilen gösterişli bölümü
- y.ü 15-38
- yüzbaşı : orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay
y.nın 3-13
- yüzük : parmağa geçirilen genellikle metal halka
y.ten 15-49

Z

- zabıt tut- : tutanak düzenlemek
z. 8-82
- zahire : gereğinde kullanılmak için saklanan tahıl

- z. 4-59
- zahmet : sıkıntı, güçlük, yorgunluk
- z. 6-122
- zaiyat : kayıp
- z. 16-64
- zaman : bir iş veya oluşun içinde geçtiği, geçeceği ve geçmekte olduğu süre
- z.lâ 2-2
- zaptet- : ele geçirmek
- z.miş 22-167
- zarar : hastalık
- z.ım 4-147
- zararlı : kötü sonuç veren
- z. 9-43
- zate : zaten
- z. 5-30
- zaten : doğrusu
- z. 3-65
- zatten : doğrusu, doğrusunu isterseniz
- z. 2-3
- zavallı : acınacak kadar kötü durumda bulunan
- z. 6-322
- zayıf : güçlü olmayan
- z.tı 11-34
- zebep ol- : neden olmak, yol açmak
- z. 19-64
- zebil : ziyan
- z. 6-359
- zelzelem ol- : deprem olmak
- z.m 19-46
- zengin : maddi sorunu olmayan
- z.leri 6-316

- zevk : hoş giden ve çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu
 z. 8-14
- zevk al- : hoşlanmak
 z. 4-70
- zihin : bilinç
 z. 4-2
- zil : işaret vermek, uyararak, çağırarak için kullanılan araç
 z.i 6-126
- zimetle- : herhangi bir nesnenin sorumluluğunu kişi veya kişilere yüklemek
 z. 20-61
- zimetli : kendisine verilen eşyalardan sorumlu olma
 z. 15-198
- zirzefir günle : yoksulluğun parasızlığın olduğu günler
 z.de 4-73
- ziyafet : konukları yemekli, eğlenceli ağırlama, şölen
 z.i 15-9
- ziyaret : bir yeri görmeye gitme
 z.e 16-66
- zobiye : sobaya
 z. 4-47
- zor : kolay olmayan
 z. 13-1
- zor bak- : zor geçinmek
 z. 4-91
- zorluk : sıkıntı
 z.la 14-9
- zorunlu : mecbur
 z. 22-68
- zurna : keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelele birlikte çalınan nefesli çalgı

z.i.ynen 6-170

KAYNAKLAR

TUNA, Osman Nedim; Türk Dilbilgisi (Fonetik ve Morfolojik), İnönü Üniversitesi Yayınları; Malatya-1986

TURAN, Zikri; Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı; Adapazarı-1999

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Sakarya İli İktisadi Raporu 1999, Yayın No:2000/3, Ağustos 2000

AKSAN, Doğan; Her Yönüyle Dil, 5 Baskı, Türk Dil Kurumu; Ankara-1995

ALDAN, Mehmet; “Sakarya”, Türk Dili, Sayı:466, Ekim 1990, ss193

BANGUOĞLU, Tahsin; Türkçenin Grameri, 5. Baskı, Türk Dil Kurumu; Ankara-1998

TÜRKDOĞAN, Orhan; Etnik Sosyoloji; Timaş Yayınları; İstanbul-1998

KORKMAZ, Zeynep; Bartın ve Yöresi Ağızları, TDK; Ankara-1994

ÖZKAN, Fatma; Osmaniye Tatar Ağzı, TDK; Ankara-1997

KARAHAN, Leyla; Anadolu ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu; Ankara-1996

EREN, Hasan;GÖZAYDIN, Nevzat; PARLATIR, İsmail; TEKİN, Talât; ZÜLFİKAR, Hamza; Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara-1988

ERGİN, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları; İstanbul-1998

DOĞANAY, Hayati; Türkiye Beşeri Coğrafyası, M.E.B.Y.; İstanbul-1997

BiGEÇ, Hakkı; Büyük Kültür Ansiklopedisi, Cilt 7, Başkent Yayınları, Ankara-1984

ÖZGEÇMİŞ

İsmail TEKDAL, 1974 yılında Adapazarı’nda doğdu. Sırasıyla İsmet İnönü İlkokulu, Merkez Atatürk Ortaokulu ve Adapazarı Atatürk Lisesini bitirdi. 1994 yılında Balıkesir

Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü kazandı. Aynı okulu 1998 yılında mezun oldu.

1998 yılının Ekim ayında Sakarya'nın Kaynarca ilçesinde bulunan Kaynarca Çok Programlı Lisesi'ne öğretmen olarak atandı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans'a başladı. Daha sonra sırasıyla Dernekkırı Prafabrik İlköğretim Okulu'nda Müdür Yardımcılığı, Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda Türkçe öğretmenliği yaptı. Şu an ise öğretmenlik hayatına Fatih Meslek Lisesi'nde devam etmektedir.

Çalıştığı okulda İzci Liderliği de yaparak "Yavuz İzci Ünitesi"ni çalıştırmaktadır. İsmail TEKDAL, evli ve bir çocuk babasıdır.